

LUC

CULTURA I IDEES

901/903

NOVEMBRE 2017 - JULIOL 2018 **7€**

ENTREVISTA
SEBASTIÀ TALTAVULL
ANGLADA

ARTICLE
40 ANYS DE L'Ocupació
DE SA DRAGONERA

DOSSIER
LA REFORMA,
500 ANYS DESPRÉS

ESPAI DE CULTURA
L'ESPERAT MUSEU
MARÍTIM DE MALLORCA
UNA ILLA LLIGADA
AL MAR

PALMA XXI

ENTRE EL CULT E ALS
SANTS I EL CULT A LA
CELEBRITAT

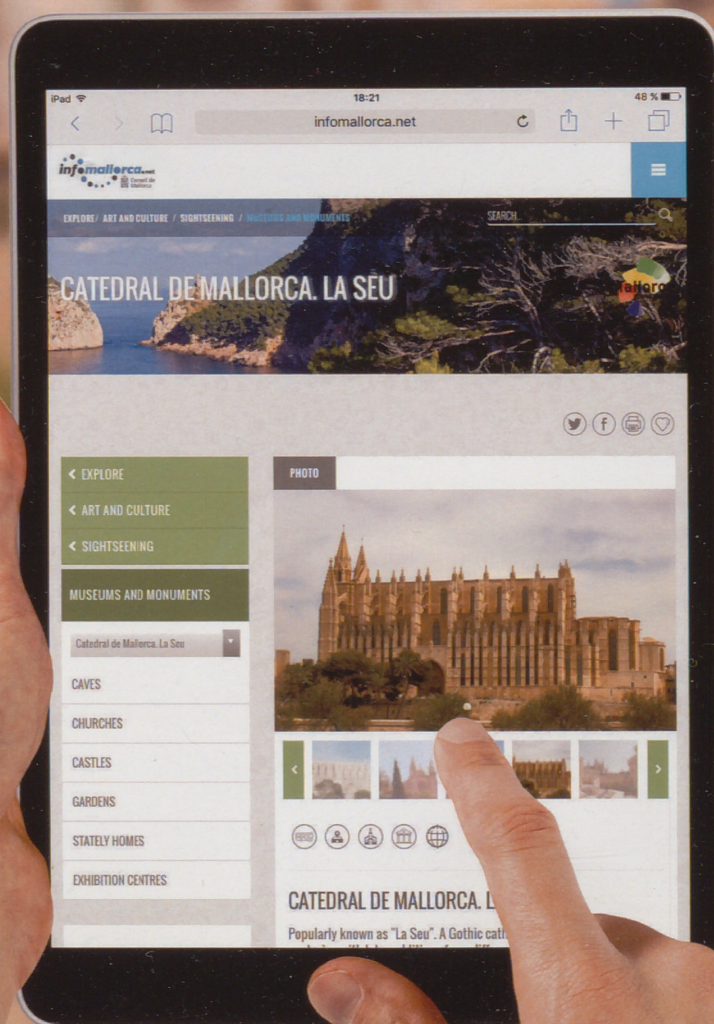
ELS PRIMERS DIPUTATS
DE LES ILLES BALEARS AL
SERVEI DEL LIBERALISME
POLÍTIC

infomallorca.net

El portal web oficial
d'informació turística
de Mallorca

Platges

Artesania

Consell de
Mallorca

Aquest número 901-903 de la revista *Lluc* ha estat publicat gràcies a la col·laboració desinteressada de totes les persones que hi participen: articulistes, consell de redacció, dissenyadora i correctora lingüística. A tots ells, moltes gràcies.

A més, hi han col·laborat mitjançant el sistema de *crowdfunding*:

Coeditors empresa/institució:
Arxiu de Lluc
Missioners dels Sagrats Cors

Coeditors benefactors
Francesca Armengol Coll
Damià Pons i Pons
Jaume Serra Adrover

Coeditors col·laboradors
Joan Barceló Coll
Bernat Garau Mateu
Mateu Morro Marcé
Ticià Riera Sala
Pere Josep Santandreu Bonet
Andreu Serradell
Vicenç Rosselló Verger
Guillem Ramon i Pérez de Rada
Catalina Bonnín Socias
Nova Area SL
Llibreria Campus
Fundació Biblioteca
Bartolomé March Servera
Biblioteca de Lluc

Si voleu col·laborar-hi per tal que sigui possible el proper número de *Lluc*, adreçau-vos a info@lucusespais.com

Edició
Spiritualmallorca

Director
Pere Fullana

Consell de redacció executiu
Pere Antoni Pons
Andreu Ramis
Manel Soler Palà

Consell redacció
Josep Amengual
Pep Barceló
Nicolau Dolç
Rafel Durán
Martí Martorell
Maria Muntaner
Pere Muñoz
Damià Pons
Maribel Ripoll
Vicenç Rosselló Verger
Gabriel Seguí Trobat
Margalida Tur

Correcció lingüística
Martí A. Martorell

Disseny i maquetació
Júlia Dot

Redacció, administració i publicitat
Lucus. Gestió d'Espais i Natura SL
Plaça dels Peregrins, 20
07340 Lluc - Escorca
Illes Balears
info@lucusespais.com

Impressió
Aimprenta

ISSN: 0211-092X

Dipòsit legal
PM 276-1958

Els articles publicats a *Lluc* expressen solament l'opinió dels autors

SUMARI

4. NOTA EDITORIAL

7. ENTREVISTA
SEBASTIÀ TALTAVULL ANGLADA
Pere Antoni Pons

21. ARTICLE
"40 ANYS DE L'OCUPACIÓ DE SA DRAGONERA"
Pere J. Garcia

28. DOSSIER
LA REFORMA, 500 ANYS DESPRÉS

EL PROTESTANTISME A CATALUNYA I LES BALEARS
Carme Capó

L'EFEMÈRIDE A CATALUNYA
Josep-Lluís Carod Rovira

LUTHER, EL GENI RELIGIÓS
Josep Amengual

ERASME I LUTHER
Manel Soler

63. ESPAI CULTURA

L'ESPERAT MUSEU MARÍTIM DE MALLORCA. UNA ILLA LLIGADA AL MAR
Catalina M. Martorell

PALMA XXI
Jaume Garau

MARGALIDA AMENGUAL (CATIVA). ENTRE EL CULTE ALS SANTS I EL CULTE A LA CELEBRITAT
Andrea Graus

ELS PRIMERS DIPUTATS LIBERALS DE LES ILLES BALEARS
Francesc Antich Oliver

75. MOSTRADOR

ENTREVISTA
SEBASTIÀ TALLAVALL
ANGLADA

ARTICLE
40 ANYS DE L'OCCUPACIÓ
DE SA DRAGONERA

DOSSIER
LA REFORMA,
500 ANYS DESPRÉS

ESPAI DE CULTURA
L'ESPERAT MUSEU
MARÍTIM DE MALLORCA
UNA IL·LA LLIGADA
AL MAR

PALMA XXI

ENTRE EL CULTA ALS
SANTS I EL CULTA A LA
CELEBRITAT

ELS PRIMERS DIPUTATS
DE LES ILLES BALEARS AL
SERVEI DEL LIBERALISME
POLÍTIC

COMMEMORAR PER COMPRENDRE

Aquest exemplar de la revista Lluc es presenta com un punt de connexió entre el 2017 i el 2018. Per una banda ens remet al 1517 i als 500 anys de la Reforma, però també a altres aniversaris més pròxims que han marcat el compromís i l'esperit de la ciutadania actual. A les Illes Balears existeix una sensibilitat ecològica i una militància que es presenta com a resultat d'una llarga i madurada història de compromís amb unes illes, limitades territorialment i fràgils davant tantes amenaces provocades pel sistema capitalista de la segona meitat del segle XX. Al voltant d'aquests dos esdeveniments hi hem fet girar bona part de la reflexió que us presentam. Luter és, potser, un dels protagonistes de la història moderna que més i millor ha fet possible avanços culturals i democratitzadors, sense la seva obra és difícil imaginar la civilització occidental actual.

A petita escala els grups ecologistes que ara fa quaranta anys guanyaren les primeres batalles de l'opinió pública i crearen un paisatge polític fonamentat en la defensa del territori, sense aquesta experiència difícilment es poden explicar les singularitats de la democràcia a les Illes Balears. Hem encetat el 2018 i estam avançant en un paisatge temporal que ens remet a quatre dates altament significatives, perquè totes apunten a recuperar la consciència històrica i a recercar una comprensió profunda de la realitat. Una narració o relat sense dogmatismes, però també depurat de contaminacions interessades.

La revolució de setembre de 1868 –ara fa 150 anys– representa un dels darrers moviments revolucionaris sorgit de les bases del liberalisme espanyol, per acabar amb una monarquia gastada i deteriorada cívicament i políticament. No se tracta tant de reivindicar ni de reinventar el passat sinó de llegir-lo amb aquelles claus d'interpretació, amb aquell rigor i aquelles exigències que ens reclama el nostre temps. Aparentment i a curt termini l'intent democratitzador de 1868 fracassà, però ha marcat profundament la història contemporània, i posà el llistó democràtic a un nivell superior del que estava disposat a caminar el gruix de la societat hispànica. D'aquell fracàs democràtic encara n'estem pagant algunes de les factures.

Commemoram també el centenari del final de la Gran Guerra, la Primera Guerra Mundial iniciada el 1914, la primera gran conflagració bèl·lica d'abast global, amb conseqüències profundíssimes pel mapa europeu, amb una escalada de violència, de totalitarisme i de desprestigi de les llibertats que afectà l'ànima del món occidental. La guerra anà associada a la crisi econòmica i activà la lluita social, amb radicalització i revolució. La por i la llibertat semblaven incompatibles, i d'aquella experiència potser encara en pagam algunes de les conseqüències, sobretot aquelles relacionades amb les frustracions i les ferides que els fracassos socials produeixen en el cor de les civilitzacions. En jornades, seminaris i congressos de naturalesa diversa hem tingut ocasió de debatre els efectes d'aquest centenari, relacionats amb la Guerra, la Revolució Russa i la pau. Queda molt camí per recórrer perquè les democràcies europees actuïn com a societats madures, respectuoses i inclusives amb les minories culturals i polítiques que encara no encaixen en l'Europa dels estats com s'ha anat configurant durant el segle XX.

Finalment hem iniciat aquest 2018 tot mirant el 1968 com un moment clau per explicar el temps present. El maig del 68 ha esdevingut mític, com una explosió dels inconformismes i de la contestació a un model de societat obsoleta. El gener de 1968 la revista Lluç inicià també una etapa nova, sense abandonar l'esperit originari, esdevingué la revista cultural moderna, amb una vocació específica de ser vertebradora del país. De fet la nostra intenció és dedicar aquest any de 2018 a reflexionar sobre el trajecte realitzat durant aquests darrers cinquanta anys i respondre als reptes que planteja aquest segle XXI, no només al mitjans escrits tradicionals, sinó també al paper de la llengua catalana en els mitjans de comunicació i a la llengua en el disseny de societat que lentament s'està configurant a nivell global.

En definitiva commemoram per recordar, reflexionar i plantar cara als desafiaments del nostre present. Reptes que arriben carregats d'amenaques de tota

casta, algunes de les quals segurament superiors en intensitat a aquelles que s'han hagut d'afrontar en conjuntures totalitàries i intolerants d'un passat no massa llunyà.

La darrera de les dates que suposadament aquest 2018 adquiriran un protagonisme especial i hem d'afegir el 1978. L'Estat espanyol commemora el quarantè aniversari de la Constitució democràtica, en un clima d'incapacitat i de manca de flexibilitat notables. Les pràctiques democràtiques que més s'han posat de manifest no són precisament exemplars ni exportables. Com ha expressat Stenbäck, ex-ministre d'Educació i Afers Exteriors finlandès, l'herència democràtica espanyola no és democràtica del tot. Allò que s'està posant de manifest és que les democràcies necessiten temps per madurar, i tot i haver experimentat quaranta anys d'experiència democràtica tot experimentat d'un fil massa prim encara.

La Porciúncula

Un oasi de **cultura, pau i aventura**

An oasis of **culture, peace and adventure**

MUSEU/ESGLÉSIA · MUSEUM/CHURCH

10:00 · 18:00

Diumenge · Sunday

FORESTAL PARK MALLORCA

10:00 · 19:00

CADA DIA · DAILY

L'Escolania de Blauets de Lluc és una de les més antigues del món. Des de la seva oficialització, el 1531, milers d'infants han estudiat, cantant, rigut, plorat i enyorat al cor de Mallorca, al Santuari de Lluc. Milers d'històries individuals que aquest documental vol plasmar en aquesta aventura col·lectiva que, 500 anys després, continua viva. Una aventura que es reflexa en les veus dels infants, però també en la mirada, en els comentaris, en el quefer diari i en les opinions de persones relacionades amb l'Escolania.

Una coproducció d'IRU, IB3 TELEVISIÓ i FORLAGET KLEMATIS, amb el suport del SANTUARI DE LLUC, i la col·laboració de l'ASSOCIACIÓ D'ANTICS BLAUETS i l'ASSOCIACIÓ DE PARES I MARES DE L'ESCOLANIA DE LLUC.

Idea, Guió i Direcció PERE MUÑOZ Realització i Muntatge KIKE BOLADO Producció delegada IB3 BEATRIZ AVELLANEDA i JOSEP BARRERA

Agraïments especials: JAUME FERRER, SEBASTIÀ SUREDA, LLORENÇ CORTÉS, RAFAEL RIERA, ANDREU RIERA

Un homenatge als blauets

Duració: 55 min

© IRU Gestió Producció

Edita i distribueix:
IRU Gestió Producció S.L. 902 500 000

ESCOLANIA DE LLUC 500 ANYS D'HISTÒRIA

EL COR DE MALLORCA

Un homenatge als blauets, els que hi són i que hi han estat, en agraïment a la seva contribució a la història de Mallorca

Una coproducció
IRU gestió i producció
IB3 Televisió i Forlaget Klematis

ESCOLANIA DE LLUC 500 ANYS D'HISTÒRIA

EL COR DE MALLORCA

DVD

SANTUARI DE LLUC

ENTREVISTA

SEBASTIÀ TALTAVULL ANGLADA

Pere Antoni Pons

Sebastià Taltavull Anglada, bisbe de Mallorca

AL BISBE SEBASTIÀ LI AGRADA PARLAR I HO FA DE MANERA CORDIAL I DISTESA

Sebastià Taltavull Anglada (Ciutadella, Menorca, 1948) és bisbe de Mallorca des del 25 de novembre de 2017. Llicenciat en Teologia Dogmàtica per la Facultat de Teologia de Catalunya, va ser ordenat prevere el 1972. Entre els nombrosos i importants càrrecs que ha ostentat, es compten, entre els exercits a Menorca, els de delegat diocesà de Joventut (1972-1989), secretari del primer Consell Diocesà de Pastoral (1973-1977) i delegat de Catequesi (1989-1995). Entre el 1989 i el 2002, va ser vicari general de la diòcesi de Menorca. I entre el 2002 i el 2005, va ser degà del Capítol de la Catedral de Menorca i canonge penitencier, a més de delegat diocesà de Mitjans de Comunicació Social i delegat per a les Relacions Institucionals. Des del 2005, i ja a la Conferència Episcopal Espanyola, va ser, entre d'altres càrrecs, director de la Comissió Episcopal de Pastoral. Abans de ser nomenat bisbe de Mallorca, va ser bisbe auxiliar de Barcelona entre els anys 2009 i 2017. De tracte afable, el bisbe Sebastià es mostra còmode en la proximitat. Li agrada parlar, i no li costa gens fer-ho de manera cordial i distesa. Per les hores que parlem –li faig l'entrevista en dues trobades– diria que viu la fe amb una intensitat plena de bonhomia.

Comencem parlant, si li pareix bé, de la seva família. De què feien i com eren els seus pares?

Mon pare provenia del camp. Son pare, el meu padrí, era pagès, tractant de bestiar. El meu padrí per part de mare era fuster. Mon pare estudiava amb els salesians, que aviat l'introduïren a la banca. Va començar a l'escaló més baix, fent de grum i duent el berenar i el cafè al director, i va acabar sent ell mateix director. El padrí patern no sabia llegir ni escriure, però tenia una intel·ligència superdotada. Era estimador de finques i no s'equivocava mai en els comptes.

Tot ho feia de cap. Tenia una llibreta en què posava rotlos i palets, i ell s'entenia sempre i no s'errava mai. Fins i tot tenia a ca seua l'inventari de les finques que manejava. Era un inventari fet amb caramuxes. Cada finca era una caramuxa i, a cada pagament, hi posava una mosca. A l'avi, jo el vaig conèixer, encara que va morir quan jo només tenia dos anys i mig. La meua mare era mestressa de casa. Havia estudiat, però li va agafar la guerra i tot va quedar a l'aire. Era pintora. Però amb la guerra també va deixar de pintar.

La família Taltavull Anglada, durant la dècada de 1950

Va néixer a Ciutadella el 1948. Com eren aquella Menorca i aquella Ciutadella?

La meua Ciutadella d'infantesa era predominantment familiar. La família marcava molt la pauta. L'escola, també. La meua vida es desenvolupava entre la família, l'escola i el carrer. Vaig ser un al·lot molt de carrer, jo. Els amics ens trobàvem i jugàvem a futbol o fèiem curses en bicicleta. Cada dia ens contàvem rondalles. Per torns, cada al·lot havia de contar una rondalla el dia que li tocava a ell. Mon pare me'n contava alguna de les que sabia i l'endemà jo la contava.

“MAI NO VAIG SENTIR NINGÚ DE LA MEVA FAMÍLIA PARLAR AMB ACRITUD NI MALAMENT DE NINGÚ”

A quines escoles va anar, abans d'entrar al seminari?

Jo vaig començar als tres anys a l'escola de pàrvuls de Lestonnac, de les monges de la Companyia de Maria Nostra Senyora. Hi vaig anar fins als sis anys. Després vaig anar als salesians, igual que mon pare. Al seminari de Ciutadella hi vaig entrar als onze anys. De l'escola, en record que estudiava molt, cada dia, fins als dissabtes a vespre. Només teníem els dijous horabaixa de passeig. L'escola era dura, però hi aprenies molt. Eren escoles molt nombroses, amb cursos de fins a setanta o vuitanta

alumnes. Hi havia molta relació entre el que fèiem a l'escola, al carrer i amb la família. Amb els amics, de vegades també fèiem teatre, o jugàvem a dir missa. L'altar era la taula de matar porcs, i de vegades la convertíem en un escenari. Representàvem els pastorets per Nadal. Dels meus amics, no vaig ser l'únic que va acabar de capellà.

La guerra civil va impactar de qualche manera en la seva família?

No. La varen passar amb por, això sí. L'avi de part de mare, el fuster, era religiós i els rojos l'havien intentat perseguir. Els rojos varen matar quaranta capellans a Menorca i l'avi era un home identificat amb l'Església. A la fi no li va passar res, però, perquè una filla, una germana de ma mare que estava molt malament, va morir i li varen respectar el dol.

Una desgràcia el va salvar d'una altra desgràcia.

Mai no vaig sentir ningú de la meua família parlar amb acritud ni malament de ningú. A mon pare no li vaig sentir mai, mai, parlar malament de ningú. S'incomodava i es posava tens quan estava amb gent que criticava o deia mal de qualcú. Ell sempre procurava suavitzar i alleugerir les situacions. Deia que s'havia de trobar coses bones a totes les persones. Això va condicionar molt la nostra educació, la meua i la dels meus germans. Aquest esperit de cercar sempre la reconciliació li venia de la seva religiositat, però també d'una bonhomia natural.

El jove Sebastià Taltavull Anglada

Hi havia cultura, llibres, a casa seva?

Mon pare era molt músic. Ell i ma mare van ser fundadors de la Capella Davídica de la Catedral de Menorca. Mon pare cantava de baríton. A mon pare, el record molt com a banquer i com a músic. Casa nostra era un lloc on es reunia gent per escoltar música. Els amics del pare, tots fans de l'òpera, venien a casa, posaven música en un tocadiscos i n'escoltaven tot el capvespre del diumenge. Els diumenges dematí solíem anar a missa tots junts. Abans de la missa, venien molts de pagesos perquè mon pare els ajudés a passar els comptes, abans d'anar a veure els senyors. Els pagesos de Menorca són amigues amb els senyors, i mon pare els donava un cop de mà perquè s'aclarissin. No els cobrava res, naturalment. L'ofici de banquer li costava doblers a mon pare. Però, com que ell provenia del món pagès, se l'estimava molt. Mon pare també era actor de teatre, va fer moltes vegades *Foc i fum*. La mare era més discreta, era la que duia la casa i als fills ens ajudava a estudiar. Era molt bona brodadora, la seva germana vivia a casa amb nosaltres. La tia va fer de brodadora tota la vida. Va brodar fins al darrer moment, era una dona molt forta, tenia noranta anys i no li tremolaven gens les mans i tenia una vista impressionant. El dia que va morir encara va venir una dona amb un munt de tovalloles perquè les hi brodàs.

Era una família molt unida, pel que deis.

Jo a casa vaig viure un ambient molt positiu, som

tres germans i una germana i a casa hi havia molta vida. Tots fèiem música, a les festes sempre cantàvem. La nit de Nadal el pare ens feia cantar l'*Adeste Fideles*.

“MON PARE ERA MOLT MÚSIC. ELL I MA MARE VAN SER FUNDADORS DE LA CAPELLA DAVÍDICA”

La pregunta que ara li faré, sempre que l'he feta a persones com vostè, he sentit que era improcedent, però la hi faré igualment. Com se li va despertar la vocació?

Anava a col·legis religiosos. La meua família era religiosa. En un entorn com aquell, et plantejes coses i, sobretot, te les plantegen. Als sis anys jo ja deia que volia ser capellà. El dia de la comunió estàvem agenollats el meu pare i jo l'un al costat de l'altre, i ell em va dir, fluix: “Ara xerra amb Jesús”. Jo em vaig quedar amb allò. Va passar tot el dia i després, al vespre, mon pare em va tornar a demanar: “Què li has dit?”. I després també em va demanar: “I ell, què t'ha dit?”. Això em va quedar gravat. És la millor catequesi de la meua vida. Posar-te en contacte amb Jesús, que és el nostre misteri, d'una manera tan natural i senzilla. A una cosa així, quan te la diu una persona que t'estima tant com mon pare m'estimava a mi, li fas cas. Això és la fe: fiar-te del que et diu una persona que estimes i que t'estima. Aquesta manera tan senzilla i humana d'acostar-te a Jesús és molt important. I després

Mossèn Sebastià Taltavull, jove prevere de Menorca

amb el temps, és clar, a poc a poc ho vas madurant. El director dels salesians ens va preparar a quatre per anar al seminari de Girona i ja preparar-nos per ser capellans. Teníem onze anys, era el moment de començar el batxillerat. Dos dels quatre varen dir que ho deixaven i dos vàrem dir que sí, però que no volíem partir a Girona sinó quedar-nos a Menorca. El director hi va estar d'acord i va dir una cosa molt bona, aleshores: "Es la mateixa església".

Com recorda els anys del seminari?

Varen ser molt interessants, profunds i forjadors de la nostra personalitat. Hi aprenies de tot, fèiem cinc anys d'humanitats. En matèria d'humanitats, als salesians m'havia preparat molt. Als nou anys, ja havíem llegit el *Quijote*. Al seminari, un altre fet important va ser que ja quasi tot ho férem en català: llegíem en català, escrivíem en català, parlàvem en català. A més d'apuntar-nos a un curs de correspondència en català, ja el vàrem tenir com a assignatura. A més, ens varen donar el *Nou Testament* com a llibre de lectura, cosa que em va permetre aprendre bé la llengua i alhora conèixer a fons el *Nou Testament*. Per a mi el tema de la llengua no es pot convertir en una guerra. Aquestes coses que passen ara et criden l'atenció, perquè quan nosaltres ho estudiàvem, ens semblava la cosa més natural del món dir que parlàvem menorquí o mallorquí sense posar en dubte que tot era el

mateix: català. En humanitats, també varen ser importants la filosofia i el llatí. Deu anys de fer llatí i de traduir clàssics ens varen ajudar a deixondir la intel·ligència. La missa, fins al Concili Vaticà Segon, era en llatí. Jo me la sabia de memòria, la missa en llatí. Era una altra època. Aleshores, quan feies la primera comunió, no hi havia regals. Et regalaven coses pràctiques. A mi em varen regalar una imatge de Sant Sebastià, i em va fer tan feliç.

Al Seminari Diocesà de Menorca cursà estudis d'Humanitats, de Filosofia i de Teologia. Ha escrit una vintena de llibres al llarg de la vida. La lectura ha estat important per a vostè.

He estat molt lector tota la vida. Sobretot de temes de filosofia. De teologia, n'he llegit també sempre. I també m'ha interessat sempre molt la part de reflexió directa sobre la vida, per això he llegit llibres d'espiritualitat i de pastoral i sobre la doctrina social de l'Església. La vintena de llibres que he escrit han estat amb l'objectiu d'arribar a la gent i de posar la paraula de Déu al seu abast. Per fer entendre la paraula de Déu: per això he escrit diversos llibres de catequesi, dedicats sobretot als anys de confirmació.

"ARA, IGUAL QUE A PRINCIPIS DELS SETANTA, ÉS MÉS EL MOMENT D'ACTUAR QUE DE PENSAR"

En acabar el Seminari va ser quan anà a Barcelona?

Fins a segon de Teologia, vaig estar a Menorca. El tercer curs el vaig fer a Mallorca (69-70), i després ja vaig anar, amb altres companys menorquins, a la Facultat de Teologia de Barcelona a fer la llicenciatura i la tesi.

Va obtenir la llicenciatura en Teologia Dogmàtica a la Facultat de Teologia de Catalunya el 1972. Quin tipus de vida duia en la convulsa Barcelona de finals dels seixanta i principis dels setanta?

L'experiència de Barcelona va venir precedida de dues altres experiències importants. Abans del curs de Mallorca, vaig anar a fer un màster de Ciències Socials a Madrid. Vaig estudiar-hi economia, estadística, política... Madrid va ser una primera sortida, per tant. Intel·lectualment i culturalment, va ser un impacte. I el 1968 va haver-hi una altra experiència important, un altre impacte. Vaig anar

quinze dies a la comunitat Taizé, a França. És una comunitat monàstica cristiana ecumènica, fundada per un teòleg suís luterà, Roger Schutz, però a la comunitat, predominantment cristiana, hi havia gent de totes les religions: ortodoxos, algun musulmà, algun jueu. Vaig estar-hi una setmana, després vaig passar uns dies a París i vaig tornar novament a Taizé, on vaig estar-hi una setmana més. Em va entusiasmar veure centenars, milers de joves, que resaven tots junts i feien servir la pregària per analitzar el món, la realitat social i política. Participàvem de la voluntat de canvi del maig del 68, de tot el que passava a l'època. La comunitat de Taizé era internacional, amb un fort compromís polític, i, com que hi havia gent de pertot arreu, sabies què passava a l'Amèrica Llatina, a l'Àfrica, a l'Índia... Abordaves els grans problemes de la humanitat a través dels joves. Escoltaves i aprenies entremig d'una pluralitat de religions. És clar que les confessions cristianes eren predominants, però fins i tot hi havia ateus i agnòstics. Tots participàvem i ens interrogàvem, i ho fèiem junts.

Encara es respiraven els aires del Concili Vaticà Segon.

Jo encara duia l'empenta del Concili, sí, però en realitat encara ara la duc, l'he duita sempre. El Concili no és una cosa del passat. És la línia del papa Francesc, que el que fa és agafar les seves ensenyances i actuar en conseqüència. Ara, igual que a principis dels setanta, és més el moment d'actuar que de pensar. Quan vaig arribar a Barcelona, vaig implicar-me, com molts, amb els moments de canvi que hi havia. Era el temps del consell de Burgos. Va ser quan l'església es va posar a renovar-se, cosa que va provocar tensions. Per protestar contra el Consell de Burgos, els estudiants de la Facultat de Teologia vàrem manifestar-nos, en silenci, però la policia ens esperava i vàrem acabar corrent. Aquell dia la policia va detenir els delegats de curs de totes les facultats. Vàrem fer una nit de vetlla.

Ideològicament, com era als vint-i-pocs anys?

Era un jove que obre els ulls al món, que s'interessa pel que passa, que veu que l'Evangeli té una incidència directa en la realitat. A mi l'Evangeli i el pensament social de l'Església em varen donar les claus per pensar i actuar davant del que passava.

Segons vostè, l'Església aleshores estava implicada en les qüestions polítiques i socials?

En aquell moment l'Església en duia la davantera!

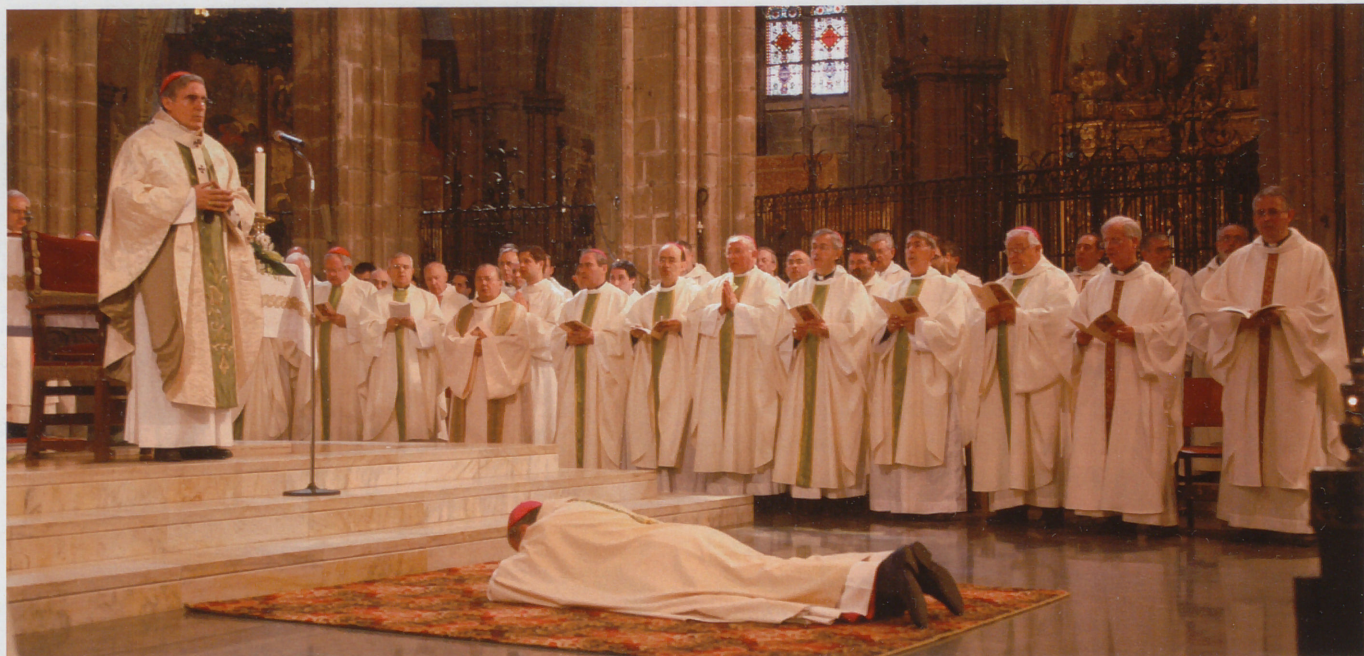

Sebastià Taltavull, festes de Sant Joan 1990-1991

Teníem el suport del papa Pau VI, de molts grans teòlegs, dúiem l'impuls de la gran renovació del Concili... La jerarquia espanyola era contrària als canvis, però hi havia excepcions: el cardenal Tarancón, el bisbe de Bilbao... Era una època complexa. Hi havia elements dins la jerarquia que impulsaven i encarnaven l'esperit del Concili.

Va ser ordenat prevere el 1972.

L'ordenació per mi va ser un moment clau. Vull fer un incís. Mon pare em va cridar una hora abans de l'ordenació i em va recordar la conversa que havíem tengut el dia de la meva primera comunió. Jo no sabia per què em cridava. Ell em va dir: "Allò que de nin vares dir ara serà realitat". Els meus pares em varen acompanyar molt sempre, però no influïren mai d'una manera dominant, em recolzaven però amb distància i respecte. El meu pare em va dir que era una decisió meua i que la meua llibertat era la prioritat. L'honra molt la finesa amb què no va interferir mai en la meua vocació. Vull insistir-hi: a casa sempre m'han ajudat, però sense escarafalls de cap classe, amb senzillesa.

Ordenació de bisbe de Sebastià Taltavull (Catedral de Barcelona)

Ha canviat molt en aquests quaranta-sis anys de sacerdocí?

Per part meva, crec que sempre he duit el mateix impuls. No he canviat de pensament, no hi ha hagut res que m'hagi fet variar de línia. És una qüestió de fidelitat. El que passa és que la fidelitat l'has d'anar alimentant. El que he notat és que la meua postura era cada vegada més consistent. En els quaranta-cinc anys que fa que som capellà, durant els quals he tengut molts càrrecs i en l'exercici dels quals he tengut, com tothom, encerts i desencerts, sempre he intentat guiar-me per l'esperit del Concili.

Així i tot, l'església sí que ha anat canviant: deu haver-se sentit més còmode en unes èpoques que en unes altres.

Sí. Però és que l'Església també és plural. No és monolítica. L'important és que dins la pluralitat sempre vagi guanyant l'Evangelí. I sempre guanya, encara que alguns vulguin rebaixar-lo.

Què vol dir rebaixar l'Evangelí? Qui és que el rebaixa?

Hem d'estar compromesos amb els grans reptes de la humanitat. Ens hi hem de gastar la vida, aquest és el nostre deure, però de vegades, per mantenir un prestigi o un estatus, es renuncia, dins i fora de l'església, a allò que és essencial. Dins l'església hi ha col·lectius que són més un fre que un accelerador. Són els col·lectius que tenen més problemes amb el papa actual, i que li recriminen que se surt del

guí, quan el Papa ens demostra en què consisteix l'agosament de fer realitat l'Evangelí per dur a terme uns canvis necessaris i radicals. Duim l'impuls que ens proporciona tenir la gràcia de Déu, la presència de l'esperit que ens empeny.

"ENTRE 1972 I 1975 LA POLICIA VENIA A GRAVAR LES MEVES HOMILIES, I UNA VEGADA EM VAREN DETENIR"

Com va viure els darrers temps del règim de Franco i els anys de la Transició? Quines expectatives tenia per a l'Església? Quin balanç d'aquests quaranta anys de democràcia?

No varen ser fàcils els meus primers anys com a capellà, entre el 1972 i el 1975. La policia venia a gravar les meves homilies, i una vegada em varen detenir. Però jo tenia confiança. És el que diu sant Pere: primer hem d'obeir Déu i després als homes. Em varen detenir després d'una homilia a Ciutadella, algun dels fidels varen anar a fer la denúncia. Era el moment en què hi havia molta violència, les penes de mort abundaven, i nosaltres érem molt clars a l'hora d'anar-hi en contra. Teníem clar que per allà no hi podíem passar. Unes lleis que apel·laven a Déu i després defensaven la pena de mort no eren coherents ni raonables. Jesús va llevar la Llei del Talió, parlava de perdonar els enemics. Això és el que vaig dir a l'homilia, i quan ho deia les cames em tremolaven, però també tenia la seguretat i la confiança d'estar predicant la paraula de Déu. Quan la policia em va venir a cercar, jo estava fent classe.

Sebastià Taltavull, administrador apostòlic de Mallorca, amb el Col·legi de Consultors

Em va avisar la meua família, i mon pare em va dir que em recolzaven, que estarien amb mi.

Veig que ha estat determinant per a vostè la religiositat del seu pare.

Mon pare era un home profundament religiós, però no era gens beat. Era un religiós molt secular. De vegades passàvem per davant d'una església i ell deia: per què no hi entrem? Hi entràvem i fèiem una estoneta de pregària.

Dos aspectes que vostè considera centrals en la seva trajectòria són la seva tasca catequística i els anys que va estar en l'ensenyament secundari fent de professor de Religió. Parli-me'n, si li sembla bé. Varen ser importants perquè era la manera de fer conèixer la paraula de Déu?

Entre el 1972 i el 1989, vaig ser delegat diocesà de Joventut. Va ser el primer càrrec que vaig tenir. Ho era quan em varen detenir i dur a declarar. Quan vaig sortir, els joves m'esperaven a la parròquia. Estaven pregant. Un al·lot se'm va acostar i va dir-me les benaventurances. De nou, l'Evangeli ens quadrava i ens donava la raó. I avui sé que és ben igual. Per a mi no ha canviat l'actitud davant la realitat. La paraula de Déu és el que em fa fort, el que ens duu a posicionar-nos davant la realitat i a comprometre'ns per canviar-la.

Aquest esperit evangèlic xoca frontalment amb l'actitud de sectors conservadors de l'Església. Com ho conciliava, i més avui, que és bisbe?

Abans ja ens ho deien: això que els problemes de l'Església venien perquè ens havíem ficat en política. Responíem que no, que els problemes venen de donar l'esquena a la realitat i a les persones. Jo, com a bisbe, he d'estar amb tothom, he de tenir una paraula per a tothom. I el mateix vaig haver de fer quan em nomenaren vicari general, que ja és una figura important dins l'Església. Amb tota la prudència del món, he intentat que la línia conciliar, evangèlica, no es perdi. L'Evangeli m'ha ajudat a conformar tot el que hem organitzat: les trobades amb joves, les reunions amb matrimonis, amb gent gran... Sempre he volgut transmetre la frescor de l'Evangeli. És el que diu el Papa: hem d'anar a la frescor de la font, no a les aigües tèrboles que ens arriben després d'haver passat per molts llocs. L'Església és la font de la plaça pública on pot abeurar-se tothom qui vulgui o ho necessiti. Per tant, l'Església ha de tenir una presència dins la societat. N'hem de ser la sal, la llum i el bon llevat. Jo crec molt en aquesta presència. Jo procur passejar molt pel carrer. El Papa demana que siguem "*obispos callejeros*", perquè hem de dur la paraula de Déu a la gent, la paraula que il·lumina i salva.

Tornem al tema de la formació dels joves.

Per mi sempre ha estat important. Quan estudiava a Barcelona, ja vaig participar del Secretariat d'Universitaris Cristians. Una vegada tornat a Menorca, ho vàrem implantar, i teníem diversos grups de revisió de vida. El que fèiem era examinar la vida a la llum de l'Evangeli. Venien estudiants. Ens reuníem cada setmana. La reunió consistia en el fet

Sebastià Taltavull Anglada

que, dels vuit o nou assistents cadascun presentava un fet de vida i entre tots l'analitzàvem a la llum de la paraula de Déu. Després trèiem un compromís d'acció, de transformació de la realitat, que podia tenir a veure amb la família, amb l'institut... Es tractava de dur l'actitud cristiana a la realitat. És el que fan els grups d'acció catòlica. Des del 77 al 92, també vaig fer classes de religió a un institut. Va ser una experiència preciosa de contacte, tant amb els alumnes com amb el claustre, amb els altres professors. Vaig fer grans amics. Però hi havia gent molt contrària. Un dia em varen destrossar la classe uns alumnes instigats des de fora, d'ideologia de tipus neonazi.

Es repeteix sovint que els joves d'avui ja no tenen valors, van més desorientats, tenen una fortalesa d'esperit més precària. Hi està d'acord? Com va veure evolucionar el jovent mentre feia de professor?

Sí que hi estic d'acord. A finals dels setanta hi havia una eufòria que amb el temps es va anar desinflant. Va ser un fenomen global. Jo ho vaig veure amb les pel·lícules que posava a classe. A principis dels vuitanta, pel·lícules com *Jesucrist superstar* o *L'Evangeli segons sant Mateu* causaven un impacte, però allò va perdre força i es va imposar una cosa més de tipus Hollywood, que és el que interessava als al·lots.

Quina era la seva prioritat com a professor de Religió?

Jo volia deixar clar que la fe és creadora de cultura i que la cultura configura també la fe. L'ajuda a expressar-se. Per tant, els elements culturals de la religió són fonamentals per estar ben formats: la Bíblia, la història de l'Església, la història de l'art, amb llums i ombres... Una vegada un alumne excel·lent va dir-me una cosa que em va impressionar. Jo solia ajudar els professors d'Ètica, m'hi entenien, perquè de vegades estudiàvem el mateix. Aquell alumne em va dir: "Jo no som creient, però m'he apuntat a religió, perquè he pensat que, si no estudiï religió a l'institut, la meua formació no serà mai completa". Jo he tengut molts tractes amb no-creients al llarg de la vida. Jo no vaig fer proselitisme mai, però la gent quedava molt interpel·lada. Fèiem sortides i ens posàvem d'acord amb professors d'altres assignatures. Si estudiàvem les basíliques paleolítiques de Menorca, ho fèiem conjuntament amb el de Geografia i el d'Història. Tenc molt bon record dels anys que vaig fer feina a l'institut, primer al Col·legi de Nostra Senyora de la Consolació i després a l'institut de Batxillerat Josep Maria Quadrado de Ciutadella. Ho vaig deixar quan em varen nomenar vicari general. Mira si m'agradava que feia el dia a l'institut i alhora era rector d'una parròquia, primer del Santuari diocesà de la Mare de Déu del Toro (entre el 1975 i el 1984) i després de la Parròquia de Sant Rafael de Ciutadella (entre el 1984 i el 1992).

"LA FE ES CREADORA DE CULTURA I LA CULTURA CONFIGURA TAMBÉ LA FE"

Estar en contacte amb la gent ha estat una prioritat sempre, veig.

Com a capellà, jo he tengut diversos càrrecs que m'han configurat. Un és el de delegat diocesà de Joventut (72-89), que abastava tota la diòcesi, i l'altre el de director de la Casa Diocesana d'Espiritualitat de la Mare de Déu del Toro (72-84). Això em donava l'oportunitat de fer moltes trobades amb els joves, anàvem a una platja, o a una ermita, i fèiem estones de reflexió, de pregària. També vaig ser consiliari de l'escoltisme, i a la parròquia teníem un grup d'esplai. D'aquí han sortit diversos capellans. El 1984 vaig deixar el santuari com a rector i em nomenaren rector de la parròquia de Sant Rafel de Ciutadella. A

finals dels seixanta, la vàrem començar sense local, en el menjador d'una casa. Jo el 68 o el 69 ja hi ajudava, i el 72 hi vaig dir la primera missa, en una cotxeria. Tot era molt senzill. Vaig estar-hi quatre anys més, fins al 76. I després vaig tornar-hi el 84. Encara avui no té església, però això dona molt de sentit al que feim. Té a veure amb el que hem estat parlant: una Església que vol ser senzilla, que vol estar entre la gent, en un barri humil, de gent obrera, de molta feina... L'experiència parroquial em va modelar molt, i la veritat és que ara la trob a faltar. Des d'una altra situació, ara he de cercar la manera d'estar prop de la gent. Per això no recús cap visita a hospitals, cap encontre amb famílies i joves... A tots els llocs on em puc fer present, hi vaig. Després de missa, sempre surt defora a saludar la gent, perquè és molt interessant: ajuda a predicar millor, a entendre si el que he predicat ha tengut ressò... Tota la vida de capellà a Menorca anava al bar a fer el cafè i sempre he dit que és allà on preparar millor l'homilia. Jo som de la gent, i això ho has de fer entendre. T'han d'agafar confiança.

AMB ELS ESCÀNDOLS A L'INTERIOR DE L'ESGLÉSIA S'HA D'ACTUAR AMB TOLERÀNCIA ZERO I AMB CONTUNDÈNCIA.

Aquests darrers anys l'Església catòlica ha estat a l'ull de l'huracà, arreu del món, per les denúncies de pederàstia contra molts dels seus representants. A un home d'Església com vostè, per a qui la formació dels joves ha estat central, quina opinió li mereixen els escàndols, els silencis llargs d'importants sectors de l'Església i l'actual actitud del Papa Francesc?

Veig aquests casos com un símptoma de la feblesa humana i com uns esdeveniments que contradiuen totalment la missió de l'Església. Jo em cenyesc molt al que diu el papa Francesc: hem d'actuar contra aquest mal. Des que som a la diòcesi, he procurat estar molt atent a possibles situacions i a actuar-hi amb tolerància zero i amb la màxima contundència.

S'han extremat la vigilància i les precaucions?

I tant! Ara, també hi ha assumptes que es mantenen dins una certa discreció, perquè hi ha secret de sumari, perquè, mentre no hi hagi sentències en ferm, s'ha de mantenir la presumpció d'innocència. Sigui com sigui, sempre, en tots els casos, totes les

Sebastià Taltavull entregant una escultura de Ramon Llull al Papa Francesc, a la Plaça de Sant Pere

mesures cautelars s'apliquen amb el màxim rigor. És una consigna directa del papa Francesc: s'ha d'actuar amb contundència contra el problema. S'ha d'estar al costat de les víctimes. No és, però, un problema de sectors de l'església, sinó de persones. El percentatge de religiosos que es troben en qüestions de pederàstia és mínim, no és superior al d'altres col·lectius. Per què se li dona tanta importància? Perquè quan dius una cosa i en fas una altra t'ho poden retreure més. Però són casos aïllats.

Però molt nombrosos, que a més molta gent sabia i va tapar.

Sí. No és agradable. És dolorós. Per això hem d'actuar amb contundència. Per això el papa Francesc ens diu que actuem i nosaltres aplicam a la realitat el que diu el Papa. S'ha de dir, però, que qui va començar a lluitar contra tot això va ser el papa Benet XVI.

A la Conferència Episcopal Espanyola, abans de ser bisbe, va ser membre del Consell Assessor de la Subcomissió de Catequesi (2002-2005) i director de la Comissió Episcopal de Pastoral (2005-2009). Entre 2009 i 2011 va ser membre de la Comissió de Pastoral i de la Comissió de Mitjans de Comunicació Social i de 2011 a 2017 va presidir la Comissió de Pastoral. Actualment

Presa de possessió del Bisbat de Mallorca. Entrada a la Seu acompanyat dels cardenals Omella i Cañizares

és membre de la Comissió episcopal de Mitjans de Comunicació Social i de la Comissió Episcopal de Pastoral Social, amb l'encàrrec de Justícia i Pau. Va arribar a la Conferència Episcopal Espanyola poc després que s'hagués rearmat ideològicament, en una època en què s'havia establert una aliança entre el Partit Popular i la jerarquia eclesiàstica. Com ho va viure? Com ho valora?

“L'ESGLÉSIA ÉS PECADORA PERQUÈ HI SOM NOSALTRES I ÉS SANTA PERQUÈ HI ÉS JESÚS”

Jo primer de tot desfaria aquest tòpic que la Conferència Episcopal equival al que has dit. Quan vaig anar a Madrid, el president era don Ricardo Blázquez i vàrem congeniar molt. Hi havia moltes maneres de pensar, sempre em vaig sentir molt lliure de pensar i fer feina. No vaig viure la idea de la Conferència Episcopal com un ambient tancat i monolític. Per la meua feina, anava a fer tandes d'exercicis i feia trobades de catequesi i de família arreu de l'estat, i el que vaig veure era plural i diferent. Aquesta és la meua experiència, i, com jo, molts altres companys. Tractàvem de dur aquest esperit nostre de l'església pertot arreu. Les coses que havies de dir les deies, quan creïem que hi havia qualche cosa que s'havia de reformar, idò ho intentàvem reformar... No vol dir que no patíssim per determinades situacions, però l'Església és això. L'Església és pecadora perquè hi som nosaltres i és santa perquè hi ha Jesús.

També va ser bisbe auxiliar de Barcelona entre el 2009 i el 2017. Són els anys del procés sobiranista català, durant el qual hi ha hagut declaracions contundents d'alguns representants de la jerarquia catòlica dient, per exemple, que la unitat d'Espanya és un bé moral i que l'independentisme és pecat.

No ha estat còmode, però des de fora costa d'entendre com es viu una situació així des de dins. Hi ha opinions que no tenen res a veure amb la realitat. La meua postura ha estat la postura del pastor. Ets pastor d'un poble que ha de conviure amb altres pobles. Això vol dir que hi ha diferents opcions polítiques. Jo sempre he tingut present els nostres antecessors, els que han defensat el país i la terra, que és el que toca, cosa que no vol dir que et tanquis a res ni a ningú. Has de tractar aquest conjunt de gent diversa de tal manera que pugui haver-hi diàleg, estimació, un Evangeli que es viu des de la unitat tot i les diferències. Tots els documents que hem tret han anat en aquesta línia, en la línia de defensa del país però, a la vegada, intentant que no hi hagi conflicte, que hi hagi una bona entesa. Se'ns ha criticat per no definir-nos, però això no ho podem fer a consciència, perquè jo serveix un poble on hi ha diferents opcions i postures. Entre els bisbes també hi ha maneres de pensar diferents. Jo no em vull sentir jutge de ningú. Ens hem de respectar mútuament. Això no treu que, si bé hi ha coses que no pots dir-les públicament, després cadascú a la pròpia vida té clara l'opció que prefereix i vota el que creu que ha de votar.

Aquesta actitud inclusiva de pastor que diu que ha tengut l'Església catalana sovint no ha trobat correspondència a l'Església espanyola, des d'on s'ha parlat de la unitat d'Espanya com d'un bé moral. Sembla que, igual que en política, el poderós pot dir el que vulgui amb la contundència que vulgui i el que no és tan poderós ha de fer més equilibris, ha de ser més ambigu.

A l'Evangeli hi ha una cosa molt clara, l'advertència sobre la temptació del poder, que és la pitjor temptació de totes. Jesucrist és temptat tres vegades. La primera temptació és el diable, que li diu que faci que les pedres tornin pans, és a dir, és la temptació de la vanitat. Després hi ha la temptació de l'èxit i del prestigi. I, finalment, hi ha la tercera temptació, quan el diable li diu que si s'agenolla li ho donarà tot. Això és el poder. El poder t'ho promet tot, però primer t'has d'agenollar. És la pitjor temptació de totes. És la temptació en què l'Església de vegades ha caigut al llarg de la història. L'Església ha d'optar per estar al costat dels pobres i dels necessitats. Això no dona poder ni prestigi, però dona vida a tothom que ho necessita. Aquest és el gran repte. Per aquí va l'Evangeli. Els pobres, els descartats: aquests són els nostres. El papa Francesc ens ajuda molt a entendre això.

**“JO SERVESC UN POBLE
ON HI HA DIFERENTES
OPCIONS I POSTURES,
NO VULL SER JUTGE DE NINGÚ”**

El seu nomenament com a bisbe de Mallorca va anar precedit per un escàndol del seu predecessor, el bisbe Salinas. Quina valoració en fa?

Jo d'això no en diré res, perquè no tenc res a dir-ne. I els periodistes són el que cerquen, quan continuar fent voltes a aquest tema és només una manera de quedar-nos estancats. Quan arribes a un lloc en un moment complicat, has de donar-hi resposta però, sobretot, el que has de fer és construir a partir de la situació que et trobes. S'ha de mirar cap endavant, donar confiança a la gent, resoldre problemes concrets. Hi ha la qüestió, per exemple, de la relació entre l'Església i el poble, que ja es formula malament. S'ha d'aclarir què és l'Església. En parlem com si fos una cosa externa al poble, però en realitat formen part de l'Església tots els que som batiats.

Sebastià Taltavull Anglada

Des de fa uns anys, un front obert de l'Església ha tengut a veure amb el patrimoni: de qui són propietat determinades edificacions, convents, monestirs... L'Església de Mallorca ha tengut o té disputes entre la diòcesi i alguna congregació –en relació amb la propietat del convent de les Jerònimes de Palma– o entre la diòcesi i algun ajuntament, com és el cas d'Artà i les murades. Quin és el posicionament de l'Església de Mallorca respecte de com s'han de resoldre aquests contenciosos, de com es poden mantenir aquestes infraestructures, de com es poden gestionar en termes històrics i culturals?

El cert és que hi ha molt de patrimoni. I, a mesura que vaig visitant parròquies, rectories, edificis, etcètera, el que veig és que n'hi ha en molt mal estat. Allà on s'han pogut fer inversions, en canvi, veig coses molt cuidades, de les quals s'ha pogut treure una rendibilitat, que s'han posat al servei d'entitats i de famílies. El més important és que tots vegem la realitat de conjunt. Això és el que ens permetrà fer una reflexió fructífera sobre la manera com hem d'actuar. S'ha de reconèixer que una part del patrimoni de l'Església s'ha mantingut gràcies a tothom, per tant cal agrair-ho a la gent i el poble. I també és cert que avui és innegable que hi ha una manca de recursos per gestionar tanta realitat patrimonial.

Sebastià Taltavull saluda Francina Armengol, presidenta del Govern de les Illes Balears

Però, com es pot establir qui és l'autèntic propietari, quan sovint no hi ha papers que demostrin res?

La meva postura és que, si s'ha duit al tribunal, és precisament perquè no es té clar i la sentència ha de permetre aclarir-ho. Jo el que vull és que s'aclaresqui. No tenc cap interès personal a lucrarme, naturalment. Jo som conciliador i som partidari d'anar sempre a un diàleg i a un bon enteniment: sobre l'ús, sobre la utilitat que s'ha de donar a cada cosa... És clar que, com diuen alguns, l'Església és una entitat privada, però és al servei de tothom.

**"JO SOM CONCILIADOR I
SOM PARTIDARI D'ANAR SEMPRE
A UN DIÀLEG I A UN BON ENTENIMENT"**

Hi ha qui diu que el més raonable i equànim seria fer un peritatge de cada cas, que hauria de deixar-se en mans dels historiadors.

El problema és que abans no hi havia la normativa que hi ha ara, que moltes coses es feien i s'acordaven de paraula, simplement. L'important és que ara hi hagi voluntat d'acord. L'església de Santa Maria la Major d'Inca va ser una obra col·lectiva, en què hi va prendre part l'Església, l'Ajuntament, la gent del poble. Tot això és cert, però és que aleshores tothom estava amb l'Església, tothom en formava part, tothom vivia per allò. El poble d'Inca que construeix l'església és un poble creient que construeix, per tant és un poble que després no té sentit que digui

això és meu i no de l'Església. Per això jo m'ho mir amb molta pau i serenor. No en vull fer polèmica.

Vostè és el primer bisbe illenc d'ençà de la mort del bisbe Miralles el 1947.

Ser d'aquesta terra ajuda a comprendre moltes situacions. L'apropament a la realitat i la gent és més fàcil. Sempre que hi hagi bona voluntat, i jo me l'he trobada. Des del moment que em varen nomenar administrador, m'he sentit acollit, apreciat. Voldria no ser tant protagonista, voldria fer feina més des d'un segon pla, estant molt amb la gent, que es noti l'eficàcia i no el figurar. Per això recús declaracions de principis que poden enlluernar però no il·luminar.

L'església actual, no tan sols la mallorquina sinó la d'arreu d'Occident, té alguns problemes que ha de solucionar amb urgència. Un és el de la manca de personal, amb un clero envellit, que no pot donar serveis religiosos a tot el territori. És un problema que es va accelerant i agreujant.

Ho tenim plantejat des del primer moment. Jo el primer que diria és que hem d'evitar pensar que la solució és tenir més capellans. Hem de pensar un nou model d'església en què el laïcat tenguí responsabilitats importants. L'església està molt muntada sobre el clero, i en aquest sentit s'ha de 'desclericalitzar'. La solució no és que els seglars es 'clericalitzin'. Els laics han de ser enmig del món, han de transmetre el gust de l'Evangeli al seu entorn i a la seva realitat. Ara estam molt pendants dels capellans, però hi ha d'haver un cercle laïcal, en què hi hagi laics, preveres, religioses i religiosos, que

Dinar amb els preveres majors de la Diòcesi de Mallorca

s'impliquin més. N'hi haurà que es dedicaran a la vida consagrada, però també hi ha d'haver seglars que treballin des del matrimoni. Em preocupa la manca de compromís directe de tants i tants cristians batiats, que no fan la passa per ajudar l'Església. La gent ho veu clar que ha de ser així. Cristians ho som tots els batiats. Però hi ha tot un camí pedagògic que s'ha de fer. No es pot fer de qualsevol manera ni qualsevol persona. Haurem de posar centres de formació molt més a l'abast de tothom, i confiar en el laïcat i donar-li responsabilitats. És una confiança i una responsabilitat que ha de néixer des del compromís del baptisme. El voluntariat és essencial. Un cristià, pel sol fet de ser-ho, ja ha de ser voluntari: viure la fe t'ha de dur a practicar el voluntariat. Jo no crec en la frase "som creient però no practicant". El que diuen això el que haurien de dir és: "jo som creient però no coherent". Creure t'ha de dur a una fe col·lectiva. Si vius la teva fe tu tot sol, et duu a una anorèxia espiritual. Necessites la comunitat, com a creient. Tan difícil és trobar-nos els diumenges tots els creients? Per què això ho hem desplaçat de la nostra vida? Sense l'eucaristia, sense la paraula de Déu, l'espiritualitat no té vida.

Per això el present i el futur està amb anar agombolant la gent, implicant la gent. El repte del laïcat és clau. D'intel·lectuals catòlics que també siguin bons comunicadors i que participin dels debats del dia a dia, també n'hi hauria d'haver, perquè són imprescindibles, i no n'hi ha. I no parl d'intel·lectuals catòlics per posar etiquetes, sinó perquè aquella convicció que tu tens i et fa tant de bé, és necessari que la sàpigues expressar a fi que els altres en participin.

El que voldria és que l'església fos més present en el dia a dia?

És que, si miraves els diaris aquests dies, les festes de Sant Antoni i Sant Sebastià han quedat reduïdes només als dimonis. Està bé que facem festa, però les arrels de la festa són religioses, és d'allà que beuen. Això és el que ha mantingut la tradició al llarg dels anys. Tradició vol dir que entregues una cosa viva. Ni als programes de festes hi surten els actes religiosos que se celebren, quan són el que dona sentit a tot plegat! Jo deman: unes arrels seques... quina vida poden donar? Jo no m'opòs a inventar coses noves. Però si les tradicions no es respecten, què hi ha de sagrat? Es diu molt que la religió ha de ser privada, però això nosaltres no ho podem fer, perquè Jesús ens va dir que anàssim i que predicàssim. Els mitjans de comunicació no han dit res de les celebracions de l'Església ni de les cerimònies d'aquests dies. És normal que no diguin res de les homilies? Jo crec que no. Jo voldria fer una trobada amb periodistes i parlar-ne. Jo he enviat l'homilia de cada festa grossa a tots els mitjans abans d'hora, però després no ve cap periodista i no ho reproduïen ni en diuen res.

Jo el que reivindico és que el que dic en una homilia té a veure amb l'actualitat. Una homilia és una orella en la paraula de Déu i una orella en la paraula del poble. Es tracta de resoldre les inquietuds del poble, quan fas una homilia. Jo no consider que els periodistes siguin enemics. Al llarg de la vida, he fet programes de ràdio, de televisió, he escrit guions per a quatre capítols d'un documental sobre la vida monàstica... Els mitjans són la manera de fer arribar

Visita al Perú. Reunió del bisbe Sebastià amb els missioners mallorquins

el nostre missatge a la gent. Jo cada setmana escric al full dominical. El que vull deixar clar és que sempre deim coses des de l'Església. I el que deim és sobre la realitat i com aquesta realitat és il·luminada per la paraula de Déu.

**"JO VOLDRIA FER UNA
TROBADA AMB PERIODISTES I
PARLAR DE COMUNICACIÓ"**

De nou, la realitat i la gent: crec que són dues de les paraules que més ha repetit al llarg de la conversa.

A l'*Evangelii Gaudium*, la primera exhortació apostòlica del papa Francesc, hi ha una frase que per a mi és essencial. Diu que un bisbe ha de ser com un pastor, el qual de vegades ha d'anar davant el ramat per guiar-lo, altres vegades ha d'estar enmig del ramat per compartir-ho tot amb ell –les empentes, les esperances, les angoixes...– i encara unes altres vegades ha d'anar darrere, per estirar els ressagats i també per seguir el ramat, perquè el ramat té molt bon olfacte per trobar el bon camí.

QUARANTA ANYS DE L'OCUPACIÓ DE SA DRAGONERA. ELS INICIS DE L'ECOLOGISME A MALLORCA

Pere Josep Garcia Munar

Celebració dels quaranta anys de l'ocupació de sa Dragonera

Sa Dragonera, una illa més, a la qual l'oratge ha modelat el pit i el ventre i allà on crien gavines i dragons, encara pot cantar el seu cor de terra de manera salvatge. Tot gràcies a l'acció valenta d'unes persones que un dia cregueren en la utopia i la volgueren fer realitat.

L'illa de sa Dragonera, situada al sud de la Serra de Tramuntana mallorquina, ha tenguut un protagonisme important durant tota la història humana de Mallorca. Des de segles enrere l'illot ha servit des de lloc on anar a cercar productes de luxe, fins a amagatall de pirates, plataforma per a futures guerres o indret estratègic per al contraban. El vent, la mar i la mà de l'home han anat modelant el seu paisatge lleugerament al llarg dels segles. Res comparable amb el que podria haver esdevingut cap a 1974, on no només la mà de l'home, sinó les seves màquines, l'haguessin transformat per sempre més i sense possibilitat de tornada enrere.

Sa Dragonera, a partir de 1974 i durant dues dècades, va esdevenir l'epicentre del debat polític

i social i ecologista mallorquí. Sobretot a partir de 1977, que fou quan l'illot va erigir-se en un símbol contra l'especulació turística i immobiliària gràcies al fet que fou ocupada per un grup de llibertaris. Es podria dir que la batalla per sa Dragonera fou un punt d'inflexió per a l'ecologisme mallorquí, que, arran d'aquest conflicte, n'encetà molts d'altres a gran nombre d'altres indrets.

L'ecologisme a Mallorca, però, no va sorgir al 1977, tot i que la politització social d'aquell any va ajudar molt a la seva expansió. Des de feia anys hi havia col·lectius que treballaven d'una manera o altra a favor de la protecció de la natura. Així doncs, hi havia a l'illa organitzacions com la Societat d'Història Natural, l'Obra Cultura Balear o el Grup d'Ornitologia Balear (GOB), que actuaven contra el que ells creien que eren atemptats urbanístics o ecològics. És més, la campanya per salvar sa Dragonera no fou la primera de tipus ecologista, sinó que ja al 1972 es va posar damunt la taula la necessitat que l'arxipèlag de Cabrera no passés a mans privades, el que hauria suposat, sens dubtes,

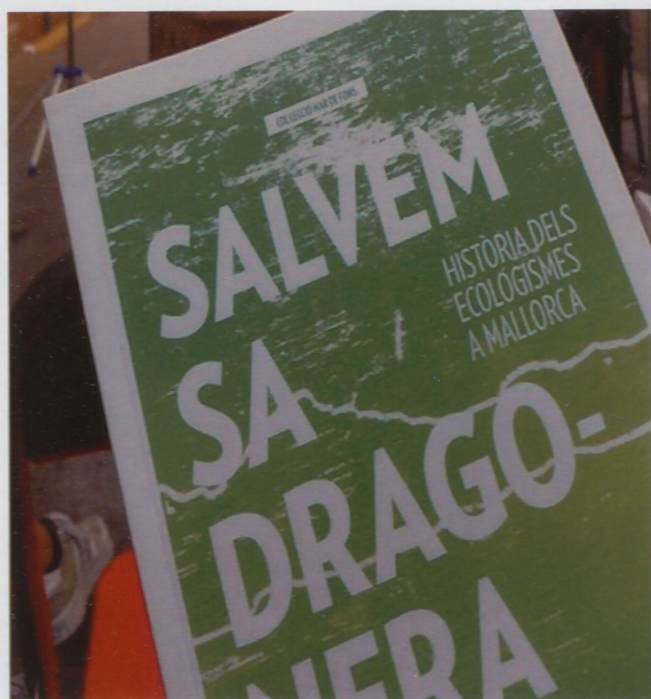
la seva urbanització. Al 1975 també es denuncià la companyia elèctrica GESA pels abocaments de cendres a l'Albufera. I ja al 1976 s'encetaren campanyes contra la construcció d'una dàrsena petroliera a Palma, contra la urbanització al port de Portals, contra la construcció desmesurada a Cala Mondragó o contra el projecte d'urbanització del port de Sant Elm. Totes aquestes campanyes primerenques no tingueren un suport majoritari de la societat i la major part d'elles no passaren de ser al·legacions i notes de premsa. La cosa va canviar molt a partir de la campanya per sa Dragonera.

Com s'ha dit, 1976 i, sobretot, 1977, foren anys d'efervescència política i social. Un cop mort el dictador feixista a final de 1975, a tot l'Estat hi hagué una onada de mobilitzacions polítiques, sindicals i socials sense precedents. Foren milers les persones que perderen la por, feren vagues, s'organitzaren en col·lectius i partits polítics o sortiren al carrer a reivindicar una o altra mesura que consideraven justa i necessària. És amb aquest brou de cultiu que naixeren molts col·lectius que adoptaren l'ecologisme com a part central de la seva ideologia. És el cas de grups anarquistes com Terra i Llibertat o Talaiot Corcat, que sense ser llibertaris, entenien l'ecologisme com a part essencial de l'*anticapitalisme*. I és que la destrucció de la natura és part intrínseca d'un sistema basat en el creixement continuat i l'explotació exponencial de recursos naturals. I foren aquests col·lectius els que protagonitzaren l'acció directa ecologista més important de la història mallorquina.

El projecte de PAMESA

Al 1974 es va crear Patrimonial Mediterrania S. A. (PAMESA), l'empresa que pretenia urbanitzar sa Dragonera. I, al contrari del que sempre s'havia pensat, PAMESA no va comprar sa Dragonera, sinó que el propietari, Joan Flexas, els va cedir l'illot a canvi de formar part de l'accionariat de l'empresa constructora. Així doncs, Flexas, que havia pagat 15.000 pessetes per sa Dragonera devers trenta anys abans, acabava d'entrar a formar part d'un projecte que els havia de reportar molts milions de beneficis.

A partir d'aquí, i amb l'ajuda d'un ajuntament d'Andratx que va fer tot el possible per afavorir-los, es varen iniciar els tràmits per urbanitzar

sa Dragonera. Allà s'hi havien projectat cinc urbanitzacions de diversos estils arquitectònics on havien de viure 4.500 persones, una àrea de serveis, una xarxa extensa de carreteres i camins, zones d'aparcament, plantes compactadores de fems, una estació depuradora, entre d'altres infraestructures. A més, es preveia fer una important xarxa d'aigües residuals i clavegueram. És a dir, a sa Dragonera s'hi varen projectar una sèrie d'urbanitzacions de luxe per a persones adinerades.

EL PRIMER ECOLOGISME A MALLORCA S'ENTENIA DES DE LA LLUITA ANTICAPITALISTA

Aquest projecte, quan va veure la llum, va comptar amb una primera oposició d'organitzacions com Foment de Turisme, el GOB, l'OCB, la Societat d'Història Natural i el Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears. Aquests col·lectius varen fer al·legacions explicant que la urbanització era del tot desmesurada i que calia preservar els valors naturals de l'illot.

Tot i això, el gruix de la societat andritxola va veure amb bons ulls el projecte urbanitzador, amb la creença que duria feina, diners i turistes a la contrada.

Ocupació de sa Dragonera, el 1977

Salvem sa Dragonera. L'acció directa

El projecte d'urbanització de sa Dragonera va ser aprovat cap a mitjan 1977 i la reacció no es feu esperar. La data màgica del 7 del 7 de 1977 el col·lectiu llibertari Terra i Llibertat va planificar i dur a terme l'acció que més enrenou va crear i que va possibilitar que sa Dragonera esdevingués un símbol de la lluita ecologista. Aquest dia, mig centenar de persones ocuparen l'illot i hi acamparen, mentre que altres tants es dedicaven a fer difusió a l'ocupació des de l'illa major. Prest es varen omplir les portades dels diaris, els editorials i les pàgines centrals d'opinions a favor i en contra de l'ocupació. L'ocupació era un gest simbòlic que anava directe a la línia de flotació del *status quo* establert: la propietat privada, el poder de les grans empreses i la connivència dels polítics. No era una acció ecologista, va ser un gest revolucionari. No es tractava només de salvar els dragons, sinó una forma més d'atacar el capitalisme. Això estava molt clar en aquells moments.

L'ocupació va durar deu dies d'intensa activitat i de cada cop més rellevància. Deu dies que varen canviar l'esdevenir ecologista mallorquí. Des dels primers dies arribaren suports de moltes de les organitzacions socials, polítiques i sindicals de tot arreu. El moviment anà agafant força i les seves

accions foren cada dia més nombroses: concerts, manifestacions, cercaviles, recollides de firmes i queviures per Ciutat i diferents pobles... Dia 17 de juliol sa Dragonera ja era l'epicentre del debat públic. L'ocupació havia donat els seus fruits i els ocupants abandonaren l'illot. Havien estat deu dies de por, d'escassetat de queviures, de tenir la Guàrdia Civil vigilant-los i tallant les comunicacions...

L'estiu i tardor de 1977 foren mesos d'una activitat frenètica dels col·lectius que defensaven la no urbanització de sa Dragonera (Terra i Llibertat, Talaiot Corcat, el grup de sa Calatrava...): manifestacions, *performances*, concerts i tot tipus d'accions imaginatives i reivindicatives que no deixaren minvar la força de la campanya pro Dragonera. Pot ser el fet més transgressor, després de l'ocupació, va ser quan Terra i Llibertat va irrompre al plenari de la Diputació i hi varen llegir un manifest que titllava de "*montón de huesos y basura franquista*" els diputats i de "*cueva de ladrones*" la Diputació. Tota una declaració de principis que no va agradar gens als poders.

Durant tot 1978 es varen succeir les accions al carrer, mentre s'encetaven altres lluites ecologistes arreu del territori emmirallades en la campanya de sa Dragonera. Mentre, la lluita burocràtica anava fent camí als despatxos i als jutjats.

Manifestació a Palma de 3 de febrer de 1979

Cap a final d'any i impulsada pel GOB i Talaiot Corcat, es va posar en marxa una gran plataforma anomenada Comitè de Defensa de sa Dragonera, integrada pel gruix de partits, sindicats i organitzacions socials d'esquerres.

El 21 de desembre de 1978 va produir-se una nova ocupació de sa Dragonera, aquest cop menys nombrosa i amb menys repercussió, que va durar fins dia 7 de gener de 1979. Els llibertaris demostraven així que no havien anat a estiuejar el juliol de 1977. Però també va quedar clar que la visió *anticapitalista* de lluita no era majoritària, quan el Comitè de Defensa de sa Dragonera no va voler donar suport a l'acció i, en certa mesura, la va criticar.

Des de la segona ocupació s'encetà una nova onada de mobilitzacions amb assemblees, manifestacions, l'ocupació de la torre del castell de Bellver, marxes fúnebres, exposicions de fotos... Fins i tot un grup ciclista va anar de Barcelona a Madrid per tal de donar difusió a la campanya i entrevistar-se amb el subsecretari de territori i medi ambient del Govern central. Aquest cop, a diferència del que havia passat al 1977, la repressió de la policia va ser molt més dura i hi hagué multes i detencions massives. Al 1979 el poder ja estava consolidat i l'aparell repressiu de l'estat estava en ple funcionament per reprimir tot el

que no podia controlar o dirigir per vies més legalistes. En aquelles dates gairebé ningú amb una mica de sensibilitat ecològica no dubtava ja de la necessitat de convertir sa Dragonera en un parc natural. Per això el 3 de febrer de 1979 es va produir una gran mobilització. Convocada per la Comissió de Defensa de sa Dragonera, entre 4.000 i 5.000 persones sortiren al carrer en manifestació amb el lema "Salven sa Dragonera".

Temps de papers. Fi de cicle de mobilitzacions

En paral·lel a tot aquest procés, existí una lluita més silenciosa, amagada i potser avorrida: la que es donava als despatxos. Foren desenes les al·legacions, contra al·legacions, recursos i més recursos que s'anaren interposant durant aquells anys. Una lluita amb un protagonisme especial de l'advocada Lina Riera i del GOB.

A partir de la gran manifestació de 1979 el període de mobilitzacions s'anà relaxant i l'activitat frenètica dels anarquistes deixà pas a la lluita burocràtica i legalista, tot i que hi hagué excepcions com la festa a la plaça Major de Ciutat l'abril de 1980 per celebrar la bona marxa del procés de salvació.

Després de diverses sentència judicials, recursos i més recursos a favor i en contra d'aquestes

Ocupació de sa Dragonera, el 1977

sentències, la Comissió en Defensa de sa Dragonera tornà agafar impuls i va convocar una nova gran manifestació, a l'estil de la de 1979, per al 31 de gener de 1981. A aquesta hi acudiren entre 3.000 i 4.000 persones.

ENTRE 1977 I 1982 ES DUGUEREN A TERME DIVERSES ACCIONS I MOBILITZACIONS PER SALVAR SA DRAGONERA DE L'ESPECULACIÓ

Després d'aquesta nova mostra de força, el moviment tornà a quedar a l'espera de les resolucions administratives i judicials. I és que la dissolució dels col·lectius llibertaris com Terra i Llibertat al 1979 feia que les mobilitzacions socials i la lluita al carrer estiguessin supeditades a l'acció burocràtica. El context havia canviat i les utopies anaven quedant guardades a les prestatgeries, al costat dels llibres de Bakunin i Guy Debord, que començaven a agafar pols. Només l'estiu de 1982 es reactivaren les mobilitzacions per tal de salvar sa Dragonera. Aquest cop l'escenari principal fou el poble d'Andratx, al qual el 29 d'agost acudiren entre 5.000 i 6.000 persones. El motiu principal de la manifestació fou que l'ajuntament d'Andratx, de manera il·legal i unilateralment, havia aprovat els plans urbanitzadors de l'illot.

La de 1982 fou la darrera mobilització coneguda per salvar sa Dragonera. Poc més d'un any després, a principi de 1984, es declararen nuls els plans urbanístics sobre sa Dragonera. Ja no hi havia necessitat de més mobilitzacions populars i els esforços se centraren en altres indrets amenaçats per l'especulació urbanística.

Això sí, l'experiència de sa Dragonera va servir en gran mesura per afermar les postures proteccionistes i per marcar un camí que s'havia de seguir en les futures mobilitzacions. La lluita burocràtica i la mobilització constant unides han estat les eines imprescindibles de qualsevol mobilització ecologista des de llavors fins avui en dia. Però sa Dragonera, a part d'esdevenir en un símbol, també és un escarni i una mostra del que podria ser Mallorca si no l'haguéssim protegit de la urbanització desbocada des dels anys seixanta fins avui en dia.

Des de 1995, quan va ser declarada Parc Natural, sa Dragonera descansa tranquil·la, perduda pels boscos de la mar, amb els cabells enredats, ara als fons, ara sobre les aigües, com un petit illot, rocam per als naufragis, amb els ulls sempre badats cap als estels. Segurament, si tingués els ulls mirant a la seva germana gran i no als estels i veiés en què s'ha convertit, aquests ulls estarien plens de llàgrimes.

CONCIERTO CONCERT KONZERT

Bach, Vivaldi, Händel, Purcell...

Daily
Cada día
Täglich

12:15 h

Church
Santa Eulàlia
30 min.

En el corazón de Palma
Im Herzen von Palma
In the heart of Palma

www.spiritualmallorca.com
info@spiritualmallorca.com

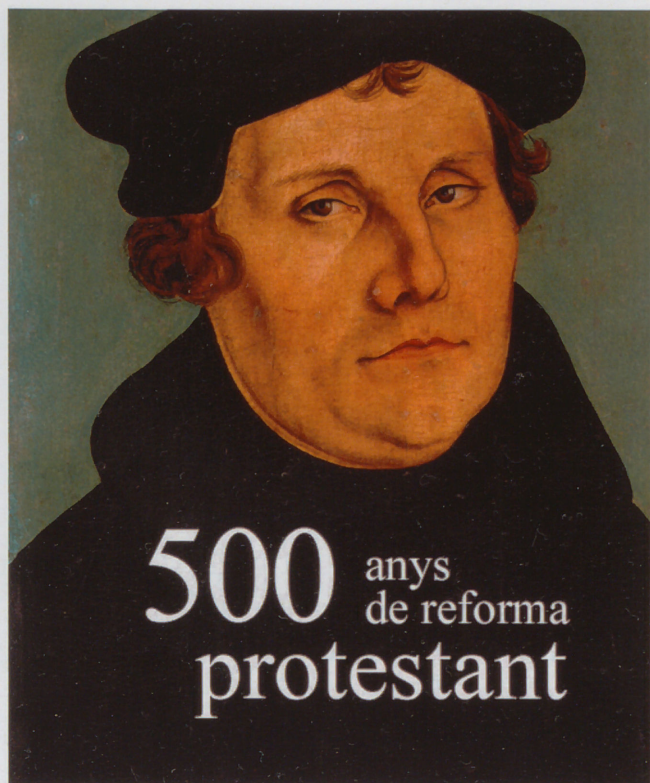
LA REFORMA, 500 ANYS DESPRÉS

*** Dossier coordinat
per Pere Fullana Puigserver.**

La revista Lluç reuneix en aquest plec dedicat a la Reforma quatre especialistes de prestigi reconegut. I ho fa presentant quatre articles que tenen la voluntat d'oferir una panoràmica integral sobre la Reforma. Amb aquest objectiu us oferim un article d'història del protestantisme a casa nostra; un segon dedicat a descriure les característiques de la commemoració a Catalunya, i dues peces que plantegen el fet teològic i ens ajuden a ubicar el pensament d'alguns dels principals representants de la reforma del XVI. Durant aquest darrer any s'han fet aportacions valuosíssimes sobre aquesta temàtica, especialment en publicacions especialitzades, amb obres de gran mèrit. Aquest fet ens ha empès encara més a sumar la nostra publicació a divulgar una part del coneixement elaborat en el marc d'aquesta commemoració d'abast global.

Manel Soler i Josep Amengual tots dos altament compromesos amb la revista Lluç ens presenten dues col·laboracions que responen a les seves especialitats com a investigadors i docents. Per sort per a la revista i pels lectors no necessiten presentació. Això no obstant val la pena incidir que allò més valuós dels articles que presenten en aquesta ocasió és la sintonia i el ressò a l'obra de tota una vida. Ambdós representen la teologia i l'esperit del Concili Vaticà II, ambdós han fet de la seva obra un compromís permanent amb l'ecumenisme, el diàleg i l'obertura intel·lectual. Les figures de Luter i d'Erasme tractats i vists des de la seva òptica es presenten com a gegants d'una Església plural i amb una història construïda sobre identitats i pobles molts diversos.

Carme Capó és autora d'una obra titulada "L'obra Metodista a Catalunya i les Balears" (1994), una peça essencial per explicar l'arrelament de la reforma a les Balears i a Catalunya. Personalment ha mantingut una relació estreta amb Mallorca i ha col·laborat en diversos projectes editorials, sempre

com especialista del Metodisme, el corrent de la Reforma dominant a Menorca i Mallorca durant els darrers segles. Josep-Lluís Carod Rovira ha estat el dinamitzador de la commemoració del 500 aniversari de la Reforma a Catalunya i les Balears. Autor de la "Història del Protestantisme al Paísos Catalans" (2016) i col·laborador de la celebració també a Menorca i a Mallorca. Les seves exposicions expressen de forma categòrica i clara la perspectiva i la profunditat d'una data transcendental per a la història del món, amb un afecte sobre el país molt superior al que manté l'imaginari col·lectiu.

La revista Lluç se suma a aquesta commemoració i recull alguns dels fruits d'un esdeveniment que ha tingut una rellevància i una significació, simbòlica i real alhora, certament profunda, especialment a nivell interreligiós i intercultural. El cristianisme com a tradició religiosa només cobra tota la seva plenitud si és inclusiva i es manifesta com símbol d'inclusió, tolerància i cohesió, unes actitud i una pràctica perfectament compatible amb les maneres diferents d'expressar l'essència d'allò que entenem que representa el cristianisme en la seva integritat. Luter és patrimoni del cristianisme i de la humanitat, la seva història i els efectes de la seva lluita transformadora mantenen una actualitat i un interès com mai no havien tingut segurament durant cinc-cient anys.

EL PROTESTANTISME A CATALUNYA I LES BALEARS

Carme Capó i Fuster

Presentació

Aquest any (2017) que acabem de finalitzar s'han commemorat internacionalment els cinc-cents anys de la Reforma protestant. També en els Països Catalans s'ha celebrat aquesta efemèride a través d'exposicions, conferències, articles i llibres, entre els quals destaca *La història del protestantisme als Països Catalans* de Josep- Lluís Carod- Rovira.

Aquesta commemoració ha posat d'actualitat la història de la Reforma a Catalunya i les Balears. L'objectiu del present article és precisament oferir una breu panoràmica d'aquesta història.

Introducció: la Reforma protestant del segle XVI, història i significació

El 31 d'octubre de 1517, un monjo agustí anomenat Martí Luter (1483-1546), clavava en les portes de l'església de Wittenberg (Alemanya) noranta-cinc tesis contra la venda de les indulgències de l'Església catòlica als fidels per aconseguir la "Salvació". Aquesta data s'ha considerat com l'inici de la denominada Reforma protestant que representarà la ruptura definitiva de la unitat religiosa, política i cultural de l'Europa medieval.

La Reforma de Luter fou el punt culminant d'un profund desig de canvi que ja havien manifestat en el si de l'Església diferents reformistes religiosos en els segles precedents, mitjançant la crítica a la creixent riquesa de l'Església romana i el seu allunyament de l'esperit de l'Església primitiva cristiana.

La denúncia de Luter podria haver-lo portat a la foguera com els seus predecessors, però al principi del segle XVI una fusió d'esdeveniments socials, polítics i tecnològics permetrà que el seu missatge de Reforma prosperi.

En l'àmbit social, noves classes comercials i mercantils van evolucionar als pobles i ciutats del

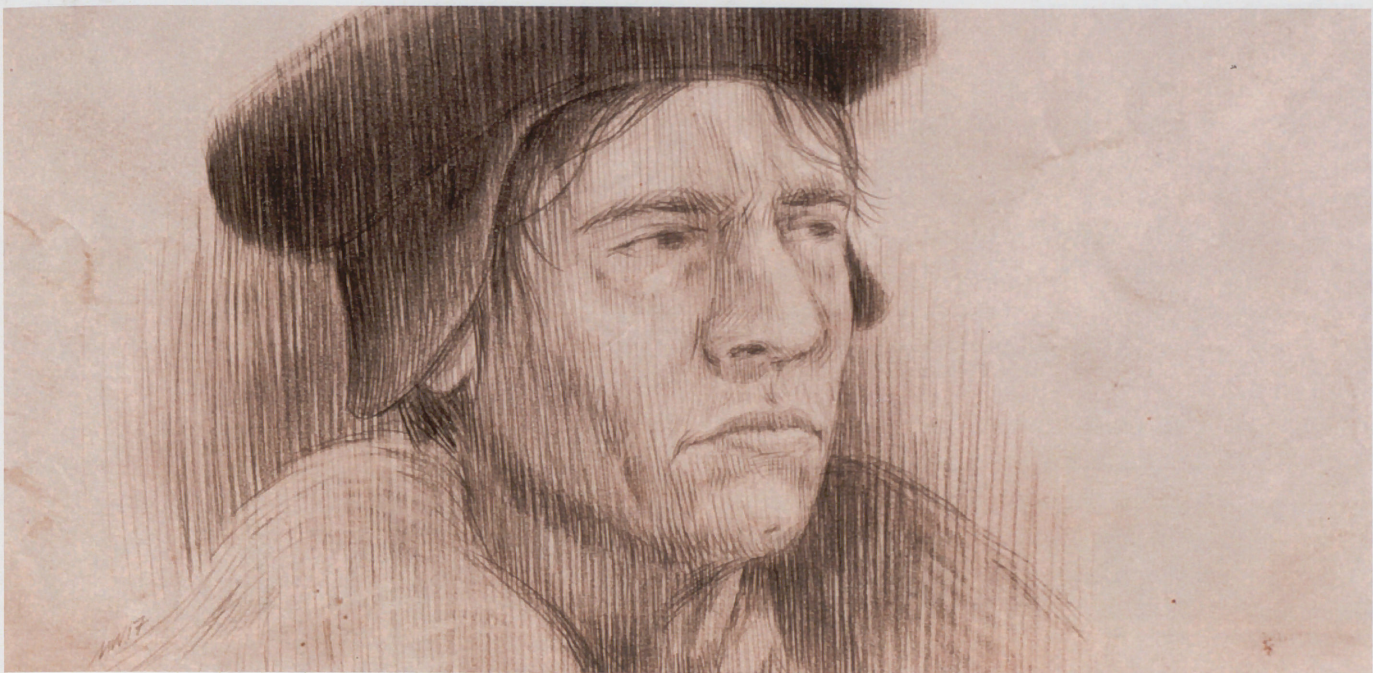
centre i nord d' Europa. Políticament, poderosos nobles i prínceps alemanys, davant la riquesa creixent dels nous béns industrials i miners de les seves regions es plantejaven una ruptura política amb la poderosa Església de Roma. Finalment, la tecnologia avançada de la impremta va permetre que el pensament de Luter es difongués extraordinàriament.

Gràcies, doncs, a aquestes circumstàncies (sobretot a la protecció dels prínceps alemanys), Luter pogué traduir la Bíblia a l'alemany, alliberant d'aquesta manera el seu missatge implícit de justícia social i igualtat, al mateix temps que elaborava l'impacte ideològic del protestantisme que es pot resumir en quatre punts:

Sola Fide (*Només per fe*). La salvació de l'ésser humà s'aconsegueix només per fe. No depèn del compliment de les normes de l'Església.

Sola Scriptura (*Només l'escriptura*). La Bíblia com a única autoritat davant la Tradició i els Papes.

Sola Gratia (*Només la Gràcia*). La Gràcia com a única salvadora, les obres no contribueixen a l'obtenció de la salvació com afirmava l'Església catòlica.

Thomas Müntzer

Solus Christus (*Només Crist*). Jesús, únic camí vers Déu. Ni l'Església ni els sacerdots poden ser mediadors entre Déu i l'ésser humà. Luter, a més, reduí els sacraments a dos: el Baptisme i el Sant Sopar (Eucaristia).

Aquestes noves premisses trencaven la concepció d'una església mitjancera entre Déu i els éssers humans i produïren el naixement d'un nou concepte d'Església basat en la valoració de la consciència individual i la responsabilitat personal de cada creient sobre qualsevol autoritat eclesiàstica. És el que s'anomena *sacerdoci universal*.

Aquest nou concepte donà lloc, a partir del 1520, al desenvolupament de noves esglésies pel centre i nord Europa que rebutjaren l'autoritat papal i adoptaren la Bíblia com a autoritat suprema.

D'aquesta manera, Huldrych Zwingli (1484-1531) organitzà a Suïssa, l'any 1522, l'anomenada Reforma de Zuric, més marcada per l'humanisme. A Ginebra, Joan Calví (1509-1564) adoptà un model de Reforma caracteritzat per una certa austeritat evangèlica. A Anglaterra, la Reforma prengué una forma nacional: l'anglicanisme.

Junt amb ells, cal destacar també Thomas Müntzer (cap a 1490-1525) representant de l'anomenada Reforma radical, el qual va portar fins les darreres conseqüències la càrrega revolucionària de la

Reforma. Seguint l'afirmació manifestada per Luter que les autoritats civils i religioses no posseïen l'última paraula, ja que aquesta provenia de les Sagrades Escripures, Müntzer recolzà l'aixecament dels pagesos el 1524 ofegats pels impostos i els abusos de poder de les ara noves autoritats: els nobles luterans.

Luter es va negar a la persecució dels dissidents, però finalment la va aprovar convençut que eren uns blasfems. Thomas Müntzer seria executat el 1525.

1. Inicis del protestantisme a Catalunya i les Illes Balears al segle XVI

El coneixement de les doctrines reformades es va estendre aviat. Al 1519, un any abans de l'excomunicació de Luter, Froben, un impressor de Basilea, afirmava que preparava sis-cents exemplars d'obres de Luter per enviar a Espanya. A Catalunya, foren les zones frontereres amb França les primeres a rebre la influència de les noves idees. Cada dia entraven, a més de mercaderies i comerciants, les idees reformades representades pels hugonots, nom com es designava els protestants francesos.

A les Illes, la influència reformada arribava a través de la introducció d'obres luteranes en les naus estrangeres que recalaven en els seus ports.

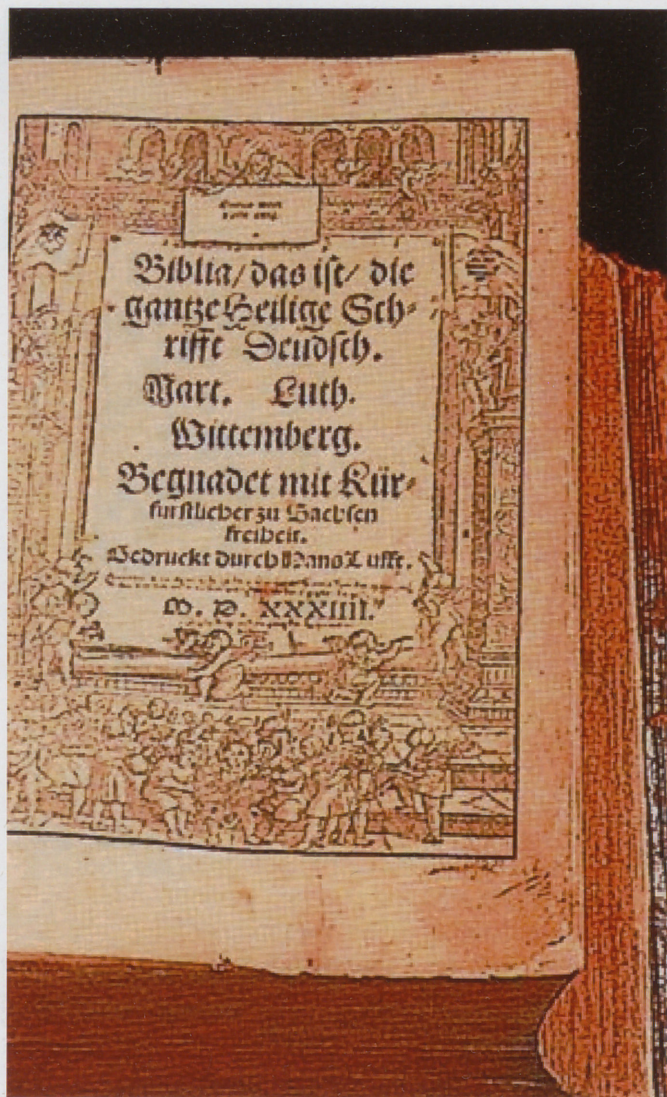
L'actuació de la Inquisició

L'any 1525 es proclamà el primer decret contra la doctrina luterana, fins aquell moment la intervenció de la Inquisició havia estat sobretot dirigida a promocionar obres que rebutjaven la doctrina de Luter, com fou la del mallorquí Jaume d'Olesa *Contra errores Martini Lutheri* publicada el 1521. A partir d'aleshores, cada mínima dissidència ideològica o crítica a l'Església era sospitosa d'heretgia.

A Catalunya, circulaven rumors que els francesos que entraven a Catalunya o que hi estaven establerts difonien propaganda hugonot. Fins i tot molts dels bandolers que sovintejaven les terres frontereres eren considerats hugonots o col·laboradors de l'heretgia.

A les Illes Balears, la Inquisició es va centrar sobretot en la vigilància de les naus que arribaven a les Illes des dels països *reformats*, per tal d'interceptar llibres luterans. Fou precisament la Inquisició amb seu a Mallorca qui executa el primer protestant: l'any 1523 el pintor castellà Gondisalvi és cremat viu per defensar proposicions luteranes.

Tant a Catalunya com a les Balears la repressió inquisitorial es comença a sentir amb força a partir de l'any 1540 aproximadament. Desenes de persones són jutjades i condemnades. La majoria

Luter defensava la traducció de la Bíblia a l'alemany

Xocolat Centre
presenta

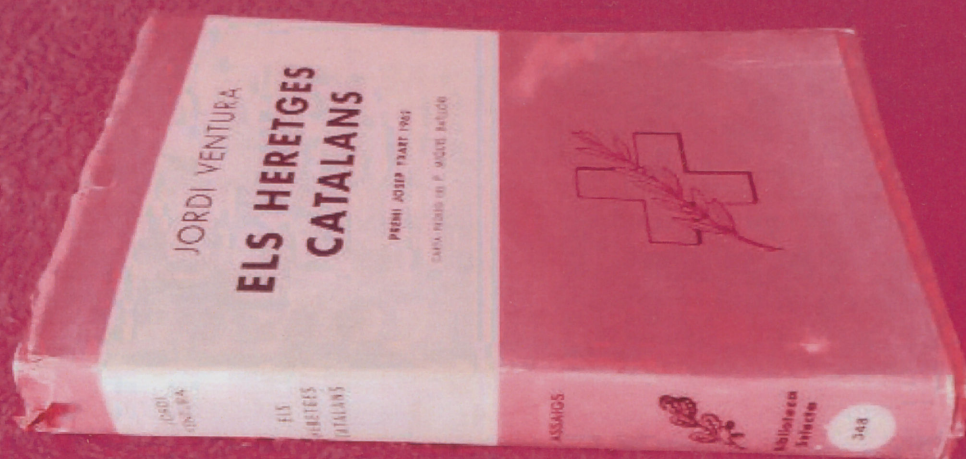
espai
XOCOLAT
café

c/Font i Monteros 18, Palma

www.xocolat.com

 www.facebook.com/xocolatcentre
www.facebook.com/espaiXocolat

Els heretges catalans

eren estrangers, francesos en el cas de Catalunya i holandesos en les Illes, i en menor mesura nadius. La duresa de la Inquisició provocà també l'exili de catalans, molts d'ells humanistes, com l'erudit Pere Galès, nascut a Ulldes (1537). Després d'exercir com a professor en diverses ciutats europees torna a Barcelona on va ser jutjat per la Inquisició i tancat a la presó de Saragossa, on va morir el 1595. D'aquesta manera, com afirmava el Dr. J. Ventura (*Els heretges catalans*, 1976, pàg. 147), es perdia l'oportunitat de crear a Catalunya una petita església protestant de parla catalana.

LA INQUISICIÓ ES VA CENTRAR EN LA VIGILÀNCIA DE LES NAUS QUE ARRIBAVEN A LES ILLES BALEARS DES DELS PAÏSOS REFORMATS

Junt a les accions repressores, la Inquisició espanyola, aprofitant l'enfrontament de l'Imperi espanyol amb els estats alemanys protestants, fomentà la creença que la fidelitat al rei espanyol implicava la fidelitat a l'Església catòlica. De fet, amb la Reforma, la religió ja no era un fenomen global, ni les creences un conjunt d'idees i de sentiments independents de les condicions del lloc, sinó que es tractava una manera de pensar la divinitat que responia a unes exigències geogràfiques i ètniques. En resum, la religió deixava d'ésser universal per a esdevenir nacional.

En el cas de l'Estat espanyol, doncs, ser patriota era ser catòlic. Aquesta màxima fou defensada fèrriamment per la jerarquia catòlica espanyola i va servir com inapel·lable argument per justificar els segles d'intolerància religiosa.

2. El protestantisme en els següents segles: el cas de Menorca i els moviments missioners de les noves esglésies protestants estrangeres

Encara que els protestants exiliats en el segle XVI intentaren des de l'estranger afavorir les idees reformades, els resultats foren molt minsos: No es pot afirmar que hi hagués una presència protestant significativa en els segles XVII i XVIII.

Només Menorca tindrà contacte directe amb el protestantisme, a causa de les tres dominacions angleses (1713-1756, 1763-1782 i 1798-1802).

El fet que els britànics professessin el protestantisme, representat per l'Església anglicana, i que el catolicisme fos la religió de l'illa i que estigués sota la jurisdicció del bisbe de Mallorca, vassall del rei d'Espanya, va provocar molts de conflictes. Encara que pel Tractat d'Utrecht (1713), Espanya reconeixia la sobirania britànica sobre Menorca i Gran Bretanya permetia als illencs exercir la religió catòlica, aviat s'evidencià que el govern britànic no estava d'acord a mantenir els privilegis del clergat. D'aquesta manera, Richard Kane, governador anglès de l'illa, abolí la Inquisició (1715) i publicà *la Reglamentació*

de la Clerecia (1721), la qual reduïa l'autoritat eclesiàstica i el poder temporal del clergat. Com a resposta a aquestes accions, les autoritats illenques van establir una barrera religiosa: es prohibiren les conversions al protestantisme, els matrimonis mixts i sobretot l'assistència dels infants als col·legis anglesos.

Aquests conflictes, repetits durant els diferents períodes de dominació anglesa, dificultaren el contacte del poble menorquí amb les creences de l'ocupant.

EL 1832 ES PUBLICÀ A BARCELONA LA PRIMERA TRADUCCIÓ CATALANA DEL NOU TESTAMENT

Mentre, en el curs d'aquests segles es produïren, dins del protestantisme europeu, diversos moviments de renovació que desenvoluparen formes diverses de religiositat i actituds diferents davant la vida i els problemes de la societat. Així, van néixer nous corrents que donaren lloc a la formació de noves esglésies, com les baptistes, les metodistes, les assemblees de germans, etc. Aquests moviments van aportar un nou element absent del pensament dels reformadors del segle XVI: el sentit de missió. Les esglésies protestants estrangeres comencen a partir del segle XVIII a fer importants esforços d'evangelització.

Fou també Menorca la primera que rebé una d'aquestes noves esglésies: l'Església metodista, sorgida com un moviment de renovació i avivament

en el si de l'Església anglicana de la primera meitat del segle XVIII. Es tenen notícies d'uns soldats britànics metodistes destinats a Menorca que es dedicaren a predicar l'Evangeli entre els habitants de diverses parts de l'Illa cap al 1793-94. És versemblant que no s'arribés a formar cap comunitat estable, com prova el fet que quan Menorca torna a la corona espanyola i es restableix la Inquisició no es troba cap condemna.

3. El segle XIX i l'anomenada segona Reforma

A la primera meitat del segle XIX es comencen a fer palesos diferents intents per introduir el protestantisme, entre els quals destaca la publicació l'any 1820 a Barcelona d'una edició protestant del Nou Testament, fruit dels contactes entre laics i eclesiàstics liberals i una institució protestant anglesa: la Societat Bíblica Britànica i *Estrangera* (SBBE). Fundada l'any 1804, la SBBE tenia com a objectiu difondre la Bíblia per tots els països, en la seva llengua i a preus molt reduïts.

El 1832, es produeix un fet cabdal per començar la normalització del català. La SBBE publica la primera versió catalana de l'evangeli: *Lo Nou Testament*, traduït pel català per Josep Melcior i Prat.

El 1835, la mateixa Societat Bíblica envia uns colporters –difusors de la Bíblia: George Borrow i James Graydon. Aquest últim propagà el Nou Testament en català per Barcelona i Alacant.

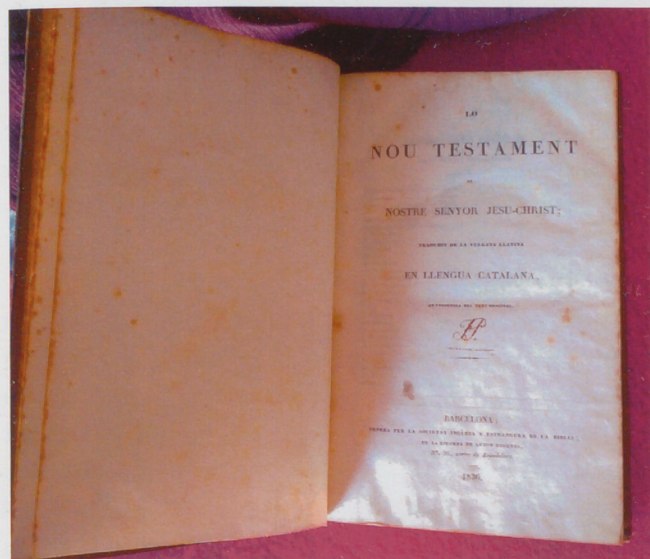
L'any 1837, un missioner metodista anglès, William H. Rule, funda a Cadis el que es considera la primera institució protestant: una missió amb una escola.

bri Restaurant

Cuina sana i mediterrània • menú vegetarià
i per a celíacs • neutre en emissions • saló privat

Reina Maria Cristina, 9 • Palma • www.brirestaurant.com

Edició protestant del Nou Testament (1832)

Societat Evangèlica Lliure de Maó

A causa de pressions eclesiàstiques, la missió fou tancada el 1841. Des d'aquest tancament fins al 1868, l'entrada i l'acció dels protestants estrangers va ser prohibida i perseguida.

LA CONSTITUCIÓ DE 1869 ESTABLIA PER PRIMERA VEGADA LA LLIBERTAT DE CULTES A ESPANYA

Malgrat la prohibició, les activitats protestants a Espanya continuaren i no tan sols per estrangers, sinó també per nadius que des de l'exili o des de la Península intentaren difondre amb moltes vicissituds el protestantisme, entre els quals destaca el català Francesc de Paula Ruet (1826-1878), un dels primers protestants que exposaren les seves creences a Barcelona. Ruet i els seus seguidors (Manuel Matamoros, Antoni Vallespinosa, entre d'altres) són considerats el germen de la formació de les primeres esglésies protestants de l'Estat espanyol.

En aquest període hi hagué també a les Balears alguna mena d'activitat protestant. A Menorca apareix un fulletó de 24 pàgines, titulat *Extracto de las Sagradas Escrituras*, editat l'any 1855 per una societat protestant d'Edimburg, que promovia l'evangelització d'Espanya. També tenim notícia de la retirada, l'any 1856, d'un petit diari protestant, anomenat *El Alba*, que editava un ciutadà anglès anomenat T. Parker, des del 1852 a la ciutat de Cadis.

De la llibertat religiosa de la Constitució del 1869 al règim de tolerància de la Constitució de 1876.

La Constitució del 1869 establia per primera vegada la llibertat de cultes a Espanya, el que suposava que el protestantisme apareixia plenament en la vida pública. És per aquesta raó que a Espanya es parla de la segona Reforma.

S'ha de remarcar, però, que l'article 21, pel qual es declarava la llibertat religiosa, especificava que: es concedia la llibertat religiosa als estrangers, i als espanyols que professessin una religió estrangera. Gràcies a aquesta velada llibertat religiosa, el treball protestant es va poder desenvolupar amb certa normalitat, a través de tres modalitats:

a) Represa de les activitats de grups espanyols descendents dels primers protestants de la primera meitat del seglel XIX que, ajudats per institucions protestants estrangeres, funden esglésies. A Barcelona, Antoni Vallespinosa fundà una *Associació Protestant* que celebrarà el primer culte el 24 de maig de 1869, i edità el primer periòdic protestant: *El Eco Protestante*.

A les Balears, el maonès Francesc Tudurí de la Torre fundà el 8 de novembre la denominada *Sociedad Evangélica Libre de Mahón*. Aquest fou, si exceptuem la missió metodista de Cadis del 1837, el primer temple protestant de l'Estat espanyol. Al costat del temple, Tudurí creà una escola per acollir els infants que havien de treballar ib/o no podien pagar uns estudis.

A causa dels greus problemes, sobretot econòmics, l'obra de Tudurí va passar finalment a l'Església metodista.

b) Missioners d'esglésies protestants estrangeres que creen comunitats, funden escoles, i porten a terme tasques socials.

A Catalunya destaquen G. Lawrence, de les Assemblees de germans, que, a més, promogué el primer himnari protestant català; W. T. Brown, metodista que l'any 1869 publica en català el *Catecisme metodista*; A. Empaitaz, presbiterià que continua l'obra de Vallespinosa; i els baptistes W. I. Knapp i E. Lund.

A les Balears, va arrelar sobretot l'Església metodista gràcies a l'obra del missioner W. T. Brown, que també havia fundat una església a Barcelona al 1871. El 1898, Antoni Agustín, natural d'Eivissa, crea a Ciutat de Palma una petita comunitat de l'Assemblea de Germans. A Eivissa i Formentera hi ha intents dels metodistes i altres missioners de crear una comunitat estable, però no es fins a la nostra època que es funden esglésies protestants.

c) Els colportors, normalment nadius, que venien bíblies i repartien fullets, al servei de les diferents societats bíbliques per Catalunya i les Balears.

Aviat, però, arribaren els conflictes amb la jerarquia de l'Església catòlica que temia perdre la seva influència en la societat si la nova religió, gràcies al suport dels liberals, arribava a prosperar. Els conflictes es van fer especialment durs amb la promulgació de la Constitució del 1876. El seu article 11 dictava que, malgrat que ningú no havia de ser molestat per les seves opinions religioses ni per l'exercici del seu culte, no es permetria cap manifestació pública que no fos la de la religió catòlica. Així, la Constitució exclouïa el protestantisme de l'àmbit públic, i permetia que l'Església catòlica tornés a ser un factor essencial de la vida social i política

L'ofensiva catòlica prengué tres direccions: creació de temples i d'escoles prop dels llocs protestants, propaganda catòlica a través de pastorals o des de la premsa i la qüestió dels cementiris. Aquesta última va ser el recurs més eficaç per dissuadir als que s'interessaven pel protestantisme. En els

cementiris catòlics estava prohibit enterrar, a més dels suïcides i els criminals, els protestants, perquè hom els considerava apòstates de l'Església. Encara que la Llei de cementiris permetia construir un cementiri per a sepultar els qui morien fora de la comunió catòlica, el cert és que poques vegades es complia.

Van ser a les Balears (Menorca i Mallorca), on els conflictes van ser especialment greus, fins al punt de produir-se l'intent de saquejar el temple de Pollença i de cremar la casa del predicador. Davant la gravetat dels conflictes, es produeix a Capdepera un fet sense precedents: la comunitat, liderada pel seu predicador i mestre Bartomeu Alou, davant la clausura del seu temple, van signar davant notari la renúncia de la comunitat a l'Església catòlica el desembre del 1893.

4. El protestantisme catalanobalear en el segle XX

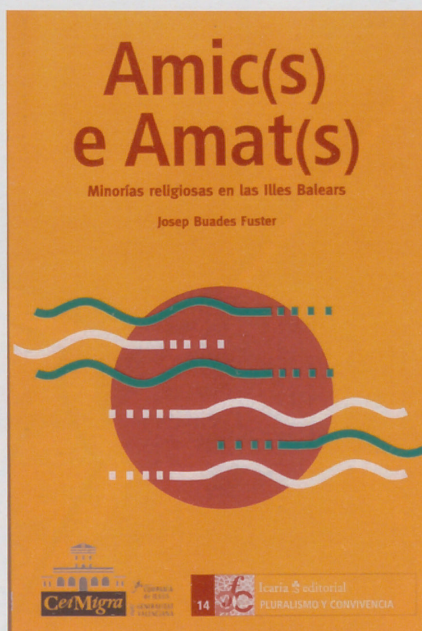
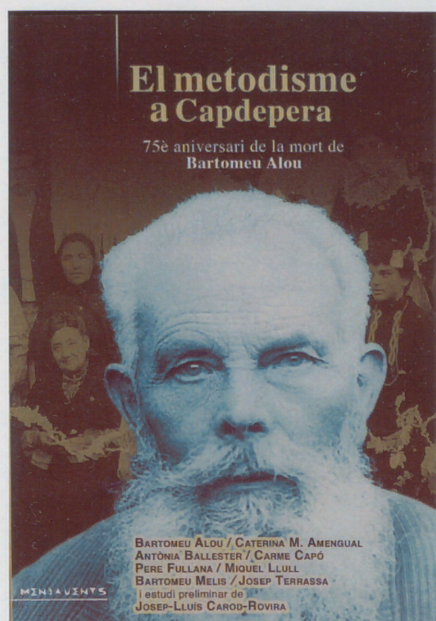
El primer terç del segle XX (1900-1935)

Al començament del nou segle, es decretaren una sèrie d'ordres que ampliaven una mica la tolerància religiosa.

D'aquesta manera, el 1901 a Barcelona es pot constituir de forma legal la Infermeria Evangèlica, un centre sanitari que atenia els protestants malalts i que ja s'havia creat l'any 1879 gràcies a la unió de missioners de diferents denominacions protestants. En aquesta època és també quan a Barcelona es publica en català l'Evangeli segons Joan (1914) i tots els Evangelis i els Fets dels Apòstols el 1929. L'any 1920 té lloc un fet rellevant, el naixement de la primera publicació conjunta i *intrad denominativa*: la revista *España Evangélica*. Fins aleshores la majoria de les diferents denominacions havien tingut un periòdic propi, o un butlletí informatiu.

A les Balears, els seriosos enfrontaments havien deixat la tasca protestant molt minvada. El 1909 es produeix a Menorca el tancaments de tots els temples i escoles. Aquestes no s'obriran mai més. Malgrat les adversitats, alguns fidels es continuaren reunint en cases particulars o en petits locals.

A Mallorca només resta obert un temple a Ciutat de Mallorca i una escola.

Amb tot, a Capdepera es va poder reobrir l'església el 30 de juliol de 1899, i el 14 de març de 1903 s'inaugurava un nou temple. El 1905, l'antic colportor Joan Bibiloni fundà una petita comunitat a es Coll-Porto Cristo.

Quant a Menorca, el 1926 s'aconseguia inaugurar un nou temple a es Castell, i l'any següent a Maó s'obrí un local per acollir la comunitat.

DURANT EL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX HI HAVIA UNA FORTA PRESENCIA PROTESTANT A PALMA I CAPDEPERA

L'adveniment de la Segona República l'any 1931 amb la seva declaració de llibertat religiosa va comportar un renaixement del protestantisme. El nombre de membres va créixer i es van inaugurar nous temples. A més, va permetre que els protestants reapareguessin novament en l'àmbit públic i cultural. Molts d'ells se situaren en els corrents progressistes, i s'integraren en moviments culturals lliberals.

Es van celebrar una sèrie de xerrades i conferències a llocs públics, com els ateneus i es publicaren diversos articles religiosos i morals a la premsa. A Capdepera, l'any 1932, l'Església metodista va assistir per primer cop com a institució a un acte polític. Juntament amb les autoritats republicanes, presenciaren l'enderrocament de la paret de

separació entre el cementiri catòlic i el civil.

Vida i el treball de les esglésies protestants catalanes

La tasca de les esglésies protestants tenia com objectiu cultivar la vida espiritual dels seus membres i l'evangelització. En tenien cura el pastor i els predicadors mitjançant els sermons, les reunions i les visites particulars a casa dels membres.

L'organització de les esglésies era clarament democràtica i participativa. La gran majoria de membres tenia alguna responsabilitat. Alguns d'ells arribaven a ser predicadors laics. L'evangelització es feia mitjançant els cultes, les conferències i les reunions a cases particulars.

La principal activitat era el **culte**, on es cantava, orava, es llegia la Bíblia i es predicava.

Per als infants, hi havia l'anomenada **escola dominical** que se celebrava al mateix temps que el culte. En l'escola s'explicaven relats bíblics adaptats als infants, s'orava i es cantava.

Els joves assistien a l'anomenat Esforç Cristià, una organització juvenil no denominacional fundada l'any 1881 pel pastor americà F. E. Clark. El seu objectiu era promoure l'activitat religiosa dels joves dins les esglésies, i estrènyer les relacions socials entre els nois i noies de les diferents denominacions protestants mitjançant activitats culturals,

PALMA CITY TOUR

Daily
Cada día
Täglich

Start: 10:30 (Lonja)

Finish: 13:30 (Cathedral)

Visit: Lonja, Casal Soller, Sant Nicolau Sibila's exhibition, Terraces of Sa
Eulalia (Special Concert), Cloister of Sant Francesc and Cathedral

Book
Online

www.spiritualmallorca.com
info@spiritualmallorca.com

artístiques i esportives. A Catalunya aquesta societat s'institueix al partir del 1900, a Menorca l'any 1904 i a Mallorca l'any següent. L'Esforç Cristià va esdevenir el veritable motor pel desenvolupament i futur de les Esglésies protestants.

La qüestió econòmica

El sosteniment de les comunitats protestants depenia en gran part de la societat missionera corresponent. No sempre es rebia tota l'ajuda que es necessitava, amb la qual cosa els comptes eren moltes vegades deficitaris. I és que els membres, la gran majoria dels quals pertanyien a la classe treballadora, no podien sovint aportar les quantitats necessàries per a mantenir els temples i les escoles.

L'Educació: les escoles protestants

Els protestants pensaven que l'educació era bàsica en la vida d'un poble lliure. A més, la importància que es donava a la lectura de la Bíblia feia necessari que tots els fidels sabessin llegir. Per aquesta raó, es creaven normalment escoles i temples al mateix temps.

Les escoles protestants representaren una bona ajuda per a l'alfabetització dels més pobres, ja que les mensualitats es pagaven segons la possibilitat de cada família i n'hi havia de completament gratuïtes

Les escoles estaven obertes a tothom, no s'obligava que els infants fossin protestants. Encara que la importància de la religió era molt rellevant, a les escoles no s'ensenyava la doctrina protestant, ni es

feia referència a qüestions religioses, però sí que es donava un ensenyament moral.

Les escoles, a més de contribuir a l'educació local, evitaren la discriminació dels infants protestants i oferiren una opció educativa als infants de famílies liberals.

Moltes d'aquestes escoles també feien classes d'adults als vespres.

A Catalunya hi va haver escoles a Barcelona, Rubí, Caldes de Montbui, Terrassa, Sabadell, Reus i Figueres, entre d'altres. A les Balears, n'hi havia a Es Castell, Vilanova i Maó pel que fa Menorca. A Mallorca, funcionaven escoles a Ciutat de Mallorca, Artà, Pollença i Capdepera.

Guerra d'Espanya i dictadura del general Franco

L'alçament d'un sector de l'exèrcit espanyol contra la República el juliol del 1936, l'inici d'una cruenta guerra i la posterior implantació de la dictadura del general Franco va truncar la vida i els projectes de les comunitats protestants.

La primeres conseqüències van ser la clausura dels temples i les escoles protestants, i el bastiment de nou dels murs que separaven el cementiri catòlic del civil.

Els membres i pastors van ser perseguits, alguns foren executats el mateix any 1936. A Mallorca van ser detinguts membres de l'Església de Ciutat de Palma, Capdepera i el Coll-Porto Cristo. Entre ells figuraven Miquel Serra de Capdepera i Gabriel Font de Porto Cristo, destacats membres de les

Treu-li el suc a l'estiu

Gastronòmicament

Subscriu-te al butlletí de Gastronòmicament i descobreix l'estiu més gastronòmic: www.gastronomicament.cat

seves esglésies i militants de Joventuts Socialistes Unificades i d'Esquerra Republicana Balear, respectivament, els quals foren afusellats en el Castell de Bellver de Ciutat de Palma el 1937.

Molts pastors hagueren de prendre el camí de l'exili. Va ser a partir del gener de 1940, quan, malgrat les denúncies, multes i empresonaments es comencen a celebrar cultes a cases particulars. Al final de l'any 1942 començà el retorn d'alguns pastors de l'exili.

L'angost camí vers la normalització: del Fuero de los Españoles a la Constitució del 1978

La publicació del Fuero de los Españoles, el 17 juliol de 1945, obrí un període de certa tolerància religiosa.

D'aquesta manera, entre els anys 1945 i 1947 els protestants van poder reobrir els seus temples, però enmig de moltes dificultats. Els atacs contra els seus membres i les esglésies era constant, fins al punt de ser assaltades, cas de l'església metodista de Barcelona (1947), el temple baptista de Granollers (1947), l'església baptista de Figueres (1948), amb pintades com *Guerra al Protestantismo* i una església de Puigcerdà, entre d'altres. Aquesta campanya d'agressions provoca una reacció de repulsa a l'estranger sovint des de la premsa.

No obstant això, les Esglésies continuaren les seves tasques d'evangelització amb força i determinació malgrat els nombrosos conflictes.

En els anys cinquanta es produeix una fita important: el 1954 tingué lloc la primera trobada entre catòlics

i protestants, a l'Església protestant del centre de Barcelona i que culminarà amb la constitució al 1964 del Centre Ecumènic de Barcelona.

D'altra banda, el 1966 naixia la Fundació Bíblica Evangèlica de Catalunya integrada per membres de diferents confessions amb l'objectiu d'oferir la Bíblia en català, i promoure activitats i literatura en llengua catalana com va ser la publicació de la revista *Presència Evangèlica*.

LA GUERRA CIVIL FRUSTRÀ EL CLIMA DE TOLERÀNCIA RELIGIOSA DE LA II REPÚBLICA

El juliol de 1967 es proclamava la Llei de llibertat religiosa. La nova llei no va satisfer les esglésies protestants, car s'havien d'inscriure en un registre públic, com associacions confessionals que havien de ser anualment inspeccionades pel Ministeri de Justícia. Moltes esglésies rebutjaren del tot la llei i no s'inscrigueren.

Si bé la llei començava a evidenciar un canvi important a escala oficial amb l'acceptació del fet protestant, es continuaven produint accions d'intolerància. Entre d'altres, la suspensió de la revista *Carta Circular* i el judici al seu director Enric Capó davant el Tribunal d'Ordre Públic (1972).

Fou finalment la Constitució del desembre de 1978 la que posava fi a l'ancestral lluita per la llibertat religiosa, però amb una característica: encara que l'Estat no es declarava confessional, es feia una

distinció entre l'Església catòlica i les altres confessions. Malgrat aquesta delimitació, la nova llei suposava que els protestants passaven de la categoria de dissidents a ser ciutadans amb tots els drets.

5. Els temps contemporanis: esglésies històriques i nous moviments evangèlics

En els darrers decennis, el panorama protestant català ha canviat força. La nova llibertat religiosa coincidí amb un moment de transformació en el panorama religiós global, caracteritzat, d'una banda, per la fluctuació entre una societat cada cop més secularitzada i un desig de trobada d'una nova espiritualitat, i d'altra banda, pel fort creixement de la immigració, sobretot llatinoamericana. Ambdues situacions donaren lloc al naixement d'un nou fenomen dins l'àmbit religiós: l'increment del Pentecostalisme.

Els pentecostals van sorgir a principi del segle XX i el seu creixement ha estat espectacular, formant comunitats pròpiament pentecostals o comunitats carismàtiques, fins i tot dins de les esglésies clàssiques. Emfatitzen una experiència personal de nou naixement per l'acció de l'Esperit Sant i en els seus cultes es permet la participació oberta dels seus membres donant una rellevància especial a períodes de lloança i adoració. Aquests pentecostals es denominen a si mateixos evangèlics, la qual cosa ha generat una confusió entre els termes protestant i evangèlic. El mot protestant fou utilitzat per primer cop en l'anomenada segona Dieta d'Espira –una mena de parlament de l'Imperi on es reunien l'emperador i els representants dels estats alemanys– l'any 1529 en el sentit de confessar, (en llatí *protestari*). A Espanya es va utilitzar el qualificatiu d'evangèlic per designar les esglésies protestants, mentre, per contra, en el món anglosaxó el mot evangèlic (*evangelical*) designa aquesta tendència particular del protestantisme. És per aquesta raó que en les esglésies històriques protestants cada cop es prioritza més el mot “protestant ” per designar als seus membres.

A tall de conclusió

De tot el que portem dit, podem concloure que, malgrat els esforços que van fer els protestants

perquè el protestantisme reeixís, és palès que el seu missatge no ha trobat prou ressò en la societat catalanoblear.

Diversos factors polítics, culturals i religiosos poden explicar aquesta realitat.

És evident que l'actuació repressora de la Inquisició davant les noves idees va condicionar que el protestantisme no arrelés. Els humanistes i intel·lectuals del segle XVI que el defensaren van ser perseguits i la majoria va optar pel camí de l'exili. Es perdia, doncs, com s'ha dit, l'oportunitat de crear encara que fos una petita església protestant de parla catalana.

D'altra banda, la màxima fomentada des del temps de la Inquisició que el protestantisme era una religió aliena a la condició de ser espanyol, a més de ser la dels enemics d'Espanya (ser catòlic era ser patriota), va arrelar de tal manera que, fins i tot, la Constitució liberal de 1869 concedia la llibertat religiosa als espanyols que professessin una religió *estrangera*. D'aquesta manera la preeminència de l'Església catòlica es feia patent, no solament en l'àmbit religiós, sinó com a cultura dominant.

Tot plegat va permetre que la jerarquia catòlica més absolutista generés greus conflictes i persecucions contra els protestants. Aquests enfrontaments dificultaren l'entrada i la permanència de nous membres a les comunitats protestants. Ser protestant comportava atacs físics i verbals, a més de la renúncia a qualsevol càrrec més o menys relacionat amb l'àmbit oficial i fins i tot en el privat. Poques foren, així, les afiliacions al protestantisme de persones que poguessin influir políticament i socialment. La falta de nous membres agreujà el dèficit econòmic, un altre factor que influí negativament en l'extensió del protestantisme.

L'arribada de la plena llibertat religiosa amb la Constitució del 1978, encara que afavorí el desenvolupament del protestantisme, aquest no ha deixat de ser una religió minoritària amb poca significació en el panorama social i cultural de Catalunya i les Balears com ho demostra encara l'actual desconeixement de la història i el fet protestant.

L'efemèride a Catalunya

Josep-Lluís Carod-Rovira*

Actes de commemoració

La commemoració dels cinc-cents anys de Reforma protestant ha tingut els seus espais destacats a tota la premsa, tan digital com de quiosc, la qual hi ha dedicat articles d'opinió, reportatges històrics i entrevistes a especialistes en la matèria. Una cosa similar ha ocorregut a la ràdio i a la televisió, però de manera molt més àmplia en el gran nombre de conferències dutes a terme per tot el Principat. Aquestes han estat promogudes no sols per esglésies protestants de diferents denominacions, sovint amb una organització interdenominacional (baptistes, metodistes, presbiterians, assemblees de germans, pentecostals, etc.), sinó també per universitats, parròquies catòliques, entitats ecumèniques, biblioteques, centres cívics, amics de la UNESCO, conselleries de cultura d'ajuntaments, aules universitàries per a gent gran, etc.

El culte de la Reforma, tradicionalment celebrat el diumenge següent al 31 d'octubre, ha tingut enguany una rellevància i significació particulars, coincidint amb el cinc-cent aniversari. I, en no pocs casos, la col·laboració entre esglésies de diferents branques del protestantisme ha culminat en la celebració conjunta de cultes religiosos, fins i tot amb l'Església catòlica, com n'és exemple l'acte a l'església luterana de llengua alemanya de Barcelona –a la qual havia pertanyut el suís Joan Gamper, fundador del Barça–, amb participació del Cardenal de Barcelona, J. J. Omella. En aquesta ciutat, el consistori aprovà, per unanimitat de tots els grups municipals, una resolució de commemoració de l'esdeveniment i en difongué l'efemèride amb banderoles pels fanals de la ciutat, fet sense precedents.

Història del protestantisme als Països Catalans

Josep-Lluís Carod-Rovira

3i4
edicions

Martin Luther

Lectura pública de les noranta-cinc tesis de Luter

Però, segurament, l'acte amb una càrrega simbòlica més potent va ser la lectura pública de les noranta-cinc tesis de Luter, a càrrec de noranta-cinc persones significatives de la societat catalana, on no van faltar-hi els accents valencià, mallorquí i menorquí. Efectivament, el mateix dia 31 d'octubre, data en què segons la tradició Luter penjà les seves famoses tesis a la porta de l'església del castell de Wittenberg, l'auditori del CaixaForum de Barcelona, a Montjuïc, acollí aquesta commemoració tan singular. Sense ni un sol espai buit a la platea, els noranta-cinc lectors seien dalt de l'escenari, al fons del qual hi havia una reproducció en fusta natural de la porta alemanya i, a banda i banda, en dues pantalles gegants, dues il·lustracions d'època, amb Luter com a protagonista. Amb una escenificació sobria, però solemne, va anar-se succeint la lectura de les tesis, on s'alternaven les veus de representants de totes les denominacions del protestantisme present a Catalunya –tot fa pensar

que reunits per primera vegada en la història en un mateix acte—, inclosos els luterans de llengua alemanya i els anglicans de llengua anglesa, amb les d'altres lectors no vinculats al món protestant. Entre aquests darrers, cal esmentar des de l'arquebisbe de Tarragona, Jaume Pujol, fins a l'home del temps de TV3, Tomàs Molina, passant pel president de l'IEC, Joandomènec Ros, el director de l'Institut Ramon Llull, Manuel Forcano, historiadors com Pere Fullana, o bé noms coneguts del periodisme com Mònica Terribas, Josep Cuní, Antoni Bassas, Vicent Sanchis, Vicent Partal, Salvador Cot, Lluís Foix, Albert Sàez, Xavier Grasset, Andreu Claret, Karma Peiró o Ada Castells, juntament amb Enric Vendrell, director general d'Afers Religiosos, i Montserrat Coll, la seva antecessora en el càrrec, al costat de noms destacats del protestantisme autòcton com Daniel Giralt-Miracle, Guillem Correa, Ruth Giordano, Marta Lòpez, Noemí Cortès o Benjamí Planes. Va ser aquest darrer, president del Consell Evangèlic de Catalunya, qui clavà les noranta-cinc tesis de Luter traduïdes al català, a la porta simbòlica que presidia l'escenari, juntament amb l'organitzador de l'acte i signant d'aquest article. La suite número 3 del músic protestant J. S. Bach fou la cloenda de luxe a un acte veritablement històric.

Exposició al CaixaForum de Barcelona

D'altra banda, des del 17 d'octubre i fins al 14 de gener, el CaixaForum de Barcelona ha acollit l'exposició *500 anys de Reforma protestant*. Es

tracta, sens dubte, de l'exposició més important feta mai al nostre país sobre el cristianisme protestant, organitzada, a més, no pels cercles confessionals vinculats a la Reforma, sinó per la Fundació la Caixa, una entitat prestigiosa en l'organització d'exposicions de caràcter cultural ben divers, a proposta inicial del Consell Evangèlic de Catalunya, i que ha comptat amb col·laboracions nombroses de diferents esglésies i organismes protestants.

DEL 17 D'OCTUBRE DE 2017 I FINS EL 14 DE GENER DE 2018 EL CAIXAFORUM HA ACOLLIT L'EXPOSICIÓ 500 ANYS DE REFORMA PROTESTANT

La mostra arrencava amb els retrats biogràfics de Luter, Calví i altres sis reformadors (Melanchthon, Zwingli, Bucer, Knox, Bullinger i Müntzer), tot fent un recorregut per la història del protestantisme, tant en l'àmbit general com nacional. S'hi remarcava la importància de les traduccions reformades de les escriptures, decisives per a la modernització i codificació literària de la majoria de llengües europees contemporànies, i s'hi podien contemplar dues joies: primeres edicions del Nou Testament i de la Bíblia, en la versió alemanya feta pel mateix Luter. S'hi explicaven les diverses vies de penetració de la Reforma (frontera d'Aran, Andorra i Catalunya Nord, ports de mar, intercanvis comercials, immigració occitana i francesa, circulació clandestina de llibres prohibits, bandolerisme i universitats estrangeres) i hom podia veure-hi un mapa de les religions a

Retrats biogràfics dels principals reformadors (Exposició Caixaforum)

l'Europa del segle XVI, amb un detall explícit de referents protestants al nostre país, de Perpinyà (la ciutat catalana amb més contacte amb els reformats) a València (amb el nucli de Gaspar de Centelles, cremat a la foguera i el beneficiat Jeroni Conques, traductor al català del Llibre de Job), de Barcelona (on la majoria de les víctimes inquisitorials eren occitanes) a Palma (on, el 1523, la Inquisició cremà el pintor Gondisalvi, el primer executat per protestant als Països Catalans, només sis mesos després dels primers màrtirs de la Reforma, a Brussel·les), amb un record especial per a la gran figura nacional de la Reforma: Pere Galès, professor de filosofia a la universitat de Ginebra, on fou cridat per Teodor de Beza, successor de Joan Calví, i mort a les presons de la Inquisició espanyola, a Saragossa, el 1595. L'absència d'una biografia del personatge, sòlida, documentada i veraç, cinc segles després, és una de les grans assignatures pendents de la nostra historiografia. Com altres refugiats catalans a Ginebra, on hi havia esglésies ginebrines, una d'anglesa, una d'espanyola i una altra d'italiana, Galès pertanyia a aquesta darrera, la italiana, d'orientació calvinista.

Gràcies a la col·laboració del Museu del Desert, a Mialet, a una setantena de quilòmetres de Montpeller, va poder-s'hi veure una sorprenent "bíblia de monyo", de proporcions diminutes, per a ser amagada en les cabelleres femenines, una copa desmuntable en diverses peces (*calze*, en terminologia catòlica), per a un servei de sant sopar, o bé cadenes originals que duïen els condemnats

a galeres i un mirall rere el qual s'hi amagava, discretament, un espai per a encabir-hi un exemplar de les escriptures. Material tot ell que recorda l'època de persecució del protestantisme a França (1685-1787) i que permeté fer paral·lelismes amb la Inquisició i la seva acció repressiva. En la represa protestant, ocupa un lloc destacat Menorca, ja que el 8 de novembre de 1868 s'hi constituí la primera església del país, al voltant d'un personatge singular com Francesc Tudurí de la Torre, republicà i maçó, membre d'una coneguda família maonesa de constructors de vaixells. Al seu costat, pot veure's l'acció educativa dels protestants, amb escoles des de Llançà (Empordà), fins a Guardamar (Baix Segura), passant per Barcelona, Rubí, Sabadell, Terrassa, València, Palma, Capdepera, Maó i es Castell, una trentena de municipis que van rebre l'efecte positiu de l'alfabetització i l'hàbit de la lectura, amb la Bíblia com a referent, amb mostres de material emprat a les aules i una menció especial per a la prestigiosa Escola Model d'Alacant, l'única ciutat que, el 1931, tenia batle i president de la Diputació protestant.

L'exposició mostrarà el primer llibre de pacients de l'Hospital Evangèlic de Barcelona i encara existent avui. La iniciativa arrenca del 1879, quan metodistes, presbiterians i assemblees de germans acorden la creació d'un centre sanitari per atendre els malalts protestants, promogut per Robert Simpson, Henry Payne i A. L. Empaytaz. El 25 de novembre de 1893, amb l'adquisició d'un solar al barceloní carrer de les Camèlies, l'hospital trobà el seu emplaçament definitiu. Entre el 1936 i el 1971, passà a anomenar-

Harmònim de la històrica església Metodista del carrer Ripoll, de Barcelona

se, oficialment, *Hospital de les Colònies Estrangeres*, i fou posat sota la tutela dels consolsats de diversos països protestants, inicialment, per a salvar-lo de l'acció dels incontrolats i, a partir del 1939, dels franquistes. Una mostra de les més de cent-trenta publicacions periòdiques protestants que, des del setmanari *El Eco Protestante* (1869) fins ara, han aparegut als Països Catalans donà una rellevància especial a *Presència Evangèlica*, per la seva funció icònica. Es tracta de la ja històrica publicació protestant en llengua catalana, editada el 1968, dos anys després de la fundació del que acabaria anomenant-se Institució Bíblica Evangèlica de Catalunya, creada des de des de l'afirmació de "*llur catalanitat i la responsabilitat de fer servir la llengua que Déu ens ha donat*", amb l'objectiu de traduir totes les escriptures al català, com han anat fent fins al dia d'avui. Justament, l'exposició va permetre veure les quatre edicions de *Lo Nou Testament* en català, fetes a Londres (1832, 1835), Barcelona (1836) i Madrid (1888). Una oportunitat única, ja que tan sols es troben a l'arxiu de les antigues esglésies metodistes de Catalunya i Balears, al carrer Tallers, 26, de Barcelona, i a la biblioteca de l'abadia de Montserrat.

Algunes figures com Joan Gamper (un dels quatre presidents del Barça de religió protestant), Josep Pijoan (promotor de la Biblioteca de Catalunya, historiador de l'art i primer secretari de l'Institut d'Estudis Catalans) o Ricard Giralt-Miracle (dissenyador gràfic de prestigi), expressen la connexió de noms rellevants de la societat que

Acte 31 octubre 2017, lectura pública de los noranta-cinc tesis de Luter

són, ahora, de confessió protestant, com la quarantena llarga de personatges internacionals que apareixen en un vídeo que va passant de manera ininterrompuda a la sala d'exposició: Bach, Haendel, Rembrandt, Mondrian, Gide, Hesse, Hertz, Watt, Morse i una munió de premis Nobel en diverses disciplines, començant pel primer premi Nobel de la Pau, concedit, el 1901, al protestant suís Henry Dunant, fundador de la Creu Roja. I també Bernhard Schädel (1878-1926), filòleg alemany de gran ascendència sobre la filologia catalana, que col·laborà amb mossèn Antoni M. Alcover i participà en l'organització del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, la creació de l'Institut d'Estudis Catalans i el projecte del Diccionari Català-Valencià-Balear. La seva condició de protestant luterà contribuï a esmorteir, significativament, els prejudicis antiprotestants de Mn. Alcover. Els visitants van poder-hi descobrir facetes desconegudes de noms cèlebres, com Dietrich Bonhoeffer, teòleg luterà que fou pastor a Barcelona el 1928-1929, Ferdinand de Lesseps, cònsol francès a la capital catalana on, per via diplomàtica, rebia literatura protestant que després era distribuïda per J.Thompson, o bé Elisabet Eindenbenz, mestra protestant, directora de la maternitat d'Elna (Rosselló).

L'harmònim de la històrica església metodista del carrer Ripoll, ara restaurat per a ser exhibit, remarcava la importància de la música en el culte i en la cultura protestants, partint d'un Luter que era gran amant de la música i que tocava el llaüt i la flauta.

Una selecció de publicacions aparegudes durant el franquisme, amb peus d'impremta falsos, editorials inexistents i autors amb pseudònim, recordaven la duresa de les condicions de vida dels protestants durant la clandestinitat i la repressió de la dictadura. Una panoràmica de la diversitat denominacional i el detall de la identitat religiosa del protestantisme explicada en deu punts, en comparació amb altres confessions cristianes com la catòlica, mantenia el to pedagògic i entenedor d'una exposició que ha volgut manifestar-se amb una elegància austera, com correspon al capteniment protestant. La toga emprada en els cultes per l'emblemàtic pastor Enric Capó –el llinatge de pastors protestants més important del país, semblantment al que ocorre a França amb la nissaga de pastors Monod– hi acomiadava els assistents, com a testimoni d'una fe que, des d'Europa, canvià el món i que, a casa nostra, ha viscut, quasi sempre, o perseguida o en condicions difícils. L'exposició ha estat, també, un intent de fer justícia a la memòria dels cristians de la Reforma i posar la seva història a disposició del conjunt de la ciutadania, al marge de les seves creences religioses o conviccions de consciència.

EL PRESENT I EL FUTUR DEL PROTESTANTISME JA NO ESTAN CONDICIONATS PER L'HEGEMONIA SOCIOCULTURAL DEL CATOLICISME

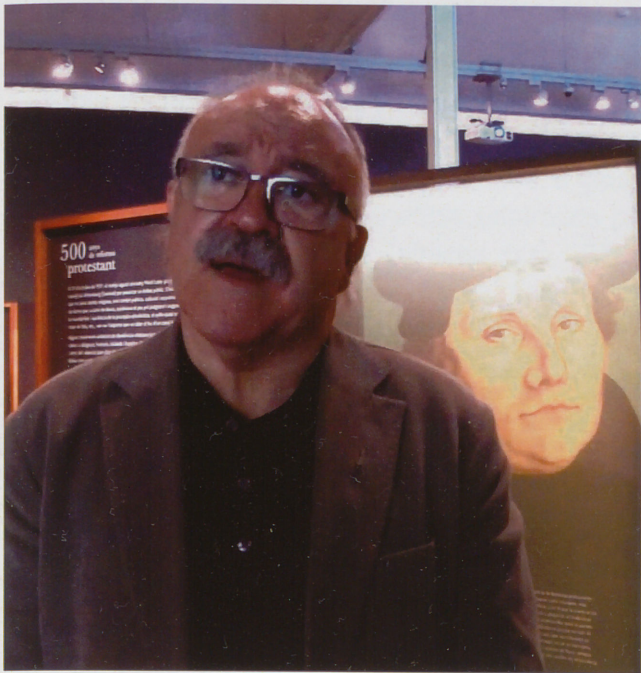
El protestantisme, ahir i avui

Durant el segle XIX, la monarquia, l'oligarquia econòmica i política i la jerarquia catòlica coincidien en un front comú d'interessos compartits, instal·lats en l'uniformisme de sempre, aliè a tota sensibilitat cap a la diferència i mancat de respecte envers la diversitat. Tot allò que discrepava, per tant, de la veritat oficial era estigmatitzat, però, alhora, es dibuixava un ampli espai de complicitats entre els partidaris de les diferents dissidències: protestants, republicans, maçons, l'incipient feminisme, l'anarquisme, l'higienisme, el naturisme, el nudisme, el cooperativisme, l'antimilitarisme, l'oposició a la pena de mort, la defensa de l'alfabetització dels obrers, l'espiritisme, l'homeopatia, la medicina natural, l'escola lliure o el moviment esperantista, sempre amb el referent comú de la laïcitat, autèntics moviments renovadors i forces de transformació social. És d'aquest univers que sorgí, per exemple,

la reivindicació d'un espai no catòlic als cementiris. No tothom era de tot, lògicament, però sí que quasi tot estava, d'una manera o altra, vinculat, amb un desig final d'emancipació davant l'uniformisme i la rigidesa hegemònica imperants arreu de l'estat espanyol. Pot parlar-se, doncs, de militàncies múltiples i simultànies. I la contestació a l'ordre social establert s'expressava amb una mirada pròpia, distinta de la que corresponia al 'statu quo' dominant, ideològic, polític i religiós.

Molts protestants eren, alhora, maçons i quasi tots republicans, però també simpatitzants d'altres heterodòxies i, ben sovint, amb algunes connexions de complicitat amb alguns consolats, sobretot el britànic, el francès i el nord-americà. Aquesta circumstància ha influït, d'alguna manera, en l'arrelament d'un tòpic, que perdura encara fins al dia d'avui: el protestantisme és una religió estrangera i per a estrangers. Els d'aquí no en són, de protestants... El cert és que el retard en l'accés a les escriptures en llengua catalana, com també als textos fonamentals dels grans noms de la Reforma, explica, al costat d'altres factors més culturals i polítics que no pas, pròpiament, religiosos, les dificultats d'arrelament i normalització pública del protestantisme al nostre país.

Tanmateix, amb prop de quatre-cents mil creients i un miler de centres de culte –de Perpinyà a Alacant, de Lleida a Capdepera–, el protestantisme és l'opció religiosa que més ha crescut els darrers anys –aquí i a tot Amèrica–, en part gràcies a l'onada immigratòria, fonamentalment llatinoamericana, de caire pentecostal, amb la presència de les anomenades esglésies ètniques, sobre la base de grups clarament identificables pel seu origen sociocultural, nacional o geogràfic: gitanos, equatorians, nigerians, xinesos, etc. Fóra un gravíssim error, tanmateix, pensar per un instant que el protestantisme és un fenomen religiós extern i recent, sense antecedents anteriors en la nostra història, ignorant-ne, doncs, una presència quasi persistent, però, ben sovint, amb una existència subterrània. La ignorància general sobre tot allò que afecta el món de les religions, en aquest cas el protestantisme, és colossal. Fa poc llegia en un diari, com a peu de foto, el següent: *"Este es el cura protestante, que dice la misa protestante, los domingos"*. Felicitats, idò: si és "cura" no és protestant, ni tampoc ho és si diu missa. Però, en

Josep-Lluís Carod Rovira

honor a la veritat, cal reconèixer que, amb el dia de la setmana sí que van fer diana: la van encertar...

El present i el futur del protestantisme ja no estan condicionats, com durant segles, per l'hegemonia sociocultural del catolicisme, sinó per una diversitat religiosa que s'expressa, aquí, a través de quinze grans confessions religioses en totes les quals hi ha creients autòctons, però, també i sobretot, per una absència pública de la religió –i de molts dels valors positius que n'acompanyen les diferents creences. En aquest context d'analfabetisme religiós, continuar confonent cultura religiosa amb adoctrinament és una veritable temeritat. La laïcitat, la necessària separació entre les administracions públiques i qualsevol opció religiosa, per sobre de la qual hi ha la llei democràtica, comuna a tota la ciutadania, hauria de ser la nostra norma. Però, justament, per això, laïcitat no vol dir negació de la religió, ni invitació a la incultura religiosa. Tenir cultura religiosa, en un país de tradició judeocristiana i també amb un passat islàmic que avui ha tornat, no sols no ens farà cap nosa, sinó que ens pot ser extremadament útil per a conèixer la diversitat i –per què no dir-ho?– per a no fer el ridícul, culturalment parlant. Com quan, no fa gaire, en referir-me a la situació que vivim a Catalunya, vaig fer el següent comentari: “*Crec que, en massa aspectes, tenim més paciència que Job*”... La resposta del meu interlocutor, periodista professional, va ser demolidora: “Job? Qui és Job?”. Idò, això...

*Josep-Lluís Carod-Rovira

Director de la Càtedra UPF sobre Diversitat Social, autor de la Història del protestantisme als Països Catalans i comissari de l'exposició “500 anys de Reforma protestant”

EL PROTESTANTISME EN DEU PUNTS:

1. Reivindicació de la Bíblia com a única autoritat religiosa i fonament de la fe cristiana, amb el refús a la figura del papat com a autoritat religiosa terrenal.
2. Crítica a la mundanitat i opulència de la jerarquia de l'església i vindicació del retorn a l'esperit evangèlic originari dels temps de Crist.
3. Reducció dels set sagraments catòlics tradicionals a només dos: el baptisme i la comunió o sant sopar, que apareixen a les escriptures.
4. Rebuig de la confessió auricular dels pecats al sacerdot, de les indulgències i butlles, així com del culte a les imatges, relíquies, sants i mare de Déu.
5. Eliminació de la distinció entre clergues i laics, a partir de la doctrina del sacerdoci universal que fa que tots els creients participis del govern de l'església.
6. Negació de l'existència del purgatori com a lloc de trànsit o purificació, així com de la presència física real del cos de Crist a l'hòstia consagrada.
7. Supressió de la vida monàstica i del celibat obligatori, amb la consegüent llibertat de casament per als pastors o ministres del culte.
8. Relació directa de cada creient amb Déu, sense necessitat de cap mitjancer, ja siguin clergues o bé la mare de Déu o els sants com a intercessors.
9. Lectura i interpretació individual de les escriptures en la llengua pròpia i ús regular d'aquesta en el culte, la pregària, el cant i la predicació.
10. El resum de la confessió de fe protestant pot resumir-se en aquesta fórmula clàssica: Solus Christus, sola scriptura, sola fides, sola gratia, soli deo gloria: només Crist, només l'escriptura, només la fe, només la gràcia, només la glòria a Déu.

LUTER, EL GENI RELIGIÓS QUE REVOLUCIONÀ EUROPA

Josep Amengual i Batle, msscc

El número 134 de la revista Comunicació del CETEM es va dedicar a la "Reforma luterana. 500 anys". El primer dels articles estava signat pel P. Josep Amengual i Batle. La seva àmplia perspectiva de la Reforma hi queda exposada amb una il·lustració notable. Hem pensat que bé podríem aprofitar el sòlid pensament d'un autor mallorquí per a la nostra revista. Hem convidat el P. Manuel Soler Palà, msscc per tal que abreviàs l'article —originalment d'una amplitud impossible de reproduir a Lluç— amb el consentiment de l'autor. Els criteris d'abreujament consisteixen a no desviar-se de la línia central i a deixar de banda la prolixa bibliografia que cita l'autor.

I. Les múltiples reformes de l'Església que no quallaren

El nom de Luter sona a les orelles dels cristians com el gran reformador de l'Església i també de molts aspectes de la vida social europea. Indubtablement, fou el que tingué més èxit, però abans de la seva proposta hi hagué nombrosos intents de reformar l'Església. Devers l'any 1000, l'Església començà a viure en un estat de reforma constant. Facem-ne unes poques al·lusions:

- 1) La reforma gregoriana de Gregori VII, que allunyava els poders laïcals del control del papat.
- 2) Els càtars i albigesos, que tenien l'Evangeli com a punt de referència i afavoriren la predicació laïcal.
- 3) Les reformes dels dominics i franciscans, que contrarestaren la dels càtars i albigesos i que Inocenci II va reconèixer. Tanmateix, no en tragué les conseqüències adients de cara a reformar el papat i l'episcopat. Per això, seguí el desig de canvi promogut ara pel franciscanisme dels espirituals i els anomenats fratricelli. Per cert, entre aquests cal comptar l'infant Felip de Mallorca, mort pobre i abandonat, com també la seva germana Sança de Mallorca, reina de Nàpols.
- 4) Hem d'esmentar necessàriament el genial reformador, el beat ramon Llull. El seu anhel pretenia reformar l'Església en el seu cap i els

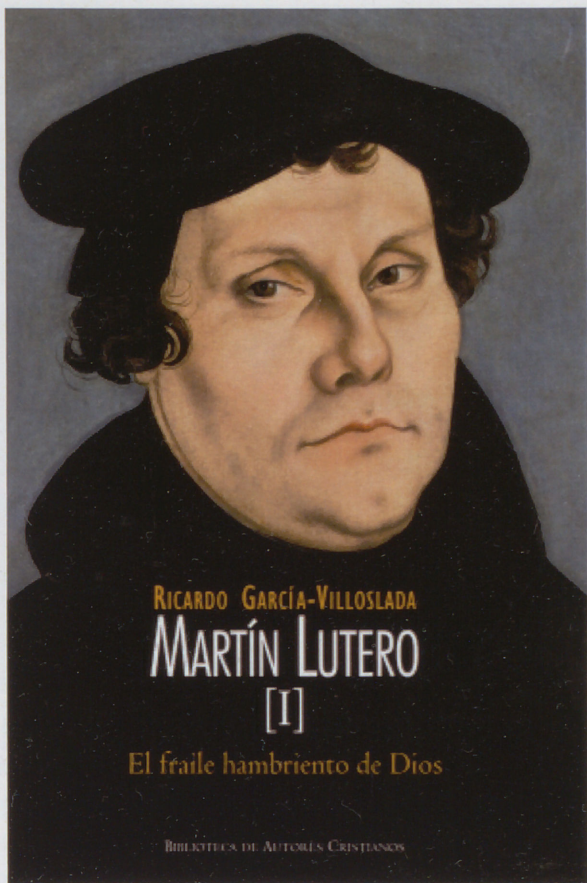
seus membres, així com tota la societat civil. Tenia com a model la recreació del món inaugurada per Jesucrist. Si no s'assolia aquesta gran reforma, no es convertirien els jueus, ni els musulmans, ni els jacobites ni els pobles sense Escripures. Calia ser coherents i donar exemple.

Al nou urbanisme de la societat medieval, on l'escolarització augmentava i feia ciutadans més crítics, els laics desitjaven una Església més evangèlica, menys autoritària i amb capacitat de llegir l'Escriptura en llengua vernacle. El fet que els papes i l'episcopat no begueren a les fonts evangèliques i paulines de les reformes, ni assumiren el projecte lul·lià de la "recreació" de tota la societat humana, va originar tot un seguit d'intents de reformes, fins que arribà el gran esclafit amb el frare agustí, Martí Luter.

La superficialitat del papat i de l'episcopat, amb massa contradiccions en la vida i ministeri, i amb una teologia decadent, mancada d'inspiració bíblica, va obrir les portes a Luter. Uns prínceps assetegats de poder i farts d'exaccions econòmiques, a causa de les indulgències i dels beneficis controlats per Roma, trobaren en el frare l'altaveu que, d'altra banda, afavoria el seu nacionalisme. Després la reforma s'escampà com una gota d'oli.

Les ressonàncies del mot “reforma”

La paraula “reforma” va adquirir un matis molt concret i pejoratiu entre els catòlics, a causa del moviment encapçalat per Luter i també per altres de menys volada, però amb idèntic objectiu. Ara bé, tal com explica el teòleg Chenu, en el mot “reforma” hi troba el seu setial l'aspiració evangèlica. I embolcalla tota l'espiritualitat de sant Agustí, que sempre animà a un canvi, una evolució més propera a l'evangeli. Continua Chenu: *“Reformar-se, tornar a trobar la seva ‘forma’, és a dir, la seva consistència interior, la seva estabilitat natural, tornar a ser un mateix sense dissimilitud, sense dualitat d'un mateix i de l'altre, en la plenitud de la seva ‘idea’ exemplar, ser veritable.”*

Una reforma que sobresurt entre altres és la d'espiritualitat d'encuny individualista i tendència metòdica: *la devotio moderna*, que es va difondre a tot arreu. Hom privilegiava més els fets que les paraules, l'adhesió de la voluntat sobre el coneixement, preferia l'experiència de fe sobre l'assentiment racional. Certament, aquestes actituds són més properes a les Escriptures. Tot i això, el discurs teològic racional és imprescindible, en qualche moment, o en qualche circumstància, per tal de garantir que l'adhesió voluntària sigui a Crist, i no a una altra persona, per extraordinària que pugui esser.

El fet és que tots aquests moviments delataven un desig de canvi i millora, però a Roma els patinaven aquestes inquietuds. Pau III fou el primer a reaccionar i convocà el Concili de Trento, però ja era molt tard. Era l'any 1545, un any abans de la mort de Luter, quan la ruptura estava segellada. Els signes dels temps no foren tinguts en compte i la divisió de l'Església continua encara avui dia.

Era possible la reforma de l'Església llatina sense la ruptura protestant? Evangelista Vilanova escrigué que *“cap canvi seriós no era aleshores possible*

TOTS ELS MOVIMENTS DE REFORMA DE L'ESGLÉSIA NAIXIEN D'UN DESIG DE CANVI I MILLORA

Res no es pot dir contra aquesta concepció de la reforma, però també és imprescindible constatar el caràcter de la historicitat del cristianisme i de l'Església. Més enllà del mot, la història de l'Església és un seguit de reformes. I cal tenir present que en el si de l'Església nasqueren moviments de reforma que no romperen la comunió, com foren els que acabaren en el franciscanisme, els dominics, els frares de la penitència, els frares dels ordres de redempció de captius, etc.

A final del segle XV i començament del XVI, hi hagué propostes reformadores en els concilis de Constança, Basilea, i Ferrara-Florència, que foren el substrat del que hom anomena reforma catòlica, o contrareforma, que va abocar en el concili de Trento. També serà bo tenir present les reformes introduïdes en els ordres religiosos. En aquest clima es va obrir pas la recerca bíblica.

en l'Església sense revolució; que la Reforma protestant, per tant, era necessària amb la ruptura que comportava; i que finalment només aquest xoc ha pogut produir, amb el vigor cristià de les comunitats que n'han sorgit, la reforma catòlica mateixa com una reacció vital."

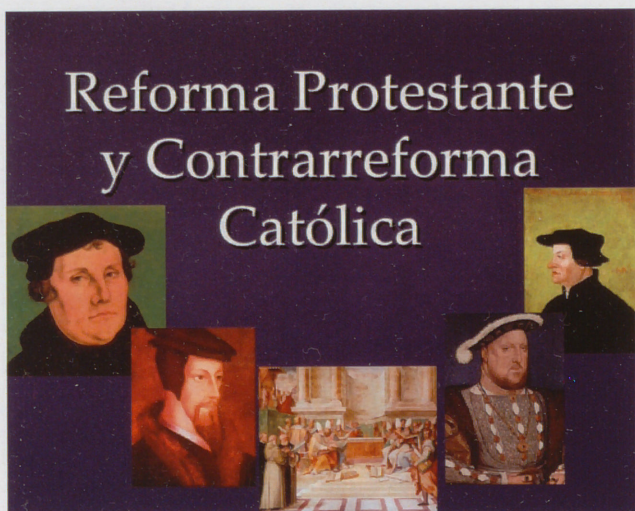
De fet, els nombrosos assajos de reforma sorgits a diversos països milloraven certes situacions, però mai no afectaven l'estructura bàsica d'una societat piramidal, com era la de l'Església. Cert que diversos bisbes exercien de pastors, que els ordres religiosos creaven províncies o congregacions reformades, però els papes, enquistats en la mundanitat, aprofitaven la seva jurisdicció per a dispensar de l'observança de les regles que havien assumit els reformats.

No hi mancaren propostes de reforma fins i tot procedents d'alts estaments de l'Església. Tanmateix eren insuficients per a Luter que, per altra banda, volia resoldre la mala doctrina, més i tot que els mals costums. A ell li feia falta una resposta teològica al seu gran dubte: estava justificat?, seria perdonat per Déu?, aconseguiria la salvació?

Ara, vora la necessitat de la reforma moral i teològica, era igualment urgent una reforma política i econòmica. L'intervencionisme del Papa, dels bisbes i del clergat en general pel que feia a les disposicions econòmiques era molt feixuc per al poder civil i per al poble en general. La fiscalització que controlava fins el benefici més menut produïa una extracció de diners molt notable per als regnes o principats. Un Estat que començava a trepitjar l'època moderna no podia tolerar aquestes intromissions de l'Església en els afers recaptadors. Ockam va posar-hi la teoria, en el Breviloqui, per concloure que el poder temporal dels Papes era una usurpació.

II. Reforma catòlica, Reforma protestant, Contrareforma

Des dels inicis del segle segon, la reforma ha estat moltes vegades invocada a l'Església i a ben diversos nivells. Una veu molt forta, en temps de Luter, era la de retornar a l'Esclatúra, però cal comptar que des de la política i les finances també era urgent un canvi. Eren justament els governants i l'aristocràcia els qui més protestaven contra les

immunitats de l'Església. A Mallorca, a causa de les crisis d'aliments, l'alt clergat es declarava lliure de les contribucions monetàries, imprescindibles per a la importació del blat. Mentrestant el poble a vegades menjava herba i arrels de vegetals.

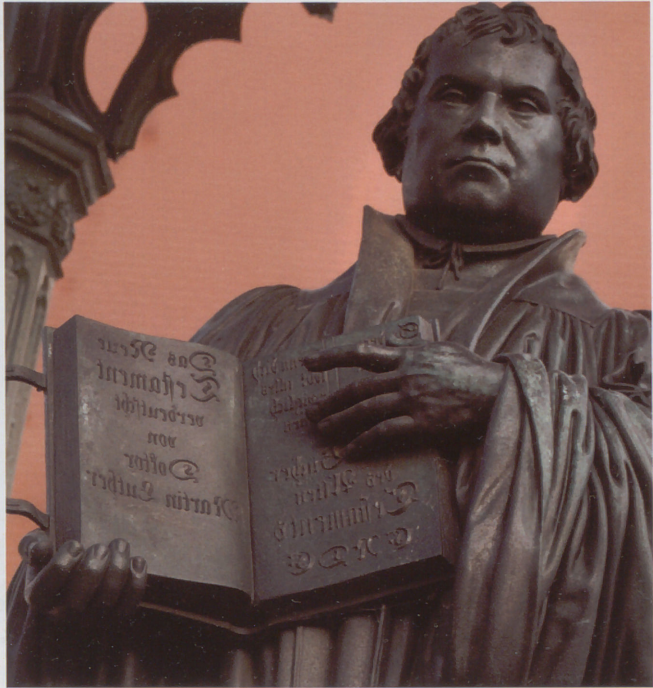
Quant a la situació política d'Alemanya, cal dir que estava marcada per la greu crisi política, causada en part per la fragmentació en molts principats i territoris, les autoritats dels quals no s'avenien a procurar el bé comú. Els prínceps ambicionaven els territoris dels bisbes, els quals sovint exercien com a simples capellans de la cort. Frederic III de Saxònia,

VORA LA NECESSITAT DE LA REFORMA MORAL I TEOLÒGICA, ERA IGUALMENT URGENT UNA REFORMA POLÍTICA I ECONÒMICA

senyor territorial de Luter, va trobar el gran pretext en el frare reformador per fer front a l'emperador i al papa. I els prínceps aprofitaren la situació per a satisfer els seus interessos econòmics i polítics. De fet, prínceps i bisbes de baixa qualitat feren el joc al reformador.

S'aixecaren fortes crítiques al poder polític dels papes. Ockham en fou un precursor. La seva tesi era que els anomenats suprema pontífex havien usurpat els assumptes terrenals. El que podríem anomenar com el proletariat del clergat duia a terme les tasques culturals i pastorals, en règim de subarrendament, tant vil era el sistema benefICIAL. Res d'estrany, doncs, que es parlàs de clergues mercenaris. Fins i tot el Laterà V va insistir a

denunciar aquestes situacions. Tanmateix, la set de poder era més forta que els coneixements bíblics i que els bons desitjos evangèlics. Diguem que Luter va tenir una gran pipella per servir-se de la recent inventada impremta. En catorze anys va aconseguir fer cent-deu impressions de la Bíblia. I multiplicà alguns dels escrits dels quals era autor. Tingué igualment cura de recórrer a les imatges i als textos musicats. La Reforma anava vinculada al procés d'emancipació de la societat occidental, però el panorama que ofería el segle respecte dels papes era del tot llastimós.

**LUTER VA TENIR UNA GRAN PIPELLA
PER SERVIR-SE DE LA RECENT
INVENTADA IMPREMTA**

Què s'havia de reformar

- 1) L'accés a la teologia, redescobrint el seu centre i la font de la seva inspiració, que és l'Escriptura, la Paraula.
- 2) La pastoral de l'Església catòlica, precisament perquè la Paraula arribàs al poble. Calia començar per quelcom d'obvi, que els bisbes i els ministres ordenats residissin on havien d'exercir el ministeri.
- 3) Establir un calendari i un horari en la celebració eucarística. Que el malèfic sistema beneficional —que atorgava bons beneficis econòmics— no arraconàs les necessitats del poble. Per tant, també precisar les obligacions que implicaven els beneficis.
- 4) Calia reformar dràsticament el papat, el seu poder i els costums escandalosos, així com l'ostentació de riqueses en un món on esclataven les revolucions dels pagesos.
- 5) En els ordres religiosos urgia restaurar la pobresa, la propietat privada, el fet de tenir criats i criades. Els seus membres havien de retornar a la vida comuna, una comunió vital entorn del Crist.

La pietat també estava en qüestió. Luter lamentava que en teologia tot eren opinions i poques certeses, fins i tot en assumptes essencials. Nicolau d'Autrecourt arribà a dir que Déu existeix, *Déu no existeix: pràcticament significa el mateix, encara que de manera diferent. El nominalisme és pessimista respecte de la capacitat de la raó humana.* És cadascú, doncs, que s'ha de plantejar les grans preguntes sobre la salvació, al marge de les filosofies.

Nominalisme, ockhamisme —i també el calvinisme— defensaven la predestinació de Déu. Es comprèn l'angoixa de Luter, a qui tant preocupava la inseguretat de la salvació. La conclusió a la qual arribà fou la de posar-se, despullat de qualsevol mèrit, en les mans del Déu misericordiós, que en el Crist hi veu reparat el pecat, i ens declara justs.

Aleshores, com a conseqüència, Luter va reaccionar violentament contra la proliferació de practiques i d'obres, per tal de fer mèrits, i el mateix es digui del celibat i dels vots religiosos. La fe, la confiança en Crist és l'únic que salva. La mentalitat d'acumular mèrits i voler garanties és el que afavoreix la necessitat de les indulgències, és a dir, a la concessió de dies de perdó, dels que hom hauria merescut de condemna pels seus pecats no mortals.

La Reforma tenia evidentment un caràcter religiós, es dirigia contra l'Església Catòlica i Romana. Però els prínceps l'empenyeren al terreny de la política. D'altra banda és comprensible perquè l'Església té a veure amb el poder, les riqueses, la interpretació dels sacraments, la regulació del matrimoni o el celibat. En una paraula, l'Església incideix necessàriament en la societat.

Luter va ser el primer reformador en sentit modern, que fou capaç de rompre obertament amb el Papa, i va incitar els prínceps a llevar-se el jou de la fiscalitat romana, i a fer-se forts contra l'emperador.

Així, una reforma inicialment religiosa esdevingué un moviment quasi *paneuropeu* a despertar els antagonismes entre poders i països, entre l'Església i els estats. Es configurà una nova situació política, una nova concepció de l'estat i un arraconament del poder eclesiàstic.

LUTER VA SER EL PRIMER REFORMADOR EN SENTIT MODERN QUE FOU CAPAÇ DE ROMPRE OBERTAMENT AMB EL PAPA

En endavant, el poder eclesiàstic en els estats protestants fou assumit pels monarques i prínceps, cosa horrorosa i impensable en els països llatins, de confessió catòlica. Ara bé, tampoc cal estranyar-se'n gaire, perquè la separació de la religió del poder públic té arrels en el Nou Testament, i en les lluites dels bisbes amb Constantí, Constanci II, Teodosi, Justinià I, etc.

També la llibertat religiosa és fruit del cristianisme, des que Jesús, Pau, els màrtirs cristians, Sant Agustí, es declaren lliures en la fe de front a l'Estat. Luter és revolucionari quan es rebel·la contra el Papa, però, en absolut, no és el defensor de la llibertat religiosa, que no és tampoc una conquesta del protestantisme. De fet, els seus successors van aplicar la teoria romana i medieval, que obligava a practicar la religió de l'Estat, del príncep, com ho feren els reis catòlics expulsant els jueus que no es batejàvem, o com ho feu Felip II, quan va expulsar els moriscos.

III. Martí Luter, reformador

Es va sentir fill de pagès, per més que son pare era minaire. Va néixer a una petita ciutat de l'Alta Saxònia, Eisleben, dia 10 de novembre de 1483, però al cap d'un any la família es traslladà a l'altra població, Mansfeld, on Martí hi va passar la infància. Degué créixer dins un ambient religiós, comú amb la generalitat de la població. Son pare, Joan, va reeixir a escolaritzar el fill, que va arribar a la universitat. Joan mantenia bona relació amb el rector del poble, tot i que probablement no estava lliure de l'anticlericalisme general que afectava els alemanys, a causa del poder polític i econòmic dels eclesiàstics. La mare era més trista que amable, i potser que Martí n'heretàs la tendència a la malenconia, que el seguí tota la vida. Després de ser investit *magister*, patia ja proves de tristesa. En aquesta època es va dedicar assíduament a la lectura de la Bíblia.

Tot contrariant son pare i els amics, mogut per haver-se alliberat d'un greu perill, prometé a santa Anna entrar en religió, el que feu que dia 17 de juliol de 1505. Va ingressar en el convent dels eremites de Sant Agustí d'Erfurt, reformat des de l'any anterior, pel vicari general de l'ordre, Johann von Staupitz. L'any 1515 fou elegit vicari de l'ordre. La correspondència de Luter amb el confessor Staupitz mostra que es confessava sovint i li exposava el dubte que experimentava amb angouxa davant el pecat, demanant-se si de veres Déu el perdonava. El confessor li respongué que els seus

pecats eren pecats de titelles. De fet, Staupitz era el seu consolador i va comprendre el drama que vivia fra Martí, de manera que aquest, més tard, afirmava que, gràcies a ell, havia iniciat la doctrina de la justificació que predicava. No debades l'historiador Villoslada titula un dels llibres sobre Luter amb aquesta frase: *el fraile hambriento de Dios*.

Luter s'havia format una imatge de Déu com a jutge, imatge que el seu confessor li va fer canviar per la del sofrent i solidari amb els homes. Luter recordava que sense l'ajut de Staupitz, tota la vida hauria romàs "un ase papal". Gràcies al seu esmentat valedor, Luter ensenyà a la Facultat de Teologia de Wittenberg l'ètica d'Aristòtil, tot i que ell volia dedicar-se a l'estudi de la Bíblia.

**SI DOCTRINALMENT SE SEGUIA UNA
TEOLOGIA ADMESA, EN LA PRÀCTICA
ELS ABUSOS EREN PALESOS SOBRETOT
A ALEMANYA**

Viatjà a Roma devers el 1510. Va ser testimoni des desordres morals de papes i cardenals, no gaire diferents dels que cometien els prelats alemanys. Més el preocupava la mala doctrina referent a la salvació personal. Més tard dirà que la Ciutat eterna era la seu de l'Anticrist. Però, de fet, el viatge no el marcà gaire. Ara, el seu propòsit de fer una confessió general de la vida va topar amb un confessor que el va decebre per inculte i incomprensiu.

Va ser des del convent de Wittenberg on va realitzar l'obra de la Reforma. En un edifici que progressivament es va buidar, Luter va tenir la ben coneguda "experiència de la torre": una il·luminació que li va fer experimentar com un nou naixement. Aquí considera que s'esdevé el moment de ruptura amb l'Església. Cal situar-lo al començament de 1515.

Mesos més tard el Papa publica la predicació d'indulgència plenària, als que, amb la confessió i comunió, contribuïssin monetàriament a la construcció de la nova basílica de Sant Pere de Roma. Si doctrinalment se seguia una teologia admesa, en la pràctica els abusos eren palesos, sobre tot a Alemanya. Hi havia acudits grollers, com el del dominic fra Johannes Tetzel, que sonava així: *Tot just que la moneda sona en la bacina, l'ànima salta fins al cel*. Luter el va tenir en compte en la tesi

número vint-i-set de les noranta-cinc que, per cert, es pot afirmar amb arguments ben sòlids que Luter mai no penjà a Wittenberg, malgrat que el contrari s'hagi convertit en un relat llegendari.

La primera de les tesis del reformador ens mostra com la seva oposició anava al fons evangèlic de la qüestió. Recordava com Jesús quan predicava la penitència no es referia a un acte aïllat, i que fos commutable amb una almoïna, ni tampoc Luter considerava que la penitència evangèlica acabàs en un celebració sacramental. Recordem que, de qualche manera, va mantenir aquest sacrament. Per tant, la seva reacció no era directament contra aquesta celebració, sinó sobre la trivialització de l'exigència radical de l'anunci evangèlic. Demanava un canvi de vida (cf. Mc 1, 14-15).

L'any 1518, Luter, que havia estat citat a Roma en el termini de seixanta dies, es va retre a Augsburg, on, gràcies a la intervenció de Frederic el Savi, es realitzà la trobada amb el cardenal Gaietà. Ja abans dels dies establerts, Lleó X havia tramés al cardenal un breu, en el qual declarava la doctrina de Luter com a notòriament herètica. L'entrevista acabà amb l'exabrupte del cardenal expulsant-lo per sempre, si és que no tornava per a retractar-se. Luter va partir durant la nit de dia 20 a 21 d'octubre de 1518, i la causa quedava plantejada com un conflicte entre la teologia científica i la institució eclesiàstica, i entre la seguretat de la fe i la incerta "mediació" eclesiàstica. L'encontre a Augsburg és la fita que marca la ruptura protestant. La causa havia de continuar a Roma.

Per juliol de l'any 1519, hi hagué una explicitació major de la concepció luterana, quan, a Leipzig, en una disputa amb Johann Eck (1486-1543), va oposar-se a l'Església catòlica, tot afirmant la fal·libilitat dels concilis, establint com a font de la revelació la *sola scriptura*, sense que hi hagués necessitat dels concilis, ni dels pares de l'Església, ni del magisteri papal o episcopal. L'Escriptura es bastava per si mateixa, era, en altres termes, *scriptura sui ipsius interpres*. Més encara, la pretensió del papa de poder interpretar amb autoritat l'Escriptura és obra de l'Anticrist.

Luter, pel 1519 ja s'havia embolicat en les seves doctrines. Ell no pretenia dividir l'Església, però, un temperament tan exuberant com el seu no li afavorí

www.forestalparkmallorca.com

Forestal Park

La Porciúncula - Mallorca

PARC D' **AVENTURA**

**TIROLINES
GEGANTS
+200M**

Diversió, emoció,
natura adrenalina
més de 80 jocs,
11 grans tirolines

¡Atrévete-t'hi!

HORARIS

OCTUBRE / MARÇ

10:00 AM - 20:30 PM

(DISSABTES I DIUMENGES)

DARRERA ENTRADA

18:00 PM

PREUS

	<1,45 m.	>1,45 m.
Individual	18€	23€
Residents	16€	21€
Grup +10	17€	22€

**ESPECIAL
PREUS**

INFORMACIÓ

reservas@forestalparkmallorca.com

GPS 43° 19' 31"N 2° 56' 26" O

606 81 62 49

la reflexió, i, despullat el Papa de tota autoritat, va fer la passa següent, que va ser carregar-se la dels concilis. Per tant, l'Església quedà privada de tota instància d'autoritat. Retornar l'autoritat a la sola Scriptura era una obra escaient per a una persona que creia que vivia en els darrers dies de la història. La sola *Scriptura* mena al *solus Christus*, i aquest ens atribueix la sola gratia, la qual Déu l'atorga per la sola *fides*.

EL CONSERVADORISME POLÍTIC DE LUTER EL MANTENIA EN UNA MENTALITAT ARCAICA

Amb aquest missatge, és ben comprensible que, després de segles d'abusos d'autoritat dels papes, i d'imposicions d'una omnipresent fiscalitat pontifícia, els prínceps alemanys descobrissin la dimensió política de la reforma del frare de Saxònia, gràcies al qual podien avançar cap a la independència de Roma, i a fer-se forts front a l'emperador. La impremta havia ja mentalitzat els sectors escolaritzats d'Alemanya, i els no escolaritzats, amb la multitud de gravats catequístics, o pamfletaris. Les conversions massives dels pobles germànics, en la tardana romanitat, es tornaren a repetir als començament de l'Edat Moderna, sota la pressió dels prínceps, i no tant per obra de la predicació.

Malgrat la llibertat que volgué introduir Luter, els prínceps començaren a imposar el principi suprem

de la seva autoritat, que incloïa decidir sobre la fe dels súbdits, que sona així: *cuius regio, eius et religio*. I no confiaren la predicació i celebració de la fe als bisbes, com ho feien els catòlics, sinó que els prínceps esdevenien els "papes" omnipotents de les seves esglésies nacionals. El territori marca la religió de cada súbdit. Una ironia perversa.

Luter, com a vegades hom ho ha dit, no va inventar els catecismes. Però va ser un propagandista d'una capacitat de persuasió colossal, i el catecisme petit es va escampar per tot arreu. Els seus èxits propagandístics foren enormes. En els anys immediats va traduir el Nou Testament a l'alemany. També tenia una molt notable versatilitat a l'hora d'expressar el seu pensament i els seus projectes en les converses de sobretaula, de les quals es recolliren moltes parts, plenes de vida i, també, de sarcasmes.

Un dels fenòmens generalitzats per Europa per aquests anys va ser l'esclat de revoltes de pagesos per quasi tot arreu. Recordem les germanies de València i de Mallorca. Contra els pagesos revoltats a Alemanya, Luter s'enfuri, i va atacar amb els seus escrits aquells escamots de lladres i assassins, escrit que Heinz Zahrnt qualifica d'horrible. Els prínceps foren implacables amb els camperols. El conservadorisme polític de Luter el mantenia en una mentalitat arcaica, que el duia a veure un ordre social injust i escandalós com si fos volgut per Déu. Sant Agustí, i molts altres, ja havien compartit aquesta visió.

El 25 d'abril de 1529, diversos prínceps signaren davant notari una protesta a causa dels acords religiosos presos a la Dieta de Spira, el que donà origen al fet que els reformats fossin coneguts com a "protestants". La ruptura no la volia ningú, però una vegada fracassada la reforma, arribà la divisió. En els anys posteriors seguien les disputes amb Zwingli, sobre l'eucaristia. I és que prest sortiren heretges entre els reformadors. L'accés dels laics a la Bíblia va afavorir que, la llibertat que s'havia atribuït Luter, també altres la invocassin per a ells i traguessin conclusions diferents. Aquesta és una de les majors febleses de la Reforma.

Per novembre de 1545 Luter va complir seixanta-dos anys, i es va mostrar alegre amb els amics, als quals recomanà que evitassin les dissensions. Dia 18 de febrer de 1546 moria a Eisleben. Les seves darreres paraules van ser les del Psalm 30, 6: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Redemisti me, Deus veritatis.*

El llegat d'una nova teologia

La novetat de la teologia de Martí Luter no consisteix a presentar un cristianisme totalment nou, sinó a

donar-li una reorientació focalitzada per la fe en Jesucrist, única via de salvació. D'aquesta manera, abandonava l'eclesiocentrisme, a l'entorn del qual havia girat l'Església en els darrers segles.

1) La Bíblia esdevé el llibre de la vida. Aquest era el missatge que expressament havia proposat amb insistència Sant Jeroni. Aquesta passió li va brollar des que als vint anys va veure per primer cop una Bíblia sencera, a la Biblioteca de la Universitat d'Erfurt. Entrat en el convent, quan se sentí atribolat, va demanar-ne una i li van oferir una Vulgata ben enquadernada. L'abast de l'Escriptura el meravellà i es va convèncer que havia de sobreixir per damunt de totes les tradicions eclesials.

2) La justificació per la fe sola es deslligada de tota dependència de les obres humanes, tot i que el qui ha estat justificat es crida a obrar el bé, com a fruit de la redempció de Jesucrist.

3) La seva concepció de l'Església espiritual, *l'Ecclesia abscondita*, sense estructures institucionals, i de cap manera jeràrquiques. En ella l'únic Sacerdot és Jesucrist i s'hi predica l'Evangelí. Altres conseqüències eclesiològiques brollen per si mateixes:

1. Deriva una concepció espiritual de l'Església, que solament té un cap, el Crist.

2. Reconeix explícitament el sacerdocí universal dels fidels, que capacita per a interpretar les Escriptures.

3. Solament reconeix els sagraments del baptisme i de l'eucaristia, i, en part, la penitència. En l'eucaristia hi ha clarament la presència del Crist, sense explicar-ne el com.

4. El ministeri ordenat és una creació humana, que no pot excomunicar. El poder de les claus fou donat a Pere, en representació de la comunitat.

5. El Papa és l'Anticrist.

6. Tot condueix a la separació de l'Església catòlica, com ho va declarar Carles V en la Dieta de Worms, en l'edictat signat per ell dia 26 de maig de 1521.

Erasme i Luter: la mesura i la visceralitat

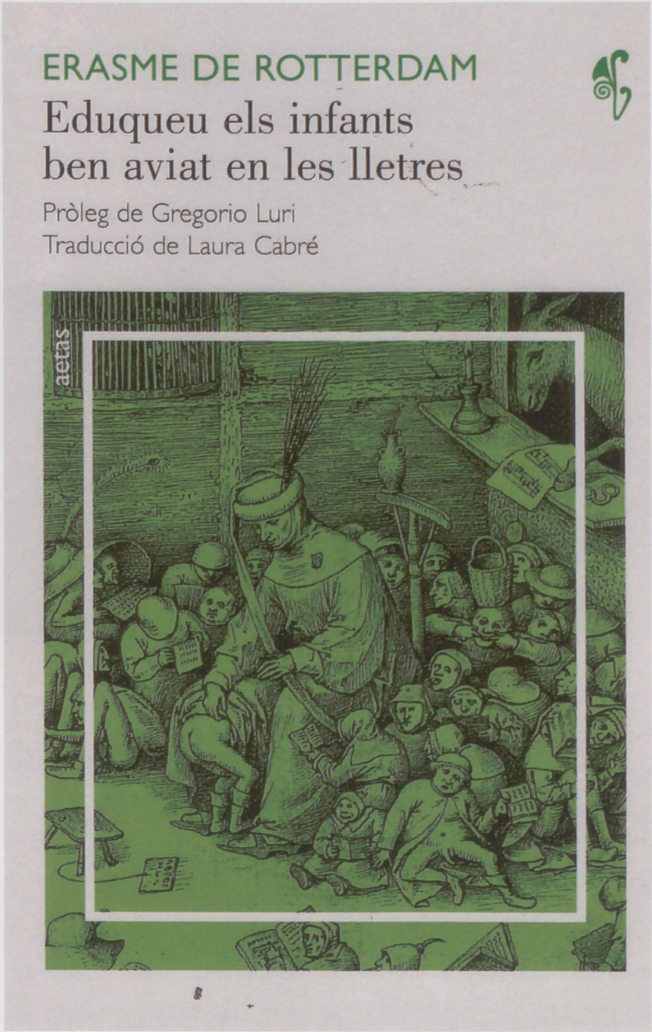
Manel Soler i Palà, msscc

El nou clima, el Renaixement

Només unes breus paraules sobre el Renaixement – que té un bon tros en comú amb l'humanisme– per fer referència a l'escenari en el qual es mogueren tant Luter com Erasme. Tot i que les decisions i valoracions d'un i altre foren ben diferents.

El Renaixement europeu és un període que devers els segles XV i XVI es caracteritzà per l'interès del passat grec i romà, de manera especial pel seu art i arquitectura. Aquest moment de canvi va ser testimoni del fet que l'Edat Mitjana –d'economia agrícola i de cultura dominada per l'Església– va esdevenir una societat políticament més estructurada, amb una economia de caire urbà i mercantil. Aleshores es desenvolupà el mecenatge en el camp de les arts i la música. El teocentrisme de l'Edat mitjana es va canviar per l'antropocentrisme. Els clàssics eren admirats pels seus valors literaris i per l'estil de vida que duien. Les seves preocupacions gravitaven a l'entorn de la persona i de les seves necessitats materials. Ara es redescobria l'home, els seus instints i la seva raó. Calia aprofitar els plaers que li atorgava la natura i la societat. La persona era considerada el centre del món. Els renaixentistes valoren la bellesa de la natura, però també el cos humà, capaç de multiplicar les forces gràcies a les armes. Se senten atrets per la capacitat de l'intel·lecte, cridat a dominar l'entorn gràcies a la ciència i a explorar les preguntes més difícils sobre la seva naturalesa i futur.

En temps del Renaixement s'inventà la brúixola i la impremta, esdeveniments que revolucionaren la manera de viatjar per mar, així com les comunicacions. El viatge de Colom a Amèrica tingué enormes repercussions en la visió del món. Tots aquests canvis crearen un cert clima d'incertesa. Per a alguns les novetats semblaven perilloses. L'humanisme fou el nou corrent filosòfic que cal considerar com a causa i conseqüència alhora de

les esmentades transformacions. Humanisme: el ser humà, en les seves múltiples direccions, és el centre de tot.

El desenvolupament d'aquest període de la història coincidí amb l'inici de l'Edat Moderna, caracteritzada per la consolidació dels estats europeus, els viatges a les noves terres descobertes d'Amèrica, la descomposició del feudalisme, el despuntar de la burgesia i l'enfortiment del capitalisme.

La figura humana ocupa el centre de l'interès de l'artista. Estudia en detall l'anatomia alhora que valora el moviment i l'expressió. Les classes altes esdevingueren mecenes dels artistes, perquè l'art era considerat instrument de prestigi i refinament. Florència i la Roma papal foren els llocs on més incidí el Renaixement.

Luter i Erasme en el context del Renaixement

La redescoberta dels clàssics fou el tret que més aprecià de l'època Luter. Un esperit plenament

agafat per la qüestió religiosa va intuir de seguida que la nova fal·lera pels idiomes clàssics –ben particularment pel grec– li serviria per aprofundir els ensenyaments de la Bíblia. De fet, l'humanisme consistia per a ell en l'oportunitat de remetre's a les fonts originals de la Bíblia

ERASME DESITJAVA UN CANVI PROFUND DE L'ESGLÉSIA, PERÒ NO UNA REVOLUCIÓ DOCTRINAL

Un efecte, diguem-ne col·lateral, fou que l'interès per les fonts i els anhels de renovació toparen amb els ideals rígids i rancis de l'escolàstica –segons Luter i altres humanistes–, la qual cosa provocà la censura de l'Església.

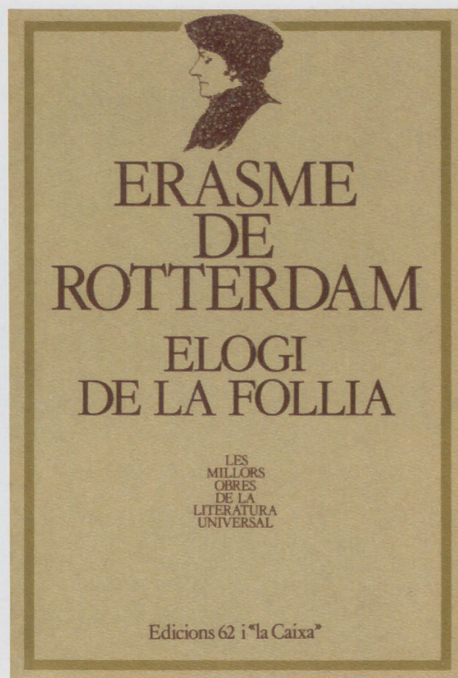
Erasme de Rotterdam és el representant més conegut de l'humanisme renaixentista. Considerat un gran savi, va rebre amb goig les reformes del frare agustí. Però, a mesura que Luter va anar expressant les seves idees manifestant uns modals visceralis i un vocabulari insultant, Erasme es va allunyar de la reforma. I, amb ell, moltes altres personalitats de l'època que també desitjaven un canvi de l'Església, però no una revolució doctrinal, acompanyada de maneres desconsiderades. Erasme obtingué una càtedra com a professor titular de teologia a la Universitat de Cambridge

(Anglaterra) coincidint amb el regnat d'Enric VIII. Allà va fer amistats profundes que li durarien tota la vida: John Colet, Thomas More, John Fisher, etc. Tots ells es mostraren grans humanistes cristians, amb una teologia ben fonamentada en la Bíblia i amb una forta estima pels sants pares de l'Església. Erasme –ple de bones intencions– pensà que podia col·laborar a millorar l'Església i la societat. Tenint en compte les idees dels seus amics, sobretot de John Colet, es disposà a estudiar les obres més importants de les antigues civilitzacions, la grega i la romana. Volia posar al dia els continguts dels antics i treure'n les conseqüències per al temps en què vivia, de manera que tothom els pogués entendre i assimilar.

A Basilea, Erasme fou ben rebut i també en aquesta ciutat s'envoltà d'amics i seguidors que creien fermament en les seves idees i propòsits. Aleshores començà a treballar en una edició crítica del Nou Testament (devers el 1516). D'aquesta edició Luter farà grans elogis i en resultarà una bona ajuda per a la seva traducció de la Bíblia a l'alemany.

Perfil d'Erasme: un savi independent

Hi havia catòlics amb tendències fonamentalistes que consideraven Erasme un heretge. Creien que preparà el terreny a la reforma. D'altres el qualificaven com a home de lletres, mentre que encara n'hi havia que el veien com un gran moralista i un lúcid

renovador de la fe cristiana. Ell va voler associar l'humanisme clàssic a la dimensió espiritual de la persona, trobar un equilibri pacificador sense trair l'Església. Fou un herald del coneixement directe de l'Esclat, va voler donar protagonisme al laïcat, s'oposà a les pretensions monopolistes del clergat i protestà sobre el fet que monjos i clergues pretenguessin tenir el monopoli de la virtut.

ERASME NO ESTAVA GENS D'ACORD A RECÓRRER AL DOGMA PER TAL D'EDUCAR

Erasme pot ser considerat el més gran humanista de la seva època, així com l'escriptor més elegant i lúcida del seu temps. Les seves idees es troben a la base d'un bon nombre de seguidors. En la lluita contra l'obscurantisme mostrà el seu rebuig pels prejudicis, l'autoritarisme, la hipocresia, la vanitat, el sofisma i la mentida. No estava gens d'acord a recórrer al dogma per tal d'educar i a la demagògia per tal de governar.

Una de les primeres obres d'Erasme –Manual del cavaller cristià– enceta tot el que desenvoluparà al llarg de la vida: de res serveix a la persona la dimensió institucional, perquè és la interioritat el més valuós i que implica l'exercici de la llibertat i la fe autèntica. Les cerimònies de l'Església se situen en l'àmbit de la institució, de la insignificança.

Una altra obra de gran èxit fou l'Elogi de la follia, una sàtira plena d'ingeni sobre la societat de l'època. Totes les classes socials són examinades per la protagonista, la follia, la qual fa befa i sarcasme de reis, papes, nobles, pagesos, dones, monjos... L'obra analitza a fons les institucions de l'Església i el mètode escolàstic de la teologia. Cal fugir de la falsia i les aparences en què ha quedat sumida la vertadera religió. És ben necessari girar els ulls al passat per comprovar on i quan va començar la perversió del cristianisme i la decadència de la cultura. L'Església s'ha corromput en allunyar-se de la vertadera essència de les coses i de les exhortacions dels pares dels primers segles.

Es conta que Frederic el Savi, l'any 1520, va demanar el parer d'Erasme sobre Luter i li respongué que havia comès dos pecats: va pegar al Papa a la tiara i als monjos a la panxa. Però posteriorment va negar que fossin seves aquestes afirmacions.

Erasme establí connexions amb diferents universitats, amb altres escriptors i s'envoltà de gent que tenia un pensament afí al seu, que no tolerava els abusos del clergat ni dels monjos. La fama del savi s'estengué per Europa, però no tothom simpatitzava amb ell i també hagué de sofrir crítiques punyents i mordaces. Tot i que gaudia de la protecció d'alguns cardenals –entre els quals el futur Papa Lleó X– no va voler accedir a les promocions que li proposaven ni fixar la residència a Roma.

Perfil de Luter: una personalitat visceral

Martí Luter nasqué a Alemanya el 1483 i decidí entrar al monestir agustí d'Erfurt després d'una experiència en el bosc que l'impactà profundament. Una tempesta, amb llampecs, el va impulsar a prometre que es faria frare si continuava viu. Tingué vivències negatives respecte de l'Església que el dugueren a una forta crítica de nombroses pràctiques religioses i, fins i tot, a una revisió de tota la teologia medieval i els seus mètodes.

L'any 1517 entra en escena el dominic Tetzel, predicador de les indulgències. Era doctrina tradicional que les ànimes del purgatori quedaven alliberades dels turments si se'n compraven en favor seu. Part dels doblers resultants de la venda s'havien d'invertir en la construcció de la basílica de sant Pere a Roma. Aleshores Luter escrigué les noranta-cinc tesis amb la intenció d'impulsar una reforma d'una tal actuació. Per cert, hi ha arguments sòlids per a sostenir que no les va clavar a la porta de l'Església, com s'ha repetit una i altra vegada.

Les tesis, però, foren la guspira que encengué un foc de dimensions colossals i inesperades. Luter desitjava discutir les seves tesis i ho aconseguí, però també foren la causa de la seva excomunió.

Luter va anar configurant una nova doctrina. Crist, les Escripures i la gràcia de Deu havien de tenir tot el protagonisme en la fe del creient. Altres elements

i cerimònies passaven a un segon pla o senzillament desapareixien. Inicialment no era intenció del frare engegar un conflicte amb el Papa ni fundar una nova Església. Tanmateix, les reaccions de l'entorn solidificaren el seu punt de vista. D'altra banda era previsible, perquè un caràcter visceral i tempestuós com el de Luter no s'asserenava fàcilment.

El Papa Lleó X l'amenaçà amb l'excomunió, però el frare fou recolzat per una nombrosa població i gaudí del suport de l'elector de Saxònia, Frederic III, el Savi. Aquest el va amagar a un castell on Luter traduí el Nou Testament a l'alemany. La traducció jugà un notable paper en la unificació de l'idioma alemany, féu que la lectura de la Bíblia fos entesa per la població i que les doctrines del reformador esdevinguessin més conegudes. Ara bé, també va fer pujar el grau de conflicte amb l'Església catòlica. El xoc es tornà violent i el conflicte religiós desembocà en la guerra dels trenta anys.

Les relacions entre Luter i Erasme

Erasme no va conèixer personalment Luter ni es va adherir a la reforma. Però el frare reformador deia obertament que la traducció del Nou Testament d'Erasme fou un referent al llarg de la seva vida. L'any 1522 –sis anys després– Luter va traduir per primera vegada la Bíblia a l'alemany.

Luter admirava Erasme pel seu coneixement de les llengües bíbliques fins el punt que en una

carta l'anomena el seu germà petit en Crist. Però no va trigar gaire a comprovar que Erasme tenia un tarannà a les antípodes de la reforma que planejava. El considerà ben aviat com un pagà orgullós de la seva cultura, a qui interessien més les coses humanes que les divines.

Els inicials elogis de Luter a Erasme podien fer creure que aquest acceptava la reforma. La veritat és que el savi no tenia cap simpatia per l'estat en què es trobava l'Església. Ara, tampoc no acceptava la violenta reforma de Luter, tot i que simpatitzava amb alguns dels canvis introduïts. El cert era que no estava disposat a col·laborar en cap dels bàndols. Estimava per sobre de tot la llibertat. A Anglaterra Erasme estudia en profunditat el Nou Testament per preparar-ne l'edició llatina. Es publica el 1516, cosa que ajudà a un millor coneixement dels estudis bíblics durant la reforma protestant. Luter també va apreciar molt aquesta edició. De seguida Erasme entregà a la impremta la "paràfrasi del Nou Testament", que explicava amb llenguatge senzill i popular el contingut de l'evangeli. Els escrits d'Erasme, tot i ser en llatí, tingueren enorme impacte en la societat de l'època i es traduïren a la majoria de llengües vernacles d'Europa.

ERASME NO ES PASSÀ A LA REFORMA, PERÒ LES SEVES OBRES FOREN POSADES A L'ÍNDIX

Luter i Erasme intercanviaren nombroses cartes que encara avui es conserven i deixen constància del tarannà de cadascun d'ells, a la vegada que de les seves idees. Inicialment Luter no es cansa de lloar Erasme. Més endavant li prega que abandoni el catolicisme. Després li exigeix que passi al bàndol protestant. Finalment l'insulta de mala manera.

També en el començament de la relació, Erasme es dirigeix a Luter amb paraules comprensives i respectuoses pel que fa al desig de canvi. Tanmateix no es volia comprometre per no destruir la seva reputació d'home d'estudis, perquè considerava que la seva tasca estava en el món de les idees. Luter li respon que no hi ha altra manera de reformar l'Església si no és abandonant els llibres i posant-se al capdavant de la gent. Erasme pren la paraula novament alabant l'aportació de Luter a la reforma, així com les preocupacions i sacrificis que

ha hagut de fer, però ell es nega a formar part del protestantisme.

Tot i això, les obres d'Erasme foren censurades i posades a l'índex d'obres prohibides pel Concili de Trento. Paradoxalment, també foren rebutjades posteriorment per la majoria de pensadors protestants. El seu rebuig de l'escolàstica no tengué en compte que noms de gran vàlua encara l'afavorien. Vitoria, Suárez, Arias Montano, Fox Morcillo i d'altres autors, de tarannà ben diferent, com Copèrnic o Kepler eren fills intel·lectuals de l'escolàstica. Un mètode que encara fou capaç de fonamentar el dret de gentes i una certa cosmologia de caire científic.

Blasmat per ambdós costats, Erasme proclamà públicament que ell no atacava l'Església quant a institució i menys a Déu, font de tota intel·ligència i justícia. Les seves envestides es dirigien contra els mals bisbes i frares que guanyaven doblers venent el paradís i no retrocedien davant la simonia. Erasme se sentia pressionat per Luter, que el volia presentar com la cara visible dels reformistes. I també pel Papa que l'empenyia a escriure contra els protestants. Per ambdós bàndols tenia negatives. Fou acusat pels catòlics de pondre un ou que després incubà Luter. Ell contestà: "Sí, però jo esperava un pollet de ben altra casta".

Esclata la guerra: el lliure albir

Erasme pretenia canviar els abusos dels eclesiàstics i governants més que les idees. Creia que la reforma es podia fer sense alterar la doctrina fonamental. De fet, aquest tipus de polèmica no l'interessava gaire. Per tant, continua proclamant que ell no vol prendre partit. Simplement lluita contra la rigidesa de pensament que paralitza l'Església, tracta de purificar la fe cristiana del que és accessori i posar en marxa una espiritualitat allunyada de tot formalisme. El que compta per a un creient és la seva condició de cristià batejat, no les cerimònies externes ni si viu a un convent. La Paraula de Déu i els Pares de l'Església han de guiar la persona en el camí d'aquesta terra.

La revolució de Luter arrasava i semblava que la raó era subjugada per l'emoció i la justícia per la violència. Ben sovint es recorregué als soldats i les armes en comptes dels arguments. Erasme

Hubert Jedin

MANUAL DE HISTORIA
DE LA IGLESIA

VII

BIBLIOTECA HERDER
SECCIÓN DE HISTORIA

RICARDO GARCIA VILLOSLADA

LUTERO VISTO POR LOS
HISTORIADORES CATOLICOS
DEL SIGLO XX

Anulé
ICT

YD
24
10

FUNDACION UNIVERSITARIA ESPAÑOLA
MADRID, 1973

Stefan Zweig

Erasmus
de Rotterdam

Triunfo y tragedia
de un humanista

PAIDOS TESTIMONIOS

va tenir notícia que alguns dels amics seus havien estat cremats o ajusticiats. Per exemple, John Fisher, Thomas More i Zwingli. Les pressions d'altres personalitats, reis i papes inclosos, per tal que escrigués contra luterans o contra els catòlics augmentaven de grau. La resposta d'Erasme és que no aprova la causa luterana, però té moltes tasques que l'esperen abans de concentrar-se en aquest rebuig.

Tot i que no es volia involucrar en qüestions teòriques i doctrinals referent a la fe, sí que en va aprofundir una, la de la llibertat o lliure albir. Luter havia escrit que la salvació de l'home depèn únicament i exclusivament de la voluntat de Déu, de la seva gràcia. L'home està totalment amarat de pecat i qualsevol cosa que faci per deslliurar-se'n encara l'enfonsa més. De fet, Déu ja ha predestinat a un determinat més enllà –segons els seus designis– cada persona vivent. L'home només pot encomanar-se a la misericòrdia divina i creure en Jesucrist, els mèrits del qual és l'única cosa que pot salvar.

Erasme qualifica el pensament de Luter al respecte d'exagerat. Sosté el savi que l'home neix lligat al pecat, però que, així i tot, pot demanar a Déu sortir d'aquesta lamentable situació i depèn del pecador que aprofiti l'oportunitat. Creu que en alguna mesura l'home ha de ser lliure per tal que no es converteixi en un ser negligent i irresponsable. Ho exigeix la mateixa dignitat de la persona.

Argumenta el savi que l'Escriptura, els filòsofs i el sentit comú confirmen que la voluntat és lliure. Altrament, per què l'Escriptura exhorta a l'obediència si tot és un fatalisme i Déu ja ha predestinat la persona? Si no hi ha lliure albir, no hi ha culpa en el que hom fa. Aleshores, com es podrà demanar que l'individu lluiti contra les passions de la carn, qui s'animarà a corregir les pròpies males inclinacions? En tot cas, mentre la cosa no estigui del tot clara, la sol·licitud pastoral i teològica exigeix no exposar certes opinions al gran públic.

Luter reconeix que el seu contrincant ha anat dret al moll de l'os i ha agafat el toro per les banyes. El papat, les indulgències i el purgatori són temes menors, encara que siguin els objectius més freqüents dels atacs que rep. Però la qüestió decisiva és la de la llibertat humana. Ara, de res valgueren els arguments per a Luter que contestà l'escrit –intitulat l'albir esclau– amb violència, sarcasmes i insults. Qualificà el savi de ridícul, neci, sacríleg, xerraire, sofista, ateu i ignorant. El reformador no accepta els arguments trets de la tradició de l'Església ni dels Pares ni dels sants. Només l'Escriptura per ell interpretada té raó.

Res d'estrany si a Erasme li desagradava la combativitat i agressivitat de l'adversari: *"La seva aspresa és tan gran que, encara que fos la pura veritat tot el que ha escrit, la causa no pot tenir un bon final."*

Els prínceps alemanys es mantingueren fidels a la reforma luterana que també afavoria interessos ben materials. Ignorant les pretensions papals, s'alliberaven dels impostos i altres imposicions oneroses. Es negaren a entregar Luter al Papa.

ERASME ESTÀ SITUAT A LA CRUÏLLA ENTRE LA REFORMA PROTESTANT I LA RÍGIDA ORTODÒXIA DE L'ESGLÉSIA CATÒLICA

Dues figures per a la posteritat

A la cruïlla entre la reforma protestant i la formal i rígida ortodòxia tradicionalista de l'Església catòlica, el cautelós Erasme es va guanyar l'enemistat d'ambdós bàndols. Per als catòlics era un perillós reformista, mentre que per als luterans calia dubtar de la seva sinceritat. El consideraven venut al Papa o, si més no, incapaç d'adquirir un compromís. Les seves idees s'estengueren per tot Europa. Per cert, a Espanya amb un vigor més rellevant que en altres països europeus. Erasme va ser repudiat per uns i altres i, per si no bastàs, sofrí de gota i reumatisme. Malgrat tot, el seu humanisme, l'amor a les Escriptures, la seva ciència filològica i literària, com també l'esperit crític i reformista que l'acompanyà al llarg dels anys, li han atorgat un lloc d'honor en la història, particularment en l'època del Renaixement.

Per Erasme, la saviesa cristiana no necessita reflexions enrevessades. S'ha de fonamentar en els Evangelis i les cartes de sant Pau i tenir en compte que els llibres pagans contenen també molts ensenyaments que concorden amb la doctrina de Crist. La reforma cristiana havia de consistir a treure's de sobre les coses inútils, els formalismes que el poder de l'Església i dels convents hi havia anat acumulant al llarg del temps. I també a alleujar les discussions i sil·logismes dels escolàstics que tot ho compliquen. Fe sincera, caritat sense ficció i esperança ferma és el que demana el camí assenyalat per Jesucrist.

Per obtenir aquest resultat Erasme considerà que era molt oportú fer una edició crítica del Nou Testament i que la seva lectura s'estengués tot el possible. Igualment recobrà els escrits dels Pares de l'Església.

La reforma de Luter és un capítol que ha configurat la història d'Europa i en certa manera de la humanitat. Les idees de Luter desbarraren el camí de la llibertat de consciència. L'essència del cristianisme –sostenia el reformador– no s'havia de cercar en l'organització que encapçalava el Papa, sinó en la comunicació directa de cadascú amb Déu. En aquest camí trobà grans obstacles i poderosos adversaris, però ell els enfrontà amb gran valor i perseverança.

El protestantisme de Luter conduí a un canvi d'actitud en molta gent. Si el frare reformador qüestionava l'autoritat del Papa, els prínceps eren convidats a ocupar el seu poder. Quedava reforçada l'autoritat dels laics. Ara bé, molts pagesos també treien altres conclusions: si la reforma justificava la desobediència al Papa, també podien posar en entredit l'autoritat dels seus senyors, sovint injusts i sense entranyes. Per aquí es va arribar a una explosió de violència que Luter no aprovà mai.

El protestantisme –aquí hauríem de citar Calví, potser amb més motiu que Luter– influí també en les actituds de la burgesia. La moral protestant no és amiga dels luxes i l'ostentació, sinó que prefereix una vida austera. Els negociants tenien la impressió que els seus esforços personals ja eren recompensats en aquesta vida i la demostració era que s'enriquien i estalviaven més i més.

Un punt dèbil del protestantisme rau també en la diversitat d'interpretacions de la Bíblia. No hi ha un intèrpret autoritzat. Cadascú pot treure les conseqüències que l'Esperit l'inspiri. Aquest punt fragmenta el protestantisme com també el fet que no hi hagi una autoritat suprema de referència.

FORESTAL PARK

  23,00€
 18,00€

FORESTAL PARK

+ **AQUALAND**
EL ARENAL

 39,80€
 26,40€

SAVE 12,20€

FORESTAL PARK

+ **SPORTS CENTRE**
RAFA NADAL

 32,60€
 24,60€

SAVE 9,40€

FORESTAL PARK

+ **Palma Mallorca aquarium**

 43,00€
 27,00€

SAVE 3,00€

FORESTAL PARK

+ **HIDROPARK**
Alcudia

 38,00€
 26,00€

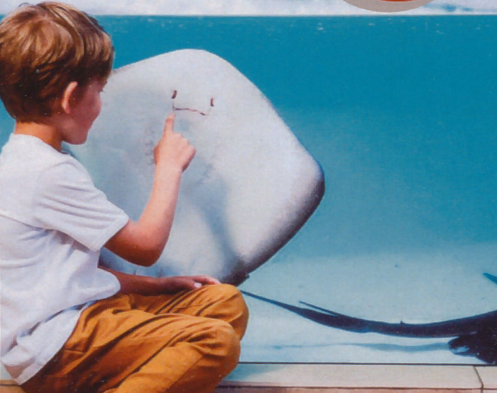
SAVE 10,90€

FORESTAL PARK

+ **MARINELAND**

 38,00€
 24,00€

SAVE 11,00€

L'ESPERAT MUSEU MARÍTIM DE MALLORCA. UNA ILLA LLIGADA AL MAR

Catalina M. Martorell

El novembre de 2017 es feia conèixer la notícia sobre la creació del Museu Marítim de Mallorca. La notícia va ser molt ben rebuda pels col·lectius que, des del tancament de l'antic museu (1972), reivindicaven la creació d'un espai museístic per acollir tot el patrimoni relacionat amb la mar.

Sembla que aquesta vegada va de bo i ja està programada la implicació de diferents institucions que formaran un consorci, que són el Consell de Mallorca, el Govern Balear, l'Ajuntament de Palma i Autoritat Portuària.

El museu s'ubicarà a ses Voltes i el Parc de la Mar, que acollirà l'exposició d'embarcacions a l'aire lliure. De moment es començarà per l'espai expositiu i amb ses Voltes com a referència central d'un projecte que s'anirà constituint en diferents fases. El museu s'anirà ampliant en diferents espais descentralitzats com els ubicats al port de Palma i, a més, es volen signar diferents convenis amb els ajuntaments dels pobles interessants a incorporar altres centres com fars, drassanes, etc.

Els objectius que s'ha marcat el consorci són investigar, conservar, recuperar i difondre el patrimoni marítim i portuari de Mallorca, així com tot el llegat històric que suposen totes les activitats relacionades amb la mar i els ports, i estimular i fomentar els treballs que tracten aquests mateixos.

Una part important serà també la de la restauració i recuperació de peces que anirà a càrrec de l'Escola de Mestres d'Aixa del Consell de Mallorca, el màxim impulsor del projecte. A més, volen impulsar

activitats lligades a fomentar la cultura marítima a través d'exposicions, investigacions i programes diversos: tot un bon propòsit que esperem que es compleixi.

Però anam més enllà d'aquest propòsit i analitzam què hem deixat perdre i que podem recuperar? El temps passa, i des que l'antic museu marítim el 1972 ubicat al Consolat de Mar tanqués les seves portes, hem perdut gran part del llegat marítim mallorquí. Gràcies a la feina que aquests anys han fet els Amics del Museu Marítim, sabem que des del 2002 fins a dia d'avui s'ha perdut el setanta per cent de les embarcacions tradicionals de Mallorca en totes les seves tipologies, principalment en el sector pesquer. Estam parlant de barques de bou, llaüts o bots de final del segle XIX o principi del segle XX que han estan desmantellats i només unes poques han estat conservades i ara mateix es troben dipositades a les coves de Bellver a l'espera de l'obertura del nou museu. En total són setze embarcacions recuperades per l'Associació d'Amics del Museu Marítim i moltes de les quals podran ser restaurades. A més s'està treballant en un catàleg de barques antigues ubicades en els ports de Mallorca. Podríem citar algunes conegudes per la població mallorquina com La Balear de 1924 i que en el seu dia va recuperar el Consell de Mallorca o el Nuevo Tomás de 1940, que està en procés de restauració per part del mateix Consell.

Embarcacions tradicionals,
protagonistes del paisatge marítim de Mallorca

Però no sols parlem d'embarcacions, sinó també d'altres peces que haurien de formar part d'aquest futur museu. No es pot obviar la relació de Mallorca i la mar i així ens ho explica la nostra història. El patrimoni històric marítim de Mallorca ens ha de servir per contar la importància de Mallorca dins el món del comerç, així com també de l'activitat de la pesca professional. Tot això ens dur a pensar la infinitat de gent lligada a la mar que ha habitat aquest territori. Així doncs, hem de parlar dels treballadors de la mar i aquests darrers anys s'ha de sumar també la mar com a lleure. Tots ells, malgrat treballar-hi, n'han estat alhora uns grans amants perquè la mar és sinònim de llibertat.

DES DEL 1972, EL MUSEU HA ESTAT TANCAT I MALLORCA HA FET MALBÉ GRAN PART DEL PATRIMONI MARÍTIM

La nostra història està plena de professionals de la mar: mariners, comerciants, cartògrafs, constructors de vaixells, calafats, mestres d'aixa, pescadors, adobadors de xarxes, peixaters i peixateres, etc. Molts cops, aquests treballadors del mar han donat identitat a barris de Palma o han estat l'origen d'un poble.

Però la mar al llarg de la història també ha estat quelcom perillós. Per això la nostra història també té a veure amb aquests perills: la pirateria, els corsaris o la mort a causa dels naufragis. D'aquí la religiositat

de les comunitats marítimes de Palma que, sota el patró Sant Telm i el seu oratori ubicat a l'actual Passeig Marítim, cercaven la protecció d'aquest sant davant els perills de la mar. Però també hem de parlar dels exvots que podem trobar a les esglésies dels barris lligats a la mar com la Llonja, Santa Catalina, Sant Pere, es Molinar, etc. i altres pobles costaners. Arribats al segle XIX, es varen començar a crear pòsits de pescadors i societats de socors mutus per emparar a les famílies dels treballadors de la mar en cas de malaltia, invalidesa o viudetat. Fins fa ben poc restaven actives societats de previsió social com el Montepío del Arrabal a Santa Catalina i que precisament va ser creada el 1894 per donar cobertura a la gran quantitat de mariners que vivien al barri. Una altra que encara en resta l'antic edifici, i que avui ha estat reconvertit en teatre municipal, és la societat Mar i Terra també de Santa Catalina. Aquesta havia nascut amb la mateixa intenció, la de cobrir les necessitats a les famílies marineres en cas de desgràcia.

EL PATRIMONI MARÍTIM ÉS PLURAL I CULTURALMENT IMPRESCINDIBLE PER EXPLICAR LA IDENTITAT DE MALLORCA

D'alguna manera tot aquest món antropològic i cultural hauria de quedar reflectit en aquest futur Museu Marítim de Mallorca que sembla que serà una realitat aquest 2018. Per ventura és de justícia històrica començar a parlar d'una illa lligada a la mar i no només a la terra i adoptar un altre punt de vista i veure una Mallorca oberta i al corrent dels avanços i progressos del món.

Ja ho sabem que la historiografia tradicional veia Mallorca com un territori rural, conservador i catòlic, però a aquesta visió cal sumar-hi la Mallorca relacionada amb el mar. Sobretot cal tenir en compte l'arribada de noves idees per via marítima, és a dir el canal per on tradicionalment ha arribat la modernitat pel que fa als corrents polítics més avançats o l'arribada de nous coneixements i invents.

Esperem que al discurs museístic d'aquest nou centre no li manqui aquesta visió de la història i sigui un museu de la gent per a la gent.

Què és Palma XXI?

Jaume Garau

PALMA XXI és una entitat ciutadana, sense afany de lucre, independent i oberta. Vol arribar a ser un observatori de referència sobre el passat de la ciutat, el seu present i el potencial futur.

El principal objectiu és comprendre les tendències constructives i destructives de la ciutat, des de 1900 fins ara. Això ho feim amb la participació de molts especialistes que fan feina sobre Palma des d'una perspectiva històrica, psicològica, sociològica, econòmica, cultural, política, urbanística i arquitectònica, per tal de poder preveure el futur desenvolupament i fer propostes de millora.

També volem ajudar a ordenar el coneixement existent sobre la ciutat i d'aquell que en el futur es vagi creant, ja que pensam que ara està molt fragmentat i d'accés difícil. Volem integrar aquest coneixement d'una manera contínua i comprensible, així com fàcilment accessible als especialistes i al públic en general. Finalment, volem participar en els organismes institucionals per donar difusió a les nostres propostes i promoure debats públics a través d'Internet i de manera presencial, mitjançant conferències, taules rodones, i jornades sobre els temes que afecten Palma

Així i tot, el nostre interès final es pensar contínuament com hauria de ser el futur de Palma. Moltes ciutats europees com Venècia, Florència, Viena, Berlín, Amsterdam, Praga o Barcelona, de diferent mida i característiques, però totes amb molt èxit de demanda turística i activitat econòmica, estan pensant i actuant sobre la manera com lidiar amb un creixement fora del seu control, que les fa a llarg termini insostenibles.

En aquestes ciutats i altres d'arreu del món, estan sorgint moviments socials que volen pensar formules econòmiques, socials i culturals diferents a les actuals. Nosaltres volem formar part d'aquest moviment internacional.

Quines activitats fa ara Palma XXI?

A més de les activitats de sensibilització i divulgació que fem a través del nostre web www.palmaXXI.com, també realitzam distints projectes de llarga durada. Pot-ser el projecte més complex és el que anomenam Futur per Palma, una iniciativa que presenta cinquanta propostes per a les properes dècades del que hauria de ser Palma. Consisteix a recollir i exposar les idees compartides per molts de ciutadans, entitats i empreses que després s'hauran de transformar en actuacions públiques i privades.

Serán actuacions imprescindibles que s'han de dur a terme per aconseguir un futur sostenible per a la ciutat i perquè no perdi la seva personalitat forjada durant més de vint segles. En aquests moments hi ha sis entitats importants que hem subscrit una proposta conjunta, proposta que ha estat presentada fa uns dies al batle de Palma, senyor Noguera. En les properes setmanes anirem presentant la nostra idea a diferents entitats professionals, socials i econòmiques de la ciutat. Si voleu consultar el projecte, podeu seguir aquest enllaç:

PALMA TÉ REMEI?

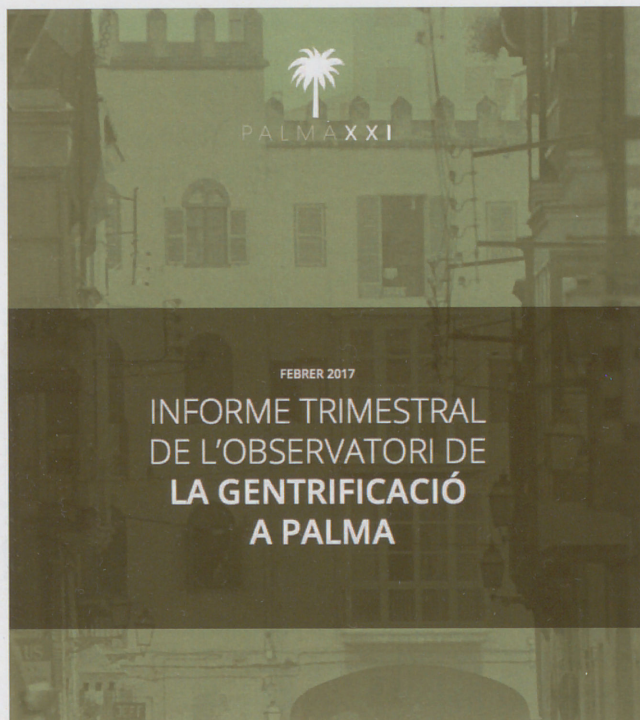
https://iniciativesxxi.com/wp-content/uploads/2017/07/PALMA_TE_REMEI_AAFF_WEB.pdf

Un segon projecte important i de llarga durada es l'estudi del fenomen de la gentrificació als barris històrics de Palma. La gentrificació es l'expulsió no volguda pels que se'n han d'anar, ràpida o lenta, de la població resident habitual d'una zona o barri de Palma, per una altra amb més poder adquisitiu. De moment hem fet un estudi general del problema que podeu consultar a:

https://iniciativesxxi.com/wp-content/uploads/2017/02/Informe-Gentrificacio_CAT_WEB.pdf

Ara estam preparant un estudi de detall de la gentrificació a Santa Catalina, estudi per al qual es necessària informació municipal que esperam obtenir a través d'un conveni que hem de signar aviat. Una vegada acabat el de Santa Catalina, anirem fent els estudis dels altres barris més afectats: sa Llotja, Calatrava, Canamunt, Molinar,

Finament, volem ressaltar aquí el projecte que anomenam Biografia de Ciutat. És una obra col·lectiva, oberta a tots els estudiosos de la ciutat i a tots els ciutadans en general. Pensam que es una iniciativa que ajudarà a preservar i millorar la ciutat que ens han deixat anteriors generacions.

Aquesta Biografia de Ciutat consisteix a crear una narració col·lectiva sobre els fets més significatius que expliquen l'evolució de la ciutat de Palma durant el segle XX fins a l'actualitat. La narració tindrà quatre parts. La primera serà introductòria, des dels inicis de Palma fins al segle XX. La segona serà des de 1900 a 1936. La tercera des de 1936 fins a 1979. Finalment la quarta serà des de 1979 fins ara.

PALMA XXI FORMA PART D'UN MOVIMENT INTERNACIONAL QUE CERCA FÓRMULES DE FUTUR PER A LES CIUTATS

Amb les aportacions de molts experts de diferents disciplines i de persones que han participat activament a la investigació o la gestió i desenvolupament de la ciutat, anirem fent la narració de la vida i obres de la ciutat de Palma.

Procés d'elaboració de Biografia de Ciutat

El procés va començar amb la revisió de la bibliografia existent i la definició –segons Palma XXI– de les quatre grans parts en què es dividiria aquesta biografia de Ciutat. Per a l'inici de la primera part, Palma XXI va fer un guió i una introducció.

Vàrem convidar sis persones expertes en l'època per presentar les seves idees claus i debatre amb un grup ampli de persones interessades i amb coneixements sobre Palma. La sessió de feina es va gravar, i amb les aportacions del debat de tots, Palma XXI va fer un text que es va retornar als participants per aportar-hi millores.

Aquesta dinàmica s'ha repetit per a les altres parts. Una vegada retornades les aportacions dels que hi havien participat, hem fet un nou text. Aquest text s'organitza en capítols en forma d'articles d'una llargària aproximada d'entre 300 i 400 paraules. A cada capítol se li afegeixen les referències bibliogràfiques, a més d'altres documents gràfics necessaris o pàgines web que expliquen detalls de la narració.

Abans de la seva publicació digital, cada capítol és revisat per una persona experta en el tema del que es parla. La revisió de l'expert consisteix a veure si li falta alguna cosa important o bé si hi ha cap errada que s'ha de corregir, a més dels suggeriments de canvis que hi vulgui fer. La persona que revisa figura al final de la pàgina amb una foto i un breu currículum, com es pot veure al web. Esperam que al final un centenar d'experts hauran col·laborat en la revisió de l'obra. Podeu veure el que hem publicat fins ara a: <http://iniciativesxxi.com/ca/capitols/introduccio1/>

Una vegada està publicada al web, els lectors poden fer aportacions i suggeriments de millora: aportacions raonades amb arguments sòlids que, si són acceptats per Palma XXI, s'incorporaran a la pàgina publicada. Cada any farem costar el nom de les persones que han fet propostes de millora.

Cada part se sotmet al disseny final que fa l'empresa que gestiona la pàgina web per fer una publicació en paper. Fins ara hem fet la publicació de la primera part i estam fent feina amb la segona. En la primera part de la Biografia de Palma hem fet un ràpid recorregut per aquelles etapes per les quals ha passat la ciutat –des que la fundà el cònsol romà Quinto Cecili Metel l'any 123 aC fins arribar al segle XX–, i per aquells fets que han deixat una empremta rellevant que avui encara podem veure o constatar.

En la segona part, que va de 1900 a 1936, parlam de com el somni de modernitzar la ciutat va acabar

en el malson de la Guerra Civil. Descrivim com Palma va viure un primer terç de segle apassionant. L'energia creativa es va desenvolupar de forma contínua en múltiples activitats que varen convertir la ciutat en una de les més modernes d'Europa en comparació amb altres de dimensions semblants. Malauradament, tot va acabar malament. En un context europeu cada vegada més bel·licós, l'Espanya dels dos bàndols va acabar en una guerra que va arrossegar a tots i de la qual Palma no va sortir indemne.

Què pretenem amb aquesta iniciativa?

Pensem que, per planificar millor el futur, hem de conèixer el passat. Per això, feim aquest recorregut històric del que ha estat Palma al segle XX, per tal de fer propostes del que volen els ciutadans que sigui la nostra ciutat del segle XXI.

Aquest recorregut històric ens ha de servir per entendre les claus profundes d'un creixement de la ciutat que ha sobrepassat els límits sostenibles, que ja ha destruït molt de patrimoni i que ara trobam a faltar. Palma pot arribar a transformar-se –especialment els nuclis històrics de la badia– en una ciutat que viu d'esquena als residents, morta per a la vida social normal, convertida en una plataforma de negoci turístic, urbanístic i comercial internacional.

Per tot això creim que, si els ciutadans coneixem millor la nostra ciutat, estarem més capacitats per participar en un debat sobre el nostre futur.

Margalida Amengual (Cativa): entre el culte als sants i el culte a la celebritat

Andrea Graus

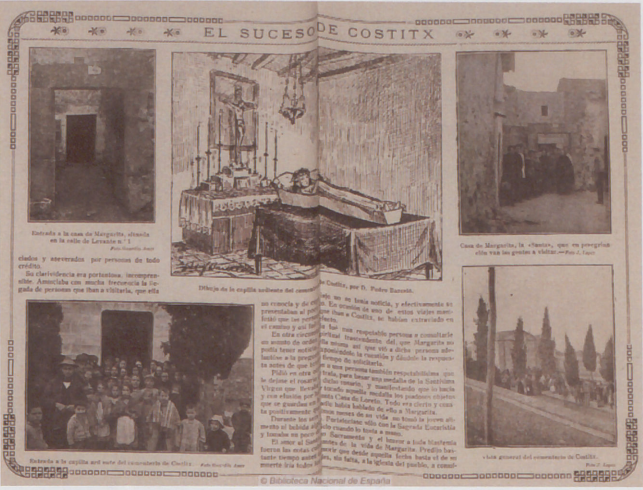
Margalida Amengual durant l'èxtasi (Arxiu Diocesà de Mallorca)

Un diumenge plujós del febrer de 1919, personalitats de l'alta societat de Palma van rivalitzar amb els joves de Costitx, poble situat al centre de Mallorca, per transportar un fèretre al qual seguia una processó de devers 3.000 persones. El fèretre contenia el cos de Margalida Amengual Campaner (1888-1919), coneguda com «na Cativa», una laica que, amb només sis mesos, havia obtingut fama de santa en tant que portadora dels estigmes de la Passió de Jesucrist. La dita «Viu ràpid, mor jove i deixa un bonic cadàver» s'aplica perfectament al seu cas. Segons aquells que havien presenciat els «divendres de Passió» a ca na Cativa, en morir, la jove va mantenir la mateixa expressió que tenia durant l'èxtasi. El seu «cadàver extàtic» va contribuir a l'entusiasme popular que havia despertat a Mallorca. Al voltant de 80.000 persones van visitar la capella ardent, amb alguna vinguda de Barcelona i més enllà. El cos va ser exposat durant deu dies a l'església sense mostrar cap signe de putrefacció. Molta gent van vetllar-lo totes les nits que va romandre sense sepultura. Un periodista enviat per la revista Balears va fer un reportatge dels esdeveniments digne de la fama d'Amengual. La devoció popular hauria continuat si no fos perquè

una ordre governamental va obligar a enterrar «la santa».

DESENES DE MILERS DE PERSONES VAN VISITAR LA CAPELLA ARDENT DE MARGALIDA AMENGUAL, EL 1919

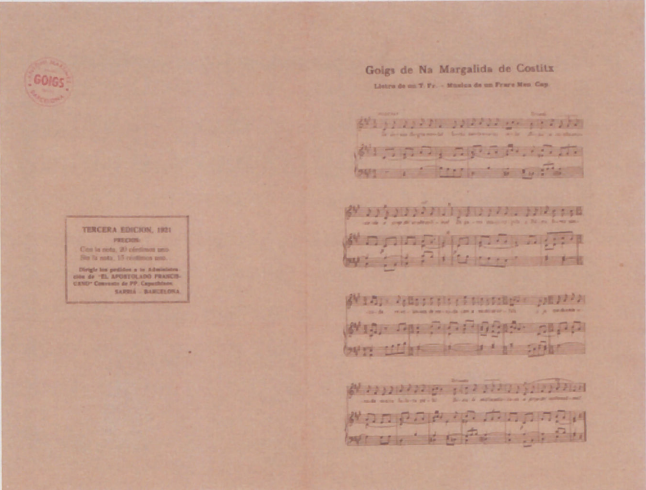
Hi ha grans paral·lelismes entre el culte als sants i el culte a la celebritat. De fet, per esdevenir sant un ha de començar per ser cèlebre mitjançant l'anomenada fama sanctitatis, condició indispensable per obrir una causa de canonització. La «canonització popular», o el fet que la gent erigeixi en sant figures com Amengual, és semblant a la sacralització de famosos com Elvis Presley, que són objecte de culte popular. El comportament dels fans s'assembla al dels devots religiosos. Com ells, organitzen pelegrinatges a les tombes o a les cases dels seus ídols, que converteixen en petits santuaris. Per comprovar-ho, res millor que passejar-se pel cementiri de Père Lachaise a París, on rar és el dia en què la tomba de Jim Morrison no es trobi envoltada pels «fidels», repleta d'espelmes i missatges a

mode d'exvots. Els autògrafs, fotografies o d'altres objectes que els fans obtenen dels famosos funcionen gairebé com a relíquies. A través d'ells aconseguixen sentir-se a prop de la celebritat de la mateixa manera que un devot utilitza l'estampeta d'un sant, o una relíquia seva, per demanar-ne la intercessió. Així com podem llegir la història dels famosos mitjançant el paral·lelisme amb el culte als sants, la vida de Margalida Amengual és, en molts aspectes, un relat de fama i cultura popular.

Després del funeral, els seguidors d'Amengual van començar a publicar llibrets sobre la seva vida. A aquestes publicacions va contribuir més tard la biografia publicada per Juan Bautista Munar el 1969, any en què es va obrir la causa de beatificació de na Cativa. Com amb totes les grans celebritats, siguin de caire religiós, polític o artístic, la vida d'Amengual se'ns presenta com un mite on es fa difícil discernir la realitat de la llegenda. Segons les publicacions mencionades, Amengual va ser abandonada el dia del seu naixement i una família humil de Costitx la va adoptar a l'edat de cinc anys. Malgrat ser extremadament creient, no va aconseguir entrar en un convent. Avesada a meditar llargues hores sobre la Passió va fer-se terciària Franciscana i va viure una vida piadosa, sense casar-se ni abandonar casa els pares. Tot va canviar el juliol de 1918, quan començà a experimentar dificultats per empassar. Segons el relat de la família, des de llavors i fins el dia de la seva mort, el 30 de gener de 1919, Amengual només es va alimentar de l'Eucaristia i de gel barrejat amb sucre i canyella.

Durant aquest període d'inèdia, els fenòmens extraordinaris es van succeir un rere l'altre. El mateix

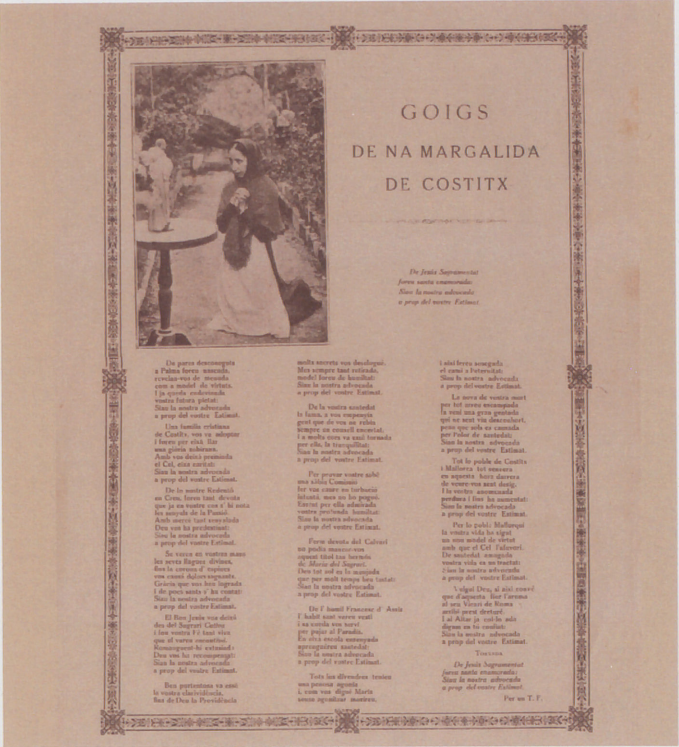
estiu de 1918, Amengual va veure com els estigmes apareixien sagnants a les seves mans, peus i front. L'èxtasi començava sempre els divendres a les dotze en punt del migdia. Per comprovar si fingia, els habitants de Costitx van manipular el rellotge de l'església. Malgrat que les campanes no van sonar, l'èxtasi va tenir lloc a l'hora en punt. Passat un temps, el estigmes es van tornar invisibles, però Amengual va continuar revivint la Passió cada divendres. A més dels carismes descrits, Amengual tenia el suposat do de la clarividència, el qual li permetia conèixer amb precisió tota mena d'esdeveniments –per exemple, es diu que va predir correctament el dia de la seva mort.

La nova es va estendre per Mallorca i centenars de persones van acudir a Costitx per presenciar els fenòmens incrèduls. Joan Gual Siquier (1882-1939), director espiritual d'Amengual i sacerdot de Costitx, va ser el primer a sospitar. La jove sentia devoció per Gemma Galgani (1878-1903), una mística laica italiana, 'estigmatizada', que seria canonitzada el 1940. Amengual guardava una biografia sobre Galgani en la seva petita biblioteca, la qual el seu director li va retirar en aparèixer els estigmes, tot pensant que intentava imitar-la. El bisbe de Mallorca, Rigoberto Doménech, va encarregar una investigació eclesiàstica a Nicolau Saggese i Antoni Sancho, on es va concloure que els fenòmens eren d'origen diví. El misteri dels fets que rodejaven la jove va ser igualment constatat per metges mallorquins, com Sebastià Amengual, qui va descartar que les teories mèdiques utilitzades llavors per explicar l'experiència mística, com la histèria i la hipnosi, poguessin aplicar-se al cas d'Amengual.

En conèixer les conclusions favorables de la comunitat científica i religiosa, la fama d'Amengual es va disparar i cada cop foren més els que es desplaçaven a Costitx per contemplar «la santa» en èxtasi. Enfront de l'allau d'interessats, el clergat va començar a limitar el nombre de visitants tot atorgant autoritzacions. Aquells que no aconseguien accedir al dormitori d'Amengual durant els «divendres de Passió» s'havien de conformar amb observar-la durant els seus (escassos) passeigs, o durant la missa, on es deia que un dia va levitar mentre resava. En aquest sentit, Amengual va patir tots els inconvenients atribuïts a la celebritat, com la manca d'intimitat, les aglomeracions i fins i tot els assetjadors que, sense causar-li cap perjudici greu, li impedièren retrobar la calma per les seves pràctiques espirituals. Com una estrella fugaça, Amengual va morir en el pic de la seva fama només sis mesos després d'haver-se fet conèixer mitjançant els estigmes de la Passió, fet que va contribuir a mitificar-ne la figura. Na Cativa va ser enterrada amb una acta escrita en llatí, signada per la comissió de teòlegs que va examinar el seu cas. Hi van descriure els seus carismes per assegurar-se que la seva història no es perdria en un futur, i per facilitar la identificació del cos en cas d'exhumació. El 2008, un cop provades les seves virtuts heroiques, Benet XVI la declarà venerable.

El «fenomen Amengual» es va viure a Mallorca com un episodi d'efervescència i comunió espiritual. Essent una «santa» pensada pel poble i construïda des del poble, la seva vida va deixar de pertànyer-li per convertir-se en un element més de la cultura popular. Els «Goigs de na Margalida de Costitx», escrits per un terciari franciscà i amb música d'un frare menor caputxí, són la prova més clara de com el fenomen es va integrar en la història i les tradicions de l'illa. Els goigs expliquen l'experiència mística d'Amengual i la fama que va adquirir. Els va editar la revista El Apostolado Franciscano el 1921 i, en menys d'un any, se'n van imprimir tres edicions –la cinquena va tenir lloc el 2011. Algunes estrofes diuen així:

Va causar admiració
veure en cert punt repetida
l'agonia dolorida
en vos de Nostre Senyor.
Molts divendres admirada
per tal prodigi heu estat.

Goigs de Margalida Amengual (1921)

La nova de la vostra mort
per tot arreu escampada
fa venir una gran gentada
qui en sent viu desconhort,
pena que sols es causada
per l'olor de santedat

Tot el poble de Costitx
i Mallorca tota entera
en aquesta hora darrera
de veure-us sent desig.
I la vostra anomenada
perdura i fins ha augmentat.

Per al poble mallorquí
la vostra vida ha sigut
un nou model de virtut
amb què el Cel l'afavorí.
De santedat amagada
vostra vida es un tractat.

En la història dels sants, com en la història de les grans celebritats, l'etapa de després de la mort té una importància cabdal en termes de la propagació del culte. A aquest fet contribueixen diferents aspectes, com ara les publicacions, la preservació material de tot allò relacionat amb la

persona cèlebre, o les pràctiques col·lectives que cimentaran el culte; per exemple, pelegrinatges i celebracions de l'aniversari de la seva mort. Ja hem mencionat que el comportament dels fans de les celebritats s'assembla al dels devots religiosos en tots aquests àmbits. Al mateix temps, fenòmens a mig camí entre la cultura popular i la religió, com el culte d'Amengual, es mercantilitzen en la mesura en què apareixen productes i pràctiques que permeten fer-ne una explotació comercial. Publicacions com ara els Goigs o la biografia de na Cativa l'any 1969, encara que tinguin una vocació divulgadora i, potser, destinin els beneficis comercials a la causa de beatificació, contribueixen a fomentar fenòmens amb un impacte econòmic important, com el turisme religiós.

Cada setmana durant els vint-i-cinc anys després de la mort d'Amengual hi va haver gent vinguda a Costitx atreta per la seva fama de santedat. Alguns eren devots que buscaven la intercessió de «la santa», d'altres curiosos que havien sentit a parlar-ne. El sacerdot del poble, Joan Gual Siquier, tenia una llista amb el nombre de visitants i la nacionalitat. La gran majoria provenien de Mallorca, però també n'hi havia d'altres parts d'Espanya, de França i fins i tot d'Amèrica. Bona part de la història i les tradicions de Costitx es van enfocar a exaltar la vida i virtuts d'Amengual. El 1969, coincidint amb el 50è aniversari de la seva mort i l'inici de la causa de beatificació, el poble organitzà una gran festa i el fèretre va ser traslladat del cementiri a l'església. Avui, la casa de na Cativa s'ha convertit en un petit museu on es preserva el dormitori (decorat del seus èxtasis) intacte. Just en arribar a la porta principal, els visitants topen amb un bust d'Amengual. La guia turística de la Mancomunitat de Mallorca anuncia el seu domicili com un lloc d'interès cultural.

El «fenomen Amengual» és fàcilment assimilable al d'altres cèlebres laiques estigmatitzades de l'era contemporània a qui la gent adorava com a santes, com la ja mencionada Gemma Galgani, la belga Louise Lateau (1850-1883), les franceses Marie-Julie Jahenny (1850-1941) i Marthe Robin (1902-1981), o l'alemanya Theresa Neumann (1898-1962). Com ha passat amb el domicili d'Amengual, les cases d'aquestes místiques han estat preservades com a museus vivents i santuaris particulars, a vegades sense obtenir l'autorització de la diòcesi. Aquesta tradició, si bé té els seus

Església de Costitx, on hi ha enterrada Na Cativa

orígens en la conservació de les habitacions dels sants, s'ha estès en tots els àmbits relacionats amb la fama més enllà de la religió. Així, podem visitar els domicilis d'escriptors, de polítics, d'estrelles del rock o de llegendes de Hollywood. Malgrat operar a una escala més regional que internacional, el cas d'Amengual il·lustra en molts aspectes el desenvolupament i evolució de la celebritat i el culte popular en el sentit més ampli del terme. Tots els elements associats amb la fama hi tenen cabuda: des de la pèrdua de privacitat i el comportament assetjador d'alguns «devots/fans», passant per la vetlla col·lectiva del cadàver i el pelegrinatge al domicili o la tomba de la persona cèlebre, fins a la preservació i sacralització de les seves possessions materials. Vist des d'aquest punt de vista, el culte als sants i el culte a la celebritat estan íntimament lligats.

Referències:

- Arxiu Diocesà de Mallorca, caixa 13.1 (documents sobre Margalida Amengual)
- Miguel Duran, Impressions i notes biogràfiques de na Margalida de Costitx (Inca, 1919)
- Andrea Graus, "A visit to remember. Stigmata and celebrity at the turn of the twentieth century", *Cultural and Social History*, 17, (2017), pàg. 55-72.
- Juan Bta. Munar, Margarita de Costitx. Datos biográficos de la Sierva de Dios Margarita Amengual Campaner (a) Cativa, 1888-1919 (Palma de Mallorca, 1969)
- Chris Rojek, *Celebrity* (London, 2001).

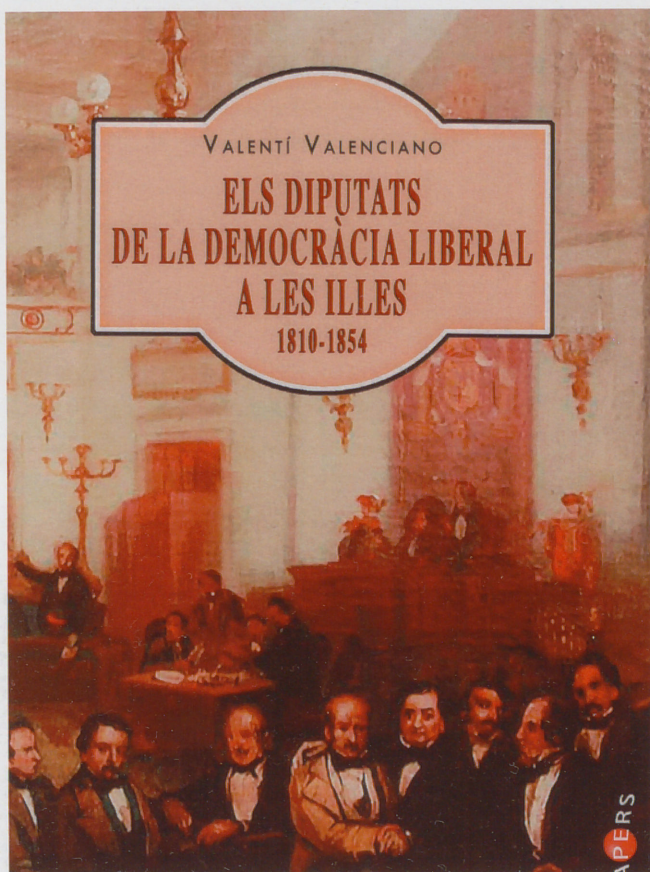
ELS PRIMERS DIPUTATS DE LES ILLES BALEARS AL SERVEI DEL LIBERALISME POLÍTIC

Francesc Antich Oliver

És per mi un honor poder presentar, juntament amb l'historiador Sebastià Serra, aquest llibre del company i amic Valentí Valenciano. Encara que reconec que estic un poc cohibit enmig de dues persones tant versades en la recerca i tan estudiosos de la història.

He de dir que en els meus inicis a la cambra autonòmica i al Consell Insular Valentí Valenciano, un diputat feiner, intel·ligent i metòdic, em va ser de gran ajuda. Més d'una vegada vaig anar Binissalem cercant auxili a l'hora de preparar algun debat, i sé que ja em cridà molt l'atenció la curiosa organització de la seva documentació. En aquell temps, la seva incansable capacitat de feina va enviar al diari de sessions un caramull de sòlides intervencions i, més d'una vegada, el va carregar de tasques a la direcció del grup parlamentari. Record que, al primer pacte, va desenvolupar amb excel·lència la tasca de coordinar el govern amb els grups parlamentaris que li donaven suport, tasca per a la qual no serveix qualsevol, si es vol aconseguir unitat d'acció, entre partits que no sempre coincideixen en els seus plantejaments, i que necessiten, de tant en tant, marcar territori i diferència. Aquesta labor necessita capacitat de diàleg, persistència en el seguiment dels assumptes, i flexibilitat i imaginació per anticipar propostes, algunes, totes elles, en les que Valentí Valenciano navegava força bé.

En definitiva, Valentí és una d'aquestes persones que passà per la política fent més feina que renou, amb molt de seny, i amb una voluntat de ferro per anar al fons de les coses i desentranyar-ne el seu vertader sentit. La seva trajectòria i la seva obra ho demostren, i la seva capacitat per bussejar pel segle XIX investigant el liberalisme, també.

Un segle XIX que deixà rere l'antic règim absolutista, i que des del liberalisme encetà l'etapa constitucional a Espanya, que és molt extensa i es caracteritza per la manca de capacitat de reforma. Davant les crisis constitucionals, històricament, s'ha optat pel cop d'estat o la revolució, instaurant un règim autoritari o iniciant un nou període constituent, una maledicció amb la qual és convenient acabar, emprant les clàusules de reforma, com es fa a la resta d'Europa. Corregir les mancances i adaptar la constitució als nous temps és la manera saludable de consolidar-la i de donar-li legitimitat.

A l'etapa que ens presenta Valentí Valenciano, la constitució de 1812 té una influència cabdal, tant a Espanya com al liberalisme europeu. Una constitució molt extensa que, com que romp amb el règim anterior, vol regular-ho gairebé tot. Es tracta d'una nova cultura política ordenada segons els principis de la raó, la llibertat i la igualtat i que cerca limitar el poder del monarca, racionalitzar l'administració i eliminar el règim estamental basat en els privilegis. Introdueix els elements legitimadors de l'estat modern: la nació i la sobirania. I, entre d'altres qüestions, estableix la separació de poders, i garanteix molts de drets i llibertats bàsiques.

Valentí Valenciano, autor del llibre

Són unes idees que van i venen durant la primera mitat de segle, amb importants consolidacions al trienni liberal, i a la constitució de 1837, i que al llarg del segle es veuran millorades des d'un punt de vista social i democràtic a la constitució del 1869, on, recollint la torxa del 1812, s'aprofundeix amb moltes qüestions: entre d'altres, s'abolí l'esclavitud i la pena de mort; s'impulsen millores per a la classe treballadora; té una declaració de drets i llibertats molt completa; s'implanta el sufragi universal directe i s'elimina la distinció entre electors i elegibles... malgrat que, com sabem, fins al 1933 del segle XX no s'aprovà el vot de les dones.

Avanços tots ells que forjaren molts dels fonaments democràtics i gran part de l'estat de dret que tenim avui. Un segle XIX que, a més, al 1873, va tenir un intent de constitució republicana federal, de la mà de Francesc Pi i Margall, una norma força avançada, que no va arribar a néixer, enmig d'una etapa molt convulsa propiciada per les guerres, les vagues i els cantonalismes. És el primer intent per canviar el sistema centralista, embrió del cert federalisme de les dues constitucions del segle XX: la de 1931, un estat integral amb dret a l'autonomia; i la vigent de 1978, de l'Estat de les autonomies. Un cert federalisme, que alguns voldríem completar, convertint la descentralització actual en un vertader estat federal, social, cooperatiu i plurinacional.

Valentí Valenciano amb el llibre que avui presentam, d'una manera sintetitzada, ens apropa a una etapa poc estudiada i coneguda a les Illes. L'obra ens

instrueix sobre les eleccions celebrades entre els anys 1810 al 1854 i sobre els seus protagonistes, els diputats de la democràcia liberal que en representaren a les Corts espanyoles, democràcia que era censatària i, per tant, els diputats havien de ser posseïdors d'un cert patrimoni o sufragar un certs impostos.

L'autor aporta dades que ens permeten fer-nos una idea de les seves trajectòries, algunes prou rellevants, de les ideologies, professions, dels temps que els va tocar viure. I, també, de la tasca que feren, defensant els interessos de les Illes, tasca, que té semblances amb les reivindicacions que continuam fent avui en dia sobre finançament, inversions, insularitat, transport. etc. Quant a la tasca més activa o passiva de cada un dels diputats, ara i abans, hi té molt a veure la voluntat de cada persona, el grup amb el qual treballa, la capacitat que es té per estrènyer aliances amb diputats de territoris amb problemàtiques semblants, etc. També es rellevant la representació que té cada territori.

I aprofito per dir que crec que el Congrés, representatiu de la unitat i de la població, té una composició que no ens és gaire favorable, ens aniria millor una interpretació de la Constitució que donàs més força a les persones i menys a les províncies, fent que el valor del vot de cada persona sigui el més semblant possible, s'emeti on s'emeti. I que aquesta composició s'ampliàs al màxim previst. En canvi, el Senat, representatiu de la diversitat i dels

Sebastià Serra, Valentí Valenciano, Baltasar Picornell i Francesc Antich (Parlament de les Illes Balears, 14 desembre de 2017)

territoris, necessita una gran reforma, que, reduint-ne la composició, li doni més legitimitat territorial, i a nosaltres, petits com som, ens convindria que fos amb una representació igual per a cada comunitat autònoma. A més, es clar, que la Cambra alta fos determinant en la legislació de rellevància autonòmica i l'espai on les comunitats participassin en la conformació de la voluntat de l'Estat, que doni lloc a un treball en xarxa i no vertical, com és ara. L'obra és un reconeixement a unes persones concretes que dedicaren una part de la seva vida a l'acció política. Però també treballs com aquest reforcen la política en general, perquè ajuden a conèixer millor la casa que hem anat construint i ens ajuden a tenir més capacitats per encertar en les reformes, fugint de l'abús de superficialitat i d'immediatesa que fan que, sovint, la mirada curta domini per sobre la necessària planificació de les polítiques.

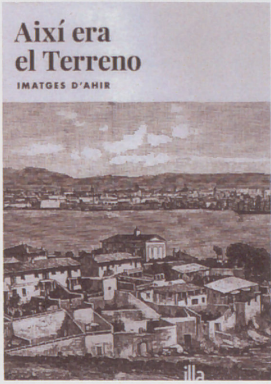
Un estudi del passat que ens hauria d'alertar de les vegades que hem travelat amb la mateixa pedra, per no repetir fracassos, com està passant amb Catalunya, on la història ens marca un problema polític que fa massa temps que penja. El llibre s'insereix en una època de canvis, es romp amb l'absolutisme i es legitima l'estat modern a través de la nació i la sobirania. Un estat nació que avui ja ens ha quedat petit i una sobirania que ja no es garanteix de totes les respostes a la ciutadania. Avui, toca compartir sobirania, federar esforços, integrar polítiques, fer més Europa per poder afrontar la lluita contra el canvi climàtic, les investides de la

globalització econòmica i financera, la immigració o, per exemple, la gran desigualtat existent. Per altra part, és una bona notícia que s'escriguin llibres que parlin de la feina parlamentària en uns moments en què la representació política està en crisi, en què es dona una superposició dels governs sobre els parlaments, en què sovint uns organismes que no ha elegit ningú són els que prenen les decisions, en definitiva, en uns moments en què cal aprofundir en democràcia. Parlant d'escriure llibres, vull recordar que seria força rellevant que les Corts Generals continuessin amb el Diccionario Biográfico de Parlamentarios Españoles, publicat del 1810 a 1854, i interromput per la crisi. És una eina de primer ordre per conèixer i entendre el nostre parlamentarisme.

Acab dient que sempre ens queda el conhort que els diputats que descriu el llibre feien feina amb unes circumstàncies més difícils que les nostres. Al llibre en surt algun que gairebé no va poder exercir el seu càrrec perquè, en arribar a Cadis, no va poder entrar a la ciutat a causa de un cordó sanitari per febre groga, res a veure amb els retards d'avió que patim en l'actualitat. Moltes gràcies i enhorabona a Valentí Valenciano pel llibre.

Francesc Antich i Oliver, expresident de les Illes Balears i senador

* Intervenció en l'acte de presentació del llibre Els diputats de la democràcia liberal a les Illes Balears 1810-1854, de Valentí Valenciano, al Parlament de les Illes Balears, el 14 de desembre de 2017.

XAVIER TERRASA.
Així era el Terreno.
Imatges d'ahir.
Illa Edicions
Palma, 2017, 317 p.

Recuperar la memòria dels barris, de la gent, de les classes populars, etc., és una feina molt agraïda sempre pels veïns i veïnes d'un indret. Això mateix ha passat en aquest “petit poble” de Palma, on els veïns han fet seva aquesta història del Terreno, un barri que aquestes darreres dècades ha sofert molts canvis en l'àmbit social i cultural, i fins i tot, podem parlar de certa degradació i deixadesa. Però la seva història és una altra, i és que a principi del segle XX va viure una època d'esplendor. Va ser un lloc on molts palmesans – provinents de la burgesia– es van construir una segona residència per estiuejar-hi. També, ja des de ben prest, aconseguí atreure molts d'estrangers que quedaven eclipsats pels encants del Terreno.

Després de la Guerra Civil, dita zona abandonà el seu perfil més turístic i els estrangers, recomanats pels seus països, deixaren de visitar l'Espanya franquista. Passada la postguerra, el Terreno es reconvertí a poc a poc en un centre d'oci nocturn. El llibre s'atura als anys seixanta i setanta, tot coincidint amb l'època d'auge

de l'oci i moment en què es crearen discoteques tan emblemàtiques com Tito's.

El llibre, però, no deixa a part altres temes prou suggeridors, com els inicis de la urbanització de la zona del Terreno, es Corb Marí, Son Alegre o Son Armadams. A més se'n recupera la toponímia de l'indret i es detalla pas a pas l'aparició del Terreno en el mapa i en la història. Una història, com hem vist, molt particular i és que en el Terreno es respirava un ambient cultural i social que la feia diferent de la resta de Palma.

A L'ESCOLANIA DE LLUC
COMBINARÀS ELS ESTUDIS
ESCOLARS AMB ELS
MUSICALS.

SI VOLS FORMAR PART
D'UNA DE LES ESCOLANIES
MÉS ANTIGUES D'EUROPA,
ESTUDIAR EN UN CENTRE
DE QUALITAT, TOCAR
UN INSTRUMENT,
DIVERTIR-TE, VIURE I
CONVIURE EN UN ENTORN
ÚNIC QUE ÉS PATRIMONI
DE LA HUMANITAT...

**T'ESPERAM
A L'ESCOLANIA
DE LLUC**

Informació i inscripcions per al
curs 2018-2019:
escolanialluc@escolanialluc.net
971 87 15 25
670 720 000

 Fes-te amic nostre

MARGALIDA CAPELLÀ.
¡Un héroe de Dios y de España! Diari i epistolari de guerra del sacerdot Cándido Fernández Bosch (1937-1938).
Leonard Muntaner,
Palma, 2017.

Aquesta novetat recull les cartes escrites al front de guerra pel capellà castrense Cándido Fernández Bosch. Aquest serà víctima de la guerra i morirà amb només 24 anys el 22 d'agost de 1938 a la batalla de l'Ebre. No serà l'únic front, ja que abans passarà per Manacor, Cogolludo i Extremadura.

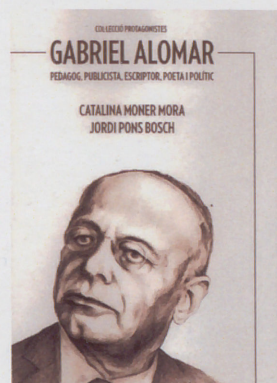
Margalida Capellà ha treballat i compilat aquest epistolari, que fins aleshores es trobava en mans de la família i que ha confiat amb ella perquè ho posi a disposició i al coneixement de tota la ciutadania. Capellà fins aleshores ens tenia acostumats a recuperar històries del bàndol vençut, unes històries com de sobra sabem que havien estat oblidades i silenciades durant el llarg franquisme. Ara s'atreveix i agafa coratge per publicar la veu d'una persona que defensarà a mort les idees de l'alçament feixista. Tenim l'oportunitat de llegir les seves vivències al front de guerra i conèixer el pensament d'un d'aquells que acabarà essent considerat "un héroe de Dios y de España".

A través de la lectura d'aquesta obra, constatarem una cosa que ja sabíem, el suport del que gaudiren les dretes a l'illa. Però, ara també és interessant veure, a través d'aquest llibre, aquella dreta més reaccionària i feixista que hi havia a Mallorca cap a l'any 1936. És molt interessant llegir els cercles familiars d'on prové Cándido Fernández, una família de dretes i

molt devota, però també amb un alt nivell cultural. Un oncle, el capellà Bartomeu Bosch, va ser director de l'Institut Ramon Llull de Palma i encarregat després del cop d'estat de dur a terme la depuració dels mestres. Un altre exemple seria una tia seva, Elionor Bosch, que també fou mestra, i avui en dia l'escola pública del poble de Santa Margalida, en record a la seva tasca docent, porta el seu nom. També és el cas de la seva germana –Catalina Fernández Bosch–, que dirigí el col·legi La Immaculada del Terreno, fundat en plena postguerra el 1942 i que comptà amb l'ajuda de Bartomeu Bosch i els germans Fernández Bosch. A final dels anys cinquanta na Catalina Bosch va assumir la direcció del centre.

Cándido Fernández fou ordenat sacerdot el juny de 1936 i tingué un paper destacat al seu barri, el Terreno (Palma), en els ideals nacionals catòlics. Allà topà amb un rector com fou Llorens Parera, del qui es diu que gràcies a la seva mediació el 1936 féu que molts de terreners no fossin tancats a la presó o executats. L'atreviment està servit. Es tracta de seixanta-nou cartes escrites al front de guerra. El diari ocupa un quadern i una llibreta, tot i que hi ha fulls en blanc. El quadern va des del 26 d'abril fins al 13 d'agost de 1937. I la llibreta, des del 16 de juny fins al dia que va morir, el 22 d'agost de 1938.

Catalina Martorell Fullana

**CATALINA MONER;
JORDI PONS.**

***Gabriel Alomar. Pedagóg,
publicista, escriptor, poeta i
polític.***

Illa Edicions, Palma, 2017, 168 p.

L'obra pretén fer conèixer a grans trets la figura polièdrica de Gabriel Alomar. Aquesta ha estat la intenció dels autors, dos experts en l'àmbit de la recerca dins el camp de la història contemporània de les Illes Balears, i que a més, se li afegeix la seva experiència docent a les aules de secundària i universitària. Per tant, com podem deduir, és una obra que pretén acostar-se a tot tipus de públic, i fins i tot, es té la voluntat que la figura de Gabriel Alomar pugui entrar a les aules i pugui esser treballada pels nostres estudiants.

Parlam, com dèiem, d'una figura polièdrica. Per ventura, allò més conegut és el vessant polític d'Alomar, però darrere el gran personatge hi ha més Alomars. Hi ha, com apareix relatat al títol, l'Alomar pedagóg, que farà classes a l'Institut Balear (Palma) i a l'Institut de Figueres (Girona), l'Alomar publicista, on trobem un capítol dedicat a conèixer tots els diaris on el mallorquí participà activament. Destacant, sobretot, la seva feina com articulista en la premsa de caire catalanista i socialista. També s'ha recuperat el seu vessant com a escriptor. Així, dins el text s'esmenta algun assaig i també la seva incursió en el camp de la poesia. I per últim, no podia faltar, la descripció de l'Alomar polític.

Dita biografia ha estat estructurada de manera cronològica, començant pels anys d'infantesa i joventut i arribant a l'etapa adulta, on es troba com a professor i articulista a Catalunya. Serà allà on

destacarà com un dels homes més importants de l'esquerra catalanista, laica i socialista. No us podeu perdre aquests capítols que ens fan adonar de la important trajectòria d'Alomar i que ens fan entendre perquè, als anys vint i trenta, se'l considerava un dels polítics més destacats de l'Estat espanyol i com en plena República serà nomenat ambaixador d'Itàlia i més endavant d'Egipte.

I allò que més important i manco estudiat és el paper que jugà en la construcció d'un socialisme de caire catalanista, sobretot a Catalunya, on residia. Alomar ho va intentar diverses vegades amb experiències polítiques distintes, i es passà dècades intentant connectar els seu discurs nacionalista i socialista amb les classes populars. El 1917 participà en la fundació del Partit Republicà Català, que defensava el programa de Pi i Margall, juntament amb Francesc Layret i Marcel·lí Domingo i més endavant, el 1923, participà activament en la Unió Socialista de Catalunya.

Aquell projecte de crear una nació d'esquerres, socialista i laica es truncà el 1936. A diferència d'altres polítics d'esquerres, ell aconseguirà salvar la seva vida i viurà exiliat a El Caire, on finalment hi morirà. No serà fins a la transició democràtica que l'esquerra mallorquina el reivindicarà i se l'homenatjarà. Aquesta part també ens la recuperaren Moner i Pons i ens fan adonar de l'estima del poble mallorquí i català cap a un home que consagrà la seva vida per construir un món més igualitari i més just.

MOSTRADOR

MARC ANGRILL JORDÀ,
*Ràdios alternatives
a Mallorca*, Leonard
Muntaner Editor, Palma,
2017, 87 p.

Marc Angrill ens presenta un petit llibre on es relata la història de les ràdios alternatives, tant les lliures com les comunitàries, a Mallorca, des que el 12 d'octubre de 1984 va sortir en antena Ciutat Ràdio fins a la recent creada Ona Mediterrània. Pot ser podem pensar que aquest llibre no deixa de ser una crònica de les diferents ràdios alternatives, però no és així. Hi trobam la cronologia d'aquestes ràdios, però sempre emmarcades dins una anàlisi més àmplia i en un context que les explica i dóna sentit al relat.

En el volum, l'autor, al marge d'explicar els corrents de formació de les ràdios alternatives, fa un repàs a les diferents ràdios que hi ha hagut al llarg dels anys a Mallorca. N'agafa sis exemples molt significatius que ens ajuden a entendre el perquè i el com de les ràdios

a cada moment històric. Així hi ha un capítol dedicat a Ràdio Activitat i a Titoieta Ràdio, com a exponent de la primera onada de ràdios alternatives. Amb l'arribada del món digital, la possibilitat de fer ràdio es va facilitar i d'aquí que sortissin ràdios tant importants com Contrafarsa Ràdio, Radio Setanta-Set, Ràdio Tortuga o Ona Mediterrània, a les qual l'autor dedica un anàlisi més acurat.

Realment estam davant un llibre que podríem definir com a militant i segurament sentimental per aquells que varen viure aquestes experiències. Però també és un llibre d'història on s'entreu el context i evolució de les ràdios alternatives a cada moment.

Pere Garcia

LA MOLA
Fortaleza Isabel II · Mahón · Menorca

VISIT LA MOLA!!!

www.fortalesalamola.com

Carretera Mola, s/n, 07700 · Menorca
Islas Baleares · 971 36 40 40

MENORCA CARD

www.menorcacard.com

aimprenta360

som molt més

IMPRESSIÓ OFFSET · DIGITAL · GRAN FORMAT

Gremi Forners, 18 · Tel. **971 919 000**
Fax 971 919 001 · 07009 Palma · Mallorca
www.aimprenta.com · info@aimprenta.com

www.aimprenta.com

bri
Restaurant

bri

A bri treballam amb productes de la terra, de proximitat i de temporada.

No tenir carta, ens permet confeccionar els diferents menú en funció de la disponibilitat dels aliments que ens ofereix cada estació.

Aquest fet, fa que sovint es trobin plats de la cuina tradicional mallorquina actualitzats amb el nostre toc distintiu i amb varietats locals a vegades desconegudes.